

Sosyal Bilimler
Enstitüsü

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI TİCARET VE PARA YÖNETİMİ BİLİM DALI

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR FİNANSIN
GELİŞİMİ VE GELECEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

MESURE İLKNUR ÇAKIR

İSTANBUL 2023

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET VE PARA YÖNETİMİ BİLİM DALI

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR
FİNANSIN GELİŞİMİ VE GELECEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

MESURE İLKNUR ÇAKIR

Danışman: PROF.DR.NADİR EROĞLU

İSTANBUL,2023

Kabul ve Onay Sayfası

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAY BELGESİ

İktisat Anabilim Dalı Uluslararası Ticaret Ve Para Yönetimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Measure İlknur ÇAKIR'ın Türk Bankacılık Sektöründe Sürdürülebilir Finansın Gelişimi Ve Geleceği adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun tarih vesayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Yüksek Lisans/Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 22/06/2023

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1	Tez Danışmanı	Prof.Dr. Nadir EROĞLU	
2	Jüri Üyesi	Dr.Öğr. Yavuz TURGUTER	
3	Jüri Üyesi	Doç.Dr. İsmail Cem AY	
4	Jüri Üyesi		
5	Jüri Üyesi		

ÖZET

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR FİNANSIN GELİŞİMİ VE GELECEĞİ

Sürdürülebilirlik gelecek nesillerin bugünkü kaynaklara erişilebilir kılınmasıdır. 19. yüzyılın son dönemlerinde doğadaki tahribatın artmasıyla sürdürülebilirlik bilinci oluşmaya başlamıştır. Sürdürülebilirlik kavramı multidisipliner bir konudur, sadece doğa temelli değil, ekonomi, yönetim, finans, sosyal ve mühendislik alanlarını da kapsayan geniş bir çerçevede tartışılmaya başlanmıştır.

Ekonomideki rolü yadsınamaz olan bankacılık ve finans sektörünün sürdürülebilirlik alanındaki çalışmaları, sadece ekonomik etkisi açısından değil, toplumun tüm yönlerini etkileyebilmesi bakımından çok önemlidir. Sürdürülebilirlik ile değişen ve gelişen bankacılık anlayışı sonrasında bankaların sadece kar amacı güden kuruluşlar olması bakış açısı değişerek bankalar çevreseli sosyal, ekonomik ve yönetim alanlarında etkili rol üstlenmiştir. Sektördeki gelişmelerin toplumun tüm kesimlerini etkilediği göz önüne alındığında, bankalar sadece ortaklarına karşı değil, müşterilerine, paydaşlarına, yatırımcılarına, çalışanlarına ve kamuya karşı sorumluluk yüklenmiştir. Sürdürülebilirlik kapsamında da bankalar hem kendi gelecekleri açısından hem de toplumun geleceği açısından sunmuş olduğu ürün ve hizmetler ile çalışmalarına sürdürülebilirlik bakış açısını katmaktadır.

Bu tezde ilk olarak sürdürülebilirlik kavramı ile ilgili genel bilgiler bahsedilerek, sürdürülebilir bankacılık ve finans konuları dünya çapında ve yerel olmak üzere ele alınmıştır. Bu minvalde Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların sürdürülebilirlik kapsamında 2020, 2021 ve 2022 yıllarında yayınlamış oldukları entegre faaliyet raporları üzerinden değerlendirilecektir. Entegre faaliyet raporunu son üç yılda yayınlayan bankalar, rapor içeriği, tahvil, krediler ve çevresel göstergeler yönünden karşılaştırılması yapılacaktır.

Bu tezin amacı, araştırma kapsamına giren bankaların, sürdürülebilirlik alanındaki çalışmalarını değerlendirmek ve konuya ilişkin farkındalıklarının olup olmadığını, geleceğe dönük oluşabilecek fırsatların tanımlanmasıdır.

Anahtar kelimeler: Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir Bankacılık, Sürdürülebilir Finans, GRI, Entegre Rapor

ABSTRACT

DEVELOPMENT AND FUTURE OF SUSTAINABLE FINANCE IN THE TURKISH BANKING SECTOR

Sustainability is making future generations accessible to present resources. In the last period of the 19th century, conscious of sustainability has begun to emerge with rising in the destruction of nature. The concept of sustainability is a multidisciplinary subject, it has started to be discussed not only in nature, but also in a wide framework covering the fields of economy, management, finance, social and engineering.

The sustainability studies of the banking and finance sector, whose role in economy is undeniable, is very important not only in terms of its economic impact, but also in terms of affecting all aspects of society. After the changing and developing banking concept with sustainability, the perspective of banks has changed making only profit to having role in the social, economic and governance areas. Considering that the developments in the sector affect all segments of the society, banks have a responsibility not only to their partners, but also to their customers, stakeholders, investors, employees and the public.

In this thesis, firstly general information about the concept of sustainability is mentioned, and sustainable banking and finance issues are discussed both globally and locally. In this respect, it was evaluated in the Turkish banking sector within the scope of sustainability on the basis of integrated annual reports published by the banks. The banks that published the integrated annual report in the last three years were compared in terms of report content, bonds, loans and environmental indicators.

The purpose of the thesis examine and evaluate banks in the fields of sustainability and to define whether they are aware of the issue and identify the opportunities for future.

Keyword: Sustainability, Sustainable Banking, Sustainable Finance, GRI, Integrated Report

ÖNSÖZ

Çalışmamın her aşamasında bilgi birikimi ve deneyimiyle destek olan ve bu çalışmayı yapmam konusunda fikir veren kıymetli hocam Prof. Dr. Nadir Eroğlu'na, her zaman maddi ve manevi desteğini benden esirgemeyen başta annem ve babam olmak üzere tüm aile fertlerime ve beni her konuda destekleyen, yanımda olan değerli eşime sonsuz teşekkür ediyorum.

Mesure İlknur ÇAKIR

İstanbul,2023

İÇİNDEKİLER

Kabul ve Onay Sayfası.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
GRAFİKLER LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1
1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK.....	3
1.1. Sürdürülebilirlik Kavramı	3
1.2. Çevre Kirliliği	5
1.3. Hava Kirliliği	5
1.4. Su kirliliği.....	6
1.5. Toprak Kirliliği	6
1.6. Küresel Isınma ve İklim Değişikliği	7
1.7. Karbon Emisyonu.....	8
1.8. Dünyada Sürdürülebilirlik Düzenlemeleri ve Sürdürülebilirlik Algısı	8
1.9. Türkiye’deki Sürdürülebilirlik Düzenlemeleri Ve Sürdürülebilirlik Algısı	10
2. SÜRDÜRÜLEBİLİR FİNANS	12
2.1. Sürdürülebilir Finans.....	12
2.2. Sürdürülebilir Bankacılık	16
2.3. COVID-19 Döneminde Sürdürülebilir Bankacılık ve Finans	19
2.4. Sürdürülebilir Bankacılık Ve Finans Uygulamaları	22
2.4.1. Bireysel Bankacılık	22
2.4.2. Kurumsal ve Yatırım Bankacılığı.....	23
2.4.3. Varlık Yönetimi.....	24
2.4.4. Sigorta	25
2.5. Küresel Sürdürülebilir Finans Normları.....	25
2.5.1. Küresel Raporlama Girişimi(GRI)	26

2.5.2.	Uluslararası Ödemeler Bankası(BIS-Bank for Internatioanl Settlements).....	27
2.5.3.	Dünya Bankası(WB)	28
2.5.4.	Birleşmiş Milletler(BM).....	29
2.5.5.	Değer Odaklı Bankacılık için Küresel Birlik(GABV)	30
2.5.6.	Sürdürülebilir Bankacılık Ağı(SBN).....	31
2.5.7.	G20.....	31
2.6.	Sürdürülebilirlik Endeksleri	31
2.7.	Türk Bankacılık Sektöründe Sürdürülebilir Finans Serüveni	33
2.8.	Sürdürülebilirliğin Raporlanması	36
2.8.1.	Sürdürülebilirlik Raporu	38
2.8.2.	Entegre Raporlama.....	38
3.	TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ ENTEGRE FAALİYET RAPORLARI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK.....	41
3.1.	Analiz	41
3.1.1.	Literatür İncelemesi.....	41
3.1.2.	Araştırmanın amacı	43
3.2.	Bankalar	45
3.2.1.	Akbank T.A.Ş.....	45
3.2.2.	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.....	46
3.2.3.	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	46
3.2.4.	Türkiye Halk Bankası A.Ş.	47
3.2.5.	Türkiye İş Bankası A.Ş.	47
3.2.6.	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.(TSKB)	48
3.2.7.	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.....	48
3.2.8.	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	49
3.3.	Bulgular.....	49
3.3.1.	İçerik Bulgu Analizi	49
3.3.2.	Kredi Analizi Bulguları	54
3.3.3.	Tahvil-Bono Bulguları	56
3.3.4.	Çevresel Etki Bulguları	58
3.3.6.	Genel Değerlendirme	62
3.4.	Bankaların Geleceği	63
3.4.1.	Bankacılığın Geleceği ve Türkiye	68
4.	SONUÇ ve ÖNERİLER.....	71
	KAYNAKÇA.....	74

Makale.....	74
Kitap-Kitap Bölümü.....	77
Web Sitesi	78
Tez.....	84
Rapor-Rapor Bölümü	85
Faydalanılan Kaynaklar.....	86
EKLER.....	88

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

API: Uygulama Programlama Arayüzü

BİST: Borsa İstanbul

BDDK: Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu

BM: Birleşmiş Milletler

CDP: Karbon Saydamlık Projesi

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

DJSI: Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi

ESG: Çevresel, Sosyal Ve Yönetişim

ERTA: Entegre Raporlama Türkiye Ağı

ER: Entegre Rapor

GES: Güneş Enerji Sistemi

GRI: Küresel Raporlama Girişimi

GABV: Değer Odaklı Bankacılık için Küresel Birlik

GGEI: Küresel Yeşil Ekonomi Endeksi

GPS: Küresel Sürdürülebilirlik Programı

HES: Hidroelektrik Santral

IFC: Uluslararası Finans Birliği

IoT: Nesnelerin İnterneti

JES: Jeotermal Santral

KSS: Kurumsal Sosyal Sorumluluk

NGFS: Finansal Sistemi Yeşillendirme Ağının

RES: Rüzgar Enerji Santrali

STK: Sivil Toplum Kuruluğu

SBN: Sürdürülebilir Bankacılık Ağı

SR: Sürdürülebilirlik Raporu

TSKB: Türkiye Sınai Ve Kalkınma Bankası

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UÇEP: Ulusal Çevre Stratejisi Ve Eylem Planı

UNEP: Birleşmiş Milletler Çevre Programı

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim, Kültür Örgütü

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Sürdürülebilir Finans Çerçevesi.....	13
Tablo 2: Pandemi İle Mücadelede Uygulanan Para Ve Maliye Politikaları.....	20
Tablo 3: Pandemi İle Mücadele Sürecinde Açıklanan Mali Tedbirlerin Kapsamı.....	20
Tablo 4: Sürdürülebilirlik-Entegre Raporlama.....	39
Tablo 5: Banka Raporları 2009-2022.....	44
Tablo 6: Entegre Faaliyet Raporu Analizinde Kullanılan Kriterler.....	50
Tablo 7: 2020-2021-2022 Yılları Toplam İçerik Analizi.....	54
Tablo 8: API Sayısı.....	69

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Jeucken'nin Bankacılık Tipolojisi.....	18
Şekil 2: Yeşil Tahvil Piyasasının Sektörlere Göre Dağılımı(%).....	56

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Sürdürülebilir Finansın Büyümesinin Piyasanın Gelişimini Hızlandırması.....	15
Grafik 2: 2020 Yılı İçerik Analizi.....	51
Grafik 3: 2021 Yılı İçerik Analizi.....	52
Grafik 4: 2022 Yılı İçerik Analizi.....	53
Grafik 5: 2020-2021 ve 2022 Yılları Kredi Bulguları.....	55
Grafik 6: 2020-2021 ve 2022 Yılları Toplam Tahvil-Bono.....	57
Grafik 7: Enerji Tüketimi	58
Grafik 8: Karbon Salınımı.....	59
Grafik 9: Su Tüketimi.....	60
Grafik 10: Kâğıt Tüketimi.....	61
Grafik 12: API Sayısı.....	65
Grafik 13: Gelecek 12 Ay İçin En Önemli Teknolojiler.....	67

GİRİŞ

Sürdürülebilirlik kavramı bugünkü kaynakların gelecek nesiller için de erişilebilir olmasıdır. Sürdürülebilir bir dünyanın var olması ekonomik, sosyal ve çevresel olarak gelişmeyi sağlayarak, söz konusu alanlarda iyileşme adımları atılmasıyla mümkün olabilecektir. Başka bir ifade ile sürdürülebilirlik, insan ihtiyaçlarının karşılanabildiği, kaliteli yaşamın sağlandığı, çevrenin korunduğu ve sürekli iyileştirildiği sosyal yaşam imkânıdır.

Salgın başta olmak üzere çevre kirliliği, aşırı nüfus, doğal afetler, plansız sanayileşme ile birlikte çevrenin ve sürdürülebilirlik kavramlarının ötelenemez bir gerçek olduğu ortaya çıkmıştır. Sağlıklı ve kaliteli bir yaşamın gereği olan sürdürülebilir çevrenin korunması için ülkeler, bireyler, sivil toplum kuruluşları, uluslararası örgütler, şirketler koordineli çalışmayla harekete geçirmelidirler. Artan çevresel risk ortamı ve faktörüyle yüzleşen kurum ve kuruluşlar; iş modellerine, süreçlerine, stratejilerine ve gelecek planlarına sürdürülebilirlik kavramını dâhil etme zorunda kalmıştır.

Sürdürülebilir bankacılık ve finans kavramları çevrenin korunmasına yönelik projelerin finansmanının gelişmesine neden olmuştur. Sürdürülebilir finansman kavramı, kamu otoritelerinin sorumluluğu olarak algılanmakta iken, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (UN 2030 Agenda) ile birlikte özel sektör de sürece dâhil etmiştir. Sürdürülebilir bankacılık ve finans uygulamalarının, bilhassa gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren bankaların sürdürülebilirlik uygulamalarını hayata geçirmelerinin bu ülkelerin gelişimine katkısı şüphesizdir. Bu minvalde bankaların hizmetlerine sürdürülebilirlik süreçlerini dâhil etmesi, geleceğin korunmasına yönelik güçlü bir adım niteliğindedir.

Bankacılık sektörünün etki alanının genişliği, diğer sektörler ve sürdürülebilir kalkınmaya olan katkısı sebebiyle bankaların sürdürülebilirliği benimsemeleri kritik önem taşımaktadır. Dünya finans ağının etkin oyuncusu olan bankaların sürdürülebilirliğe katkısı önemlidir, çünkü sürdürülebilir politikaları benimseyen bankaların, finanse ettiği şirketlerden de sürdürülebilir çalışmalara dâhil olmasını tetikleyebilecek güçtedir. Bu durum domino etkisi yaratabilecek potansiyele sahiptir. Ekonomideki kayda değer etkisi sebebiyle, sürdürülebilir kalkınmaya katkı, bankacılık sektörü için zorunlu bir sorumluluktur. (Mahmud, Biswas, Islam,2017:6)

Şirketler ve kamu kurumları kaynakların hor kullanılmasıyla meydana gelen çevresel tahribatın giderilmesi için, aldıkları karar ve aksiyonları gözlemlemek ve kayıt altına almak için raporlama yapmaya başlamışlardır. Çevresel, ekonomik ve sosyal konular esas alınarak

sürdürülebilirliğe dair raporlamaların yapılması ve yaygınlaşmasıyla birlikte standardize edilmiş ve ideal sürdürülebilirlik raporlamaları ihtiyacı hasıl olmuş, söz konusu raporlar, temel amacı sürdürülebilir kalkınmanın gelişmesini desteklemek, şeffaflığı artırmak ve ilerlemeyi sağlamak olan Global Reporting Initiative(GRI) tarafından yayınlanan kılavuzlar eşliğinde yapılmaktadır.

Bu doğrultuda tez çalışmasının amacı Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların sürdürülebilirlik kapsamında yayınladıkları entegre faaliyet raporlarının incelenerek çevre için hangi adımları attıklarını, neler yaptıklarının saptanması, bu çerçevede entegre faaliyet raporlarının karşılaştırması yapılmak suretiyle bankaların sürdürülebilirlik çalışmalarının değerlendirilmesi ve bankaların geleceğinin sürdürülebilirlik kapsamında sağlayacağı faydaları izah etmeye çalışmaktır.

Birinci bölümde sürdürülebilirlik kavramı ele alınarak, kavramın alt başlıkları ile önemini vurgulamak, dünya ve Türkiye’de sürdürülebilirlik alanındaki çalışmalarla atılan adımları ve etkilerini ortaya koymak amaçlanmıştır. İkinci bölümde sürdürülebilir bankacılık ve finansın önemi vurgulanmış, küresel ve yerel sürdürülebilir bankacılık ve finans normlarının analizi sunulmuştur. Üçüncü bölümde ise Türk bankacılık sektörünün sürdürülebilirlik alanındaki performansı kredi, tahvil-bono, kelime içerik analizi ve çevresel etki raporları kapsamında açıklanarak değerlendirilmiştir. Sürdürülebilirlik kavramının bankaların geleceği önemi, potansiyel fırsatları üzerinde durularak, bankaların geleceğine dair bir rota planlanacaktır.

1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

1.1. Sürdürülebilirlik Kavramı

İnsan, varoluşunun her aşamasında çevre ile etkileşim içinde olmuştur. Zaman içerisinde bu etkileşimin boyutu artmış ve bir takım riskler oluşmaya başlamıştır. Artan nüfus ile tetiklenen aşırı tüketim, bilinçsiz tarım politikaları, kaynakların etkin kullanılmaması, plansız kentleşme, sera gazı salınımı doğadaki tahribatın şiddetinin artmasında etkili olmuştur. Bu gelişmeler doğrultusunda, insanların çevreyle ilişkisi karşılıklı olduğu, doğadaki tahribatın önlenmesi ve tabiatın korunması gerektiği farkındalığı oluşmuş olup, insanın çevre ile olan ilişkisini göz önünde bulundurarak düzenlenmesi gerektiği bilinci oluşmuştur.

Sürdürülebilirlik, tekrar oluşum süreci olmayan kaynakların kullanılmasında sınırların belirlenmesi, tekrar oluşum süreçleri bulunan kaynakların ise israf edilmeden kullanılması gerekliliğini anlatmaktadır. (Ceylan, 2010:16) Sürdürülebilirliği; “Varlığını sürdürme, sürekli olabilmek ve gelecekte de var olabilmek yeteneğidir.” şeklinde tanımlamaktadır (Çamlıca, Akar, 2014: 102) Genel bir tanımlamayla sürdürülebilirlik, zaman limiti olmaksızın bir olay bütünüdür ya da sürecin sürdürülebilirlik sınırlarını çizen bir unsurdur. Sürdürülebilirlik, insanların yaşam kalitelerini düşürmek demek değildir, sadece düşünce tarzlarını değiştirmektir. Bu değişimin özü de, tüketen bir toplum yerine üreten bir toplum olmak ilaveten de evrensel açıdan dayanışma içinde olan ve toplumsal sorumluluklarını bilen bir toplum olmaktır.(Özmehmet, 2008: 3)

1970’li yıllardan sonra sürdürülebilirlik dünya genelinde önemli bir gündem maddesi haline gelmiştir. Literatürde üçlü çizgi (Triple Bottom Line) veya üçlü sütun olarak bilinen ekonomik, sosyal ve çevresel konuların birlikte değerlendirilmesi yaklaşımı hem yatırımcılar hem de şirketler için sürdürülebilirlik uygulamalarının geliştirilmesine olanak sağlamıştır. (Seyidova, 2021:46) Çevresel başlığını; toprak kaybı, biyolojik çeşitliliğin azalması, atıkların çoğalması, hayvan ve bitki nesillerinin tükenmesi olarak sıralanabilir. Ekonomik başlığını ise gelir dağılımındaki eşitlik, yoksulluk gibi kavramlarla bağdaştırmak mümkündür. Sosyal başlıkta ise; adaletsizlik, temel insanı ihtiyaçların karşılanmakta zorlanması, temel hak ve özgürlüklerde sınırlama olarak tanımlanabilir.

İnsanoğlunun ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve gelecek nesillerin de varlığını sürdürebilmesi gerekliliği bilincinin oluşması ile sürdürülebilirlik kavramı gündeme gelmiştir. 1987 yılında yayımlanan Brundland raporu, sürdürülebilirlik alanında yapılan çalışmaların başlangıcı olarak esas alınmaktadır. Söz konusu raporda doğal kaynakların etkin kullanımının yüksek seviyelere çıkarılması, çevre ile uyumlu teknolojilerin gelişmesi ve kullanımının yaygınlaşması, yüksek hızla artan nüfusun önüne set çekilmesi konuları yer almıştır.

Sürdürülebilirlik kavramını, birçok alan ile bir arada kullanılıp farklı boyutlarda değerlendirilebilir olması hasebiyle sınırlandırmak mümkün değildir. Bunlardan biri olan finansal ürün ve hizmetlerin çevreci bir yapıya dönüştürülmesi konusu oldukça önemlidir. Yaşanan küresel ısınma, hava ve çevre kirliliği, iklim değişiklikleri, yeraltı kaynaklarının tükenmesi gibi sorunlar kıt olan kaynakları tehlikeye atmakta ve söz konusu alanlardaki tahribatın finanse edilmesi için yeni yollar aramaya sebep olmuştur. Geline nokta bankacılık ve finans sektörü üzerine düşen rolün bilinci ile doğaya zararı en aza indirgeyen veya zarar vermeyen yatırımları teşvik ve finanse etmeye yönelmiştir.

Sürdürülebilirlik konusunun önem kazanmasının akabinde, yatırımcıların yatırım kararlarını alma aşamasında şirketlerin ilgili alanlarda yaptıkları çalışmalara olan merak ve ilgi ile çevreye dost süreçler, politikalar üreten şirketler ön plana çıkmıştır. Yatırımcıların şirketleri yalnızca finansal durum raporları ile değil, aynı zamanda çevre, sosyal ve yönetim alanlardaki durumlarını başka bir ifade ile sürdürülebilir alanlardaki faaliyetleri ile değerlendirerek yatırım kararları vermeye başlamış oldukları görülmektedir.

Doğada yaratılan tahribatın boyutu ve önlemlerin yeterli olmadığı göz önüne alındığında, daha etkin ve proaktif çevresel politikalar izlenmesiyle çevresel farkındalığın artırılması hedeflenmektedir. Bu amaçla bireysel farkındalığa ek olarak şirketler için sürdürülebilir politikalar ile küresel anlamda sürdürülebilirliğin devamlılık arz etmesi sağlanabilecektir.

Çevresel tehlikelere karşı zorunlu hale gelen sürdürülebilirlik kavramının önem kazanmış olmasının nedenleri şunlardır: (TIS,2022)

- Sürdürülebilirlik, çevre sağlığının anahtarıdır.
- Sürdürülebilirlik, dünyanın enerji ve kaynaklar sorununu çözer.
- Sürdürülebilirlik, türlerin neslinin tükenmesini önler.
- Sürdürülebilirlik, sosyal içme ve eşitlik getirir.
- Sürdürülebilirlik maliyetleri düşürür ve paradan tasarruf sağlar.
- Sürdürülebilirlik iş fırsatları yaratır.
- Bir şirketin sürdürülebilirliği bir pazarlama avantajıdır.
- Sürdürülebilirlik inovasyonu teşvik eder.
- Sürdürülebilirlik, insanların hayatta kalmasını sağlar.

Globalleşen ticaret ağı ile birlikte şirketlerin küresel pazarlara girmeye başlaması, sosyolojik ve çevresel sorumluluklarını artırmıştır. Şirketlerin tedarik sürecinin tüm evrelerinde sürdürülebilirlik ilkelerini benimsemelerinin gerekliliği söz konusudur. Yatırımcı kararlarına finansal etkinliğin yanında sosyolojik ve çevresel faaliyetler ile sorumlulukların değer yaratma süreci etki etmeye başlamıştır. Bilginin, güvenin ve şeffaflığın önemi artmıştır. Meydana gelen doğal afetler, salgınlar, küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi olumsuzluklar neticesinde şirketlerden duyarlı olması beklenmektedir.

1.2. Çevrenin Sürdürülebilirliği

Canlı ve cansız tüm varlıkları barındıran çevre, canlı ve cansız varlıkların etkileşimlerinin bütünü olarak tanımlanabilir. Sağlıklı bir hayatın var olması ancak ve ancak sağlıklı bir çevrenin varlığına bağlıdır. Bu sebeple çevrenin korunması, geliştirilmesi ve iyileştirilmesi insanların ve canlıların şimdi ve gelecekte yaşama imkânı için oldukça önemlidir.

Türkiye’de çevre konulu ilk yasa olan Çevre Kanunu’nun 2.maddesinde; çevre kirliliği, çevrede meydana gelen ve canlıların sağlığını, çevresel değerleri ve doğadaki dengeyi bozabilecek her türlü etki olarak belirtilmiştir. Çevre, insanlar ile diğer varlıklardan oluşan bir bütündür. Çevre ve çevre kirliliğinin, küresel ekonomi üzerindeki etkisi, sürdürülebilir ekonominin sağlanması başta gelişmekte olan ülkeler için önemli bir hedef haline gelmiştir. Çevrenin geri dönülmez şekilde kirlenmesi geleceğimiz için hayati risk barındırmaktadır. Aşırı tüketim ve bilinçsiz tüketimden kaynaklanan çevresel sorunlar doğadaki dengeyi, iklimi ve sağlığımızı olumsuz yönde etkilemektedir.

Sanayi devrimi ile birlikte gelişen sanayileşmenin avantajlarının fazlalığı dezavantajlarının görmezden gelinmesine sebep olmuştur. Böylece sanayileşme sürecinde artan üretim, tüketim ve nüfus; kaynak kullanımının artması ile su başta olmak üzere kaynakların tahribatını arttırmıştır. Bu durumun sebebi ise daha fazla tüketimi teşvik eden politikalar ve iktisadi olarak işletmelerin kârı maksimize etme çabasıdır. 20. yüzyıla gelindiğinde insanoğlu geleceğine olan tehdit algılanabilmiş ve göz ardı edilen doğal kaynakları koruma ve gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakma fikrine karşı bilincin oluştuğu görülmüştür.

1.3. Hava Bileşenlerinin Sürdürülebilirliği

Hava kirliliği, atmosferde bulunan havanın insan sağlığı için zararlı nitelikte olması, havanın kirlenmesine sebep olan maddelerin artması ve havada bulunan gazların karışım dengesinin bozulması anlamına gelmektedir. Bu bilgiler ışığında hava kirliliği atmosferde gaz, toz, duman, koku ve su buharı olarak bulunan ve atmosferin kirlenmesine sebep olan maddelerin insanlarla

birlikte diğerk canlıların ve cansız varlıkların zarar göreceğı miktarlara ulaşması şeklinde tanımlanabilir (Kocabaş, 1996:425).

Hava kirliliğinin başlıca nedenleri plansız kentleşme, endüstriyel işlemler, fosil yakıtlar, sanayileşmenin belirli bölgelerde yoğunlaşması olarak sıralanmaktadır. Hava kirliliğinin yoğunluğu; hızlı nüfus artışı, artan enerji tüketimi, endüstriyel gelişim, şehirleşme gibi faktörlere bağlı değişim göstermektedir. Hem G20 ülkeleri arasında olan hem de gelişmekte olan ülke Türkiye’de sera gazı salınımlarına ilişkin istatistikler incelendiğı zaman, TÜİK verilerine göre; kişi başı toplam sera gazı emisyonu 1990 yılında 4 ton CO₂ eşdeğeri, 2020 yılında 6,3 ton CO₂ eşdeğeri ve 2021 yılında 6,7 ton CO₂ eşdeğeri olarak hesaplanmıştır. (TÜİK, 2022) Bu orandaki yükseliş artan kirliliğın göstergesi niteliğindedir. Hava kirliliğinin oldukça kolay yayılması nedeniyle önlenmesi güçtür. Çözüm için fabrikaların bacalarına filtre takılması, temiz yakıt kullanımı, hava kirliliğini azaltıcı ya da yok edici teknolojilerin kullanılması, daha az hava kirliliğine neden olacak yakıtların tercih edilmesi vb. yapılabilir.

1.4. Suyun Sürdürülebilirliği

Canlıların varlığının başlangıcı kabul edilen su, tüm canlıların yaşamında hayati öneme sahiptir. Medeniyetlerin kurulması ve yıkılmasında, savaşların ortaya çıkmasında çoğı kez temel neden su olmuştur. Dünyanın dörtte üçü su ile kaplı olsa bile insan ve diğerk canlıların yaşamını sürdürülebilmesi için yeterli değildir, çünkü kaynakların yalnızca %2,5’i tatlı sudan oluşmaktadır. Nüfus artışı, sanayi gelişimi ve tarımsal faaliyetlerin artışıyla birlikte suya olan talepte artış yaşanmaktadır. Suya artan talebe rağmen su kaynaklarının azlığı ve kirliliğı söz konusudur. Bu tehlikeli duruma ilişkin alınabilecek önlemler; su kalitesinin korunması ve iyileştirilmesi, suyun verimli ve tasarruflu kullanılması, suyun israfının veya aşırı kullanımının engellenmesi şeklinde sıralanabilir. Su kaynaklarının insanoğılu tarafından yapılacak tüm müdahalelerin sürdürülebilir ve koruyucu nitelikte olması doğrultusunda yapılması gerekmektedir.

Su kirliliğinin; kaynakların özenli kullanılmaması, sağlam altyapı olmamasından ötürü temiz ve kirli suyun karışması, fabrika atıkları, atıkların arıtılmaksızın boşaltılması, tarımda verimsiz sulama, endüstride kullanılan suların sebep olduğu radyoaktif kirlenme dolayısı olduğu söylenebilir. Su kirliliğı, başta insan olmak üzere hayvanlar ve bitkiler için tehlike arz etmektedir. Kirli suların hepatit, kolera gibi hastalıkların artması üzerinde de etkisi söz konusudur.

1.5. Toprağın Sürdürülebilirliği

İnsanın yaşamı çoğunlukla kara parçalarında sürmektedir. İnsan yaşamının ayrılmaz parçası olan toprağın kirlenmesine sebep olmak, insanlığın geleceğini tehlikeye atmak demektir. Toprak

kirliliği, diğer kirliliklere göre yeniden kullanılabilir hale gelmesinin daha uzun zaman almasının yanı sıra toprak kirliliğini gidermek daha maliyetlidir.

Toprak, insanlar için tarım alanı, orman ve doğal hayat, yaşam alanı sağladığı için büyük öneme sahiptir. Yanlış tarım politikaları, zehirli atıkların boşaltımının toprağa yapılması, yapay gübreler, fosil yakıt atıkları vb. toprağı kirleterek verimi düşürmektedir. Toprak kirliliğinin başka bir boyutu ise insan ve tüm canlıların yaşamını derinden etkileyecek ölçüde kapasiteye sahip olmasıdır, toprağın kirlenmesi ile birlikte başta bitkiler olmak üzere, diğer canlılar da riske maruz kalmaktadır.

Ekilebilir alanlar, gübre kullanımı, tarımda kimyasalların kullanımı, ormanlık arazi yüzdesi, ağaç kesme yoğunluğu, lleşme ve şehirleşme, toprağı tanımlayan temel göstergelerdir. Bu göstergeler dikkate alınarak tarım, orman, l ve şehir kavramları açıklık kazanmaktadır. Ekilebilir arazilerin kaybı tarihsel ortalamaların 30 ila 35 misline ulaşmıştır. Toprak görülmemiş lkte bozulmakta olup, artan kuraklık ve lleşme dünya genelinde her yıl 12 milyon hektarın kaybına yol açmaktadır. Orman alanlarının kaybının durdurulması, iklim krizinin etkilerinin azaltılması açısından hayatidir. (BİST İstanbul, 2022)

1.6. Küresel Isınma ve İklım Değişikliği

Küresel ısınma ve iklim değişikliğinin etkileri tüm yer küreyi derinden etkileyen bir sorun haline gelmiştir. Yer kürenin sıcaklığının artması yıllar itibarıyla artmaktadır. Bu durumun nedeni ise; fosil yakıt tüketiminin sanayi devrimiyle beraber artmasından ötürü karbondioksit salınımının artması ve karbondioksit emen ormanların ve bitkilerin ciddi oranlarda tahrip edilmiş olmasıdır. Küresel ısınma ve iklim değişikliği başta buzulların erimesi, deniz seviyesinde yükselme, düzenli olmayan yağışlar, sıcaklığın artması, seller, taşkınlar, temiz su kaynağı sorunları, kuraklık, türlerin yok olması gibi canlılar için pek çok olumsuz etkiye neden olmaktadır.

İklım değişikliği ile beraber besin zincirinde, su ve toprak döngüsünde sorunlar meydana gelmektedir. Bu sorunlardan bir tanesi eş zamanlılığın bozulmasıdır. Ekolojik sistemdeki olayların birbiriyle eş zamanlı olarak gerçekleşmesi demek olan eş zamanlılığın bozulması örneğin, arıların çiçekleri döllenme zamanının şaşmasına sebep olmakta olup söz konusu bozulmalar ekosistemdeki çeşitliliği azaltmakta aynı zamanda canlılar arasındaki besin zincirini ve enerji transferini bozmaktadır. (Barlas, 2013:68)

İklım değişikliğinin maruz bırakabileceği çevresel ve sosyo-ekonomik riskin önemi ve farkındalığı ile bilim insanlarının uyarılarıyla devletler, STK'lar, kurum ve kuruluşlar bir araya gelerek Paris Anlaşması vb. alışmalar yapmaya başlamıştır. zm için enerji verimliliği yüksek ürünlerin kullanımı, yenilenebilir enerji kullanımı ve ormanları koruyarak geliştirme vb. nerilmektedir. Ek olarak gelişen teknolojileri iklim değişikliği alanında kullanarak, karbon

salınımının azaltılması sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu teknolojilerden biri karbon yakalama, kullanma ve depolama olarak bilinen karbon temelli ürünler olup, söz konusu ürünler iklim hedefleriyle uyumlu olabilecek kapasitedir.

1.7. Karbon Emisyonu

Sanayi Devrimi sonrası endüstriyel üretimdeki artışla birlikte karbondioksit salınımındaki artış hava kirliliğinin artmasına, iklimlerin değişmesine, küresel ısınmaya ve yaşam alanlarını daraltmaya sebep olmuştur. Karbon emisyonunun zararları ciddi boyutlara ulaşmıştır. Fosil yakıtların kullanımı nedeniyle ortaya çıkan karbon, çevreye ağır hasar vermektedir. Karbon salınımını azaltamadığımız takdirde, temel hayat gereksinimlerimizi sağlayamama sorunuyla karşı karşıya kalabiliriz. Ar-Ge faaliyetleri söz konusu zararları azaltmaya yoğunlaşarak başta fosil yakıtlar olmak üzere karbon emisyonunu tetikleyen unsurların kullanımında azaltma misyonunu yüklenmiş olup çevreyi korumak bilinci giderek artmaktadır. Fosil yakıtlar yerine yenilenebilir enerji kaynakları kullanılmalıdır. CO₂ içermeyen bu yenilenebilir enerji kaynakları, kendini yenileyen ve çevreyi daha az kirleten sistemlerdir. Yenilenebilir enerji kaynakları arasında genelde güneş, rüzgâr, biokütle, hidroenerji olup söz konusu kaynakların temel avantajı coğrafi ve jeopolitik durumlara bağlı olmakla birlikte dünyanın her yerinde bulunmalarıdır.

Bir bireyin, bir ülkenin veya bir kuruluşun sürdürdüğü faaliyetler sonucu atmosfere saldıgı sera gazlarının karbondioksit cinsinden karşılığı karbon ayak izi olarak adlandırılır (Plassman & Edward-Jones, 2010: 278). Karbon ayak izi, bir ürünün veya hizmetin sera gazı cinsinden atmosferde yarattığı etkiyi işaret etmektedir. Karbon ayak izi hesabı ne kadarlık bir biokapasiteye ihtiyacımız olduğunun cevabını da kapsamaktadır. Karbon ayak izi enerji tüketimi, sanayileşme, hayvancılık, atık maddeler ve insan faaliyetleri sonucunda oluşmaktadır. Türkiye’de kişi başı yıllık karbon ayak izi yaklaşık 7 ton karbondioksit eş değerinde sera gazı salınımı (tCO₂ -e) düzeyindedir. (ESG Turkey Danışmanlık, 2022)

1.8. Dünyada Sürdürülebilirlik Düzenlemeleri ve Sürdürülebilirlik Algısı

Sürdürülebilirliğin farkındalığının devletler, kişiler, STK’lar ve uluslararası örgütlerce benimsenmiş olması, tarafların karar alma süreçlerinde sürdürülebilirliği öne çıkarmayı hedeflediklerinin göstergesidir. Sürdürülebilirliğin oluşturulması, yasalaştırılması ve küresel anlamda ele alınması adına yapılan ve kronolojik olarak sıralanan her bir çalışma sağlam bir duvarı oluşturacak birer tuğla gibidir ve günümüzdeki sürdürülebilirlik uygulamalarına bakıldığında bunun sağlanmasını yapmak mümkün olabilmektedir.

Tarihsel olarak sürdürülebilirlik kavramı incelendiğinde, 1968 yılında gerçekleşen Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim Kültür Örgütü (UNESCO)’nün Biyosfer Konferansı’nda; başlıca endüstriyel

atıkların hava, su ve toprağın kirlenmesi, kıtlık ve beslenme risklerinin artması, yaşam kalite standartlarında düşüşlerin meydana gelmesi, tarım arazilerinin plansız kullanması gibi çevresel sorunlar ele alınmıştır.(World Bank-3, 2023)

1972 yılında Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevre Konferansı, Stockholm’de düzenlenmiş olup, yerel ve küresel olarak düzenlenen geniş çaplı ilk çevresel konferans niteliğindedir. Dünya çapında kabul gören konferans sonucunda, Stockholm Bildirgesi, 26 ilke ile yürürlüğe girerek; çevrenin taşıma kapasitesi, kaynak kullanımında kuşaklar arasında hakkaniyet vb. başlıklar ön plana çıkmış ve böylece sürdürülebilirlik kavramının temeli oluşturulmuştur. (TC Dışişleri Bakanlığı-1, 2023)

Rio Konferansı, 1972’de kabul edilmiş olan BM Stockholm Çevre Konferansı Deklarasyonu’nu yaşama geçirmeyi hedef belirleyerek, küresel birliğin kurulmasının ancak işbirliği ile sağlanabileceğini ifade etmiştir. Konferansta, ülkelerden sürdürülebilir olmayan üretim ve tüketim yapılarının azaltılması veya sonlandırılması gerekliliğinin üzerinde durulmuştur. (TC Dışişleri Bakanlığı-1, 2023)

1976 yılında BM’nin Habitat-1 konulu toplantısı gerçekleşmiş, yaşam alanlarının çevre ile uyumu savunulmuştur. Toplantı neticesinde gelişmekte olan ülkelerde yaşanan kentleşme sorununa çözüm aranmış, insanların yerleşim politikalarında ırk, renk, cinsiyet, dil, din, ideoloji gibi ayrıştırıcı unsurların yerine sosyal adalet ve insan onuru konularına dikkat çekilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. (UN-Habitat, 2022)

Sürdürülebilir kalkınma kavramının ilk kez kullanıldığı 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nca Brundtland Raporu (Ortak Geleceğimiz) olarak bilinen Çevre ve Kalkınma Raporu, raporda insanlık, gelecek kuşakların ihtiyaçlarına cevap verebilmek, kalkınmayı sürdürülebilir kılmak konularına değinmiştir.

1996 yılında Habitat II diğer adıyla Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı İstanbul’da gerçekleşmiştir. Rio+5 Zirvesi, 1997 yılında 1992 yılı Rio Konferansı’nın değerlendirmek üzere New York’ta düzenlenmiştir. Değerlendirmenin neticesinde; beş yıllık süreç incelenerek beklenenin gerçekleşmediği dolayısıyla somut adım atılması gereğinin altı çizilmiştir. Aynı yıl Aralık ayında, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında Kyoto Protokolü iklim değişikliğiyle mücadelede ileriye dönük temel bir adım teşkil etmiştir. Bununla birlikte, sera gazı emisyonlarının küresel ölçekte artmaya devam etmesi ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin giderek daha fazla hissedilir hale gelmesi üzerine, gelişmiş ülkelerin bağlayıcı yükümlülükler üstlenmeleri için BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’ne taraf ülkeler mevcut Sözleşme’nin niteliğini güçlendirmek amacıyla, Kyoto Protokolü’nü müzakere etmeye başlamışlar ve 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. (TC Dışişleri Bakanlığı-2, 2022)

1992 yılı Rio Konferansı’nın on yıl dönümü kapsamında değerlendirilmesi ve geleceğe dönük stratejileri belirlenmesi için 2002 yılında gerçekleşen Johannesburg Zirvesine(Rio+10), tüm

kesimlerden katılım sağlanmıştır. Katılımın devletler düzeyinde kalması nedeniyle neticeye ulaşmanın zor olduğu anlaşılmış ve söz konusu toplantılara-konferanslara toplumun da dâhil edilmesiyle birlikte sürdürülebilirliğin sağlanmasının temin edilebileceği kanaatine varılmıştır. Rio Konferansı'ndan 20 yıl sonra yapılan Rio+20 ismiyle bilinen BM Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı'nın da ise sürdürülebilirliğin garantisi verilmiştir. Konferans sonucunda “*İstedığımız Gelecek*” isimli bildirge yayınlanarak; çevresel, sosyal ve ekonomik faktörlerin birbiriyle etkileşiminin iyileştirilmesi ve paydaşların katılımının önemi açıklanmıştır. Konferansa katılanlara Binyıl Kalkınma Hedefleri 'ne katılım sağlamak, refah düzeyinde yalnız GSYH'nin değil aynı zamanda doğal kaynakları da dikkate almak, ekonomik ve sosyal kalkınma konularında birinci derecede sorumluluk üstlenmek, gelişmiş ülkelerin az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere finansal desteğe ek olarak teknolojik destek de sağlamak gibi konularda taahhütte bulunulması sağlanmıştır. BM Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesinde, 2015 yılında 193 ülkenin katılımıyla kabul edilen “*Dünyamızı Dönüştürmek: 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi*” isimli anlaşma imzalanmıştır. Anlaşma genel olarak yoksulluğun ve açlığın sonlandırılması, kaliteli eğitim, cinsiyet eşitliği, karadaki yaşamın korunması, eşitsizliklerin azaltılması, iklim değişikliği ile mücadele, erişilebilir temiz enerji vb. başta olmak üzere hedeflerin gerçekleşmesini konu edinmiştir. (DSÖ Faz-7)

2015 yılında Paris İklim Anlaşması, BM iklim değişikliği çerçeve sözleşmesi kapsamında kabul edilerek küresel sera gazı emisyonlarının %55'ini oluşturan en az 55 tarafın anlaşmayı kabul etmesi koşulunun sağlanması ile birlikte yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşmanın en önemli özelliği, tüm ülkelerin katkılarına dayanacak bir sistem öngörülmüş olmasıdır. Anlaşma, iklim değişikliğiyle mücadelede hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülke sınıflandırmasına ve tüm ülkelerin “*Ortak Fakat Farklılaştırılmış Sorumluluklar Ve Göreceli Kabiliyetler*” ilkesi dâhilinde sorumluluk üstlenmesi anlayışına dayanmaktadır. Paris Anlaşması'nın uzun dönemli hedefi, endüstriyelleşme öncesi döneme kıyasen küresel sıcaklık artışının 2°C'nin olabildiğince altında tutulmasıdır. Bu hedef fosil yakıt (petrol, kömür) kullanımının tedricen azaltılarak, yenilenebilir enerjiye yönelmesini gerektirmektedir. (T.C. Dışişleri Bakanlığı-3, 2022)

1.9. Türkiye'deki Sürdürülebilirlik Düzenlemeleri Ve Sürdürülebilirlik Algısı

Türkiye 1983 yılında 2872 Sayılı Çevre Kanunu'nu kabul ederek, çevresel kirliliği önleme ve doğal kaynakların bilinçli kullanımını içeren ilk adımını atmıştır. Bu kanunu takiben uluslararası kuruluşlarla da çeşitli uygulama ve düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin; Dünya Kültürel Ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi; kültürel mirasın ve doğal mirasın sadece geleneksel bozulma değil, ekonomik ve sosyal şartlarını sağlayarak korumaya yöneliktir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022). Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, iklim değişikliği sorununa karşı küresel tepkinin temelini oluşturmak üzere 1994 yılında yürürlüğe alınmıştır, Kyoto Protokolü

1997 yılında sanayileşmiş ülkelerin sera gazı salınımlarını sınırlama ve azaltma yükümlülükleri getirmiştir (T.C. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022)

Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) hazırlanmış olduğu beş yıllık kalkınma planı çerçevesinde, çevreyi koruma konusu ilk kez III. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda işlenmiştir. Sürdürülebilir kalkınma konusu ise, ilk kez VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ele alınmıştır. Dönemin Çevre Bakanlığı bünyesinde Dünya Bankası'nın finansal desteği ile DPT tarafından yapılan 1998 yılında Ulusal Çevre Stratejisi Ve Eylem Planı (UÇEP) oluşturulmuştur. Plan ile birlikte yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, çevre bilinç ve duyarlılığının geliştirilmesi, çevre yönetiminin iyileştirilmesi, sürdürülebilir nitelikte bir ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişme sağlanması hedefleri ile Türkiye'nin orta ve uzun vadede plan ve hedeflerine ulaşması amaçlanmıştır. (Özçelik&Barut,2017:14)

2000'lerin başına gelindiğinde, Birleşmiş Milletler 'in Binyıl Kalkınma Hedefleri (BKH-Millennium Development Goals) 2015 yılına kadar gerçekleştirilmek üzere Binyıl Zirvesi'nde belirtilmiştir. Söz konusu hedefler çerçevesinde finansal kaygıların birinci öncelik olmadığı toplum ve insan merkezli çevresel yönetimin de göz ardı edilmediği bir çerçeve oluşturulmuştur (UNDP, 2022). 2030 yılına kadar hayata geçirilmesi planlanan 2015 yılında Birleşmiş Milletler tarafından açıklanan sürdürülebilir kalkınma amaçları arasında, aşırı yoksulluğu sona erdirmeye, eşitsizlik ve adaletsizlik ile mücadele; iklim değişikliğini önleme ve uyumu içeren üç temel konuyu destekleyen 17 amaç oluşturulmuştur. Bu 17 amaç; eşitsizliklerin giderilmesi, ekonomik büyümenin ve istihdamın güçlendirilmesi, şehirler ve yerleşim alanlarının iyileştirilmesi, sanayileşmenin sağlanması, okyanusların ve ekosistemlerin korunması, enerjinin daha sürdürülebilir biçimde üretilmesi ve tüketilmesi, iklim değişikliğiyle mücadele edilmesi, sürdürülebilir üretim ve tüketimin geliştirilmesi ve insan haklarının güçlendirilmesi hedeflerini benimseyen SKA'lar, BKH'lerin başarısı ve ilerleme ivmesini temel alan bir zemin üzerine inşa edilmiştir. (SBB, 2022). Paris İklim anlaşması tarafı olan Türkiye, 2030 yılına kadar sera gazı emisyonlarını olağan artışı kapsamında %21 oranında azaltmayı taahhüt etmiş ve enerjiden tarıma pek çok alanda politikalarını ilan etmiştir. (Kuşat, 2019:28)

2. SÜRDÜRÜLEBİLİR FİNANS

2.1. Sürdürülebilir Finans

Sürdürülebilir finans; finans, çevre, sosyal ve yönetim normlarının bir arada koordineli bir şekilde yürütülerek doğaya en az negatif etki yapılarak pozitif etki yaratmak olarak tanımlanabilir. Modern sürdürülebilir finans, 1980'lerde Kuzey Amerika ve Avrupa'da, sürdürülebilir kalkınma ve çevrecilik hakkında küresel anlamda müzakere edilerek teşvik edilmeye başlanmıştır. Bu teşvikler dünya çapında yeni girişimlerle zaman içerisinde yaygınlaşmasını sağlamıştır.

Finansal sürdürülebilirlik bir şirketin hem kârlılık, verimlilik ve finansal performans açısından hem de sermayesini oluşturan çevresel ve sosyal varlıkları yönetme bakımından zamana dayanabilme kabiliyetidir. (Giovannoni & Fabietti, 2013: 27) Sürdürülebilir finansın tanımı, finans alanında yatırım kararları alırken çevresel, sosyal ve yönetim (ESG) hususlarının dikkate alınmasıdır, böylece daha uzun vadeli doğa dostu yatırımlar yapılması sağlanabilecektir. Bu kapsamda çevresel husus, iklim değişikliği, kirlilik, biyolojik çeşitlilik gibi pek çok konuyu kapsamlı bir şekilde içerirken; sosyal husus ise eşitsizlik, kapsayıcılık, çalışma ilişkileri, insan sermayesine ve topluluklara yatırım ve insan hakları konularını içerir. Kamu ve özel sektör kurumlarının yönetimi sosyal ve çevresel görüşlerin uygulanmasında etkin rol alır.

Sürdürülebilir kalkınmanın boyutları sadece çevresel, sosyal ve kültürel değil, aynı zamanda ekonomiktir. Sürdürülebilir kalkınma düşüncesinin asıl dayanağı insanlığın yaşamı ve geleceği olmalı ve boyutların her biri birbirini desteklemelidir. (Bolsinger, Hoffmann, Villhauer, 2021:5) Böylece hem bugün hem de gelecekte ekonomik performansı, refahı, çevresel sistemleri koruma ve devam ettirme, sosyal refahın artırılmasına artı değer oluşturmak mümkündür. Makroekonomik bakış açısıyla, uzun vadede finansal olarak varlığını sürdürmek isteyen şirketin sürdürülebilirlik hedefi kar odaklı olmamalıdır. (Bolsinger, Hoffmann, Villhauer, 2021:5)

Finansal sürdürülebilirlik kurumların borç ödeme yetenekleri ile ilişkilendirilmektedir. Kurumlar borçlarını geri ödeyebildikleri ölçüde finansal sürdürülebilirliklerini sağlamış olarak kabul edilmektedir. Oysaki finansal sürdürülebilirlik için yalnızca borçların zamanında ödenebilmesi değil, aynı zamanda alacakların da zamanında tahsili ile bu finansal sürecin hiç sektöre uğramadan devamlılığının sağlanması bir zorunluluktur. (Kuşat, 2019:28)

Koellner ve çalışma arkadaşlarının yaptıkları çalışma karşılaştırmalı sürdürülebilirlik derecelendirmesinin dayandığı temel ilkeleri ve yöntemleri özetlemektedir. Onların geliştirdikleri yöntem, fonların finansal olarak derecelendirilmesine benzer olacak şekilde tasarlanmıştır. Bu yöntemde sürdürülebilirlik notu, fon yönetimindeki araştırma süreçlerinin değerlendirilmesi ile fon

portföyünün kompozisyon ve sürdürülebilirlik performansı açısından incelenmesine dayanmaktadır. (Koellner, Weber, Fenchel, & Scholz, 2005:68)

Geleneksel finans anlayışında, iktisadi birimler devlet, işletmeler ve hane halkı iken; sadece finansal açıdan nitelendirilen sermaye, finansal sistemin girdisi olarak ele alınmıştır. Finansal sistem içerisinde fon arz ve talep edenler, iktisadi birimler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Devletin kamu harcamaları, işletmelerin doğrudan üretim, hane halkının ise doğrudan tüketim ve üretim yaptığı bir sistemdir. Geleneksel finans anlayışında, asıl amaç finansal değer yaratmaktır. Sürdürülebilir finans anlayışına gelindiğinde, finansal sistemin girdisi olan finansal açıdan sermayeye de eklenmiştir. Geleneksel yaklaşımdaki yatırım ve borç verme faaliyetleri, sürdürülebilir yatırım ve sürdürülebilir borç verme halini almıştır. Devletin kamu harcamaları sorumlu yatırımlara, işletmelerin faaliyetleri sürdürülebilir işletme uygulamalarına, hane halkının tüketimi ise sorumlu tüketim şekline dönüşmüştür. Sürdürülebilir finans anlayışında, geleneksel yaklaşımdaki finansal değer yaratma nihai hedefi, uzun vadeli değer yaratmaya dönüşmüştür. (Çimen, 2019:25)

Gelişmekte olan ülkelerde bankacılık ve finans sektörleri sürdürülebilirlik uygulamalarının gelişmesine engel olan nedenler kuruluşların bu alandaki bilgi eksikliği, toplumun sürdürülebilirlik konusunda bilincinin yetersiz olması, yasal düzenlemelerden kaynaklanan yetersizlikler ve kamu politikalarındaki istikrarsızlıklardır. (Seyidova, 2021:156)

Tablo 1: Sürdürülebilir Finans Çerçevesi

Sürdürülebilir Finans Çerçevesi			
Sürdürülebilir Finans Tipolojisi	Yaratılan Değer	Faktörlerin Sıralaması	Horizon
Sürdürülebilir Finans 1.0	Hisse Senedi Değeri	$F > S \text{ And } E$	Kısa Dönem
Sürdürülebilir Finans 2.0	Paydaş Değeri	$T = F + S + E$	Orta Dönem
Sürdürülebilir Finans 3.0	Kamu Yararı Değeri	$S \text{ And } E > F$	Uzun Dönem
Not: F= finansal değer, S= sosyal etki, E= çevresel etki, T= toplam değer. Sürdürülebilir finans 1.0'da F'in en büyük olması için, S ve E küçük olarak kısıtlanmalıdır.			

Kaynak: (Schoenmaker, Schramade, 2019:20)

Sürdürülebilir finansın aşamalarını tanımlayan Schoenmaker ve Schramade çalışmalarında; çevre, toplum ve ekonomi olmak üzere sürdürülebilir finansın çatısı çizmiştir. Bu çalışmada sürdürülebilir finansın her bir aşamasında çevre, toplum ve ekonomi etkileşim halindedir.

Geleneksel finansta hissedar, kısa dönemi göz önüne alarak, uygun değerli finansal getiri ile riskinin bileşimlerinden kârını maksimize etmeyi hedefler. Ancak hissedarın, sürdürülebilir finans için uzun dönemli bakması gerekmektedir. Birleşmiş Milletler 'in Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları; devlet, şirket ve vatandaşların bir arada hareket etmesi gereğini belirtmiştir. (Schoenmaker&Schramade,2019:29)

Schoenmaker ve Schramade'in sürdürülebilir finans çerçevesi, aşamalı olarak kısa dönemli kar yaklaşımından, uzun dönemli kar yaratmaya odaklanmıştır. Schoenmaker ve Schramade sürdürülebilir finansı aşamalı ve yeni bir çerçeve ile analiz etmiştir. Amaç kapsamında, karı maksimize etme ile birlikte finansal olan ve olmayan firmalar geleneksel olarak hissedar modelini benimserler.

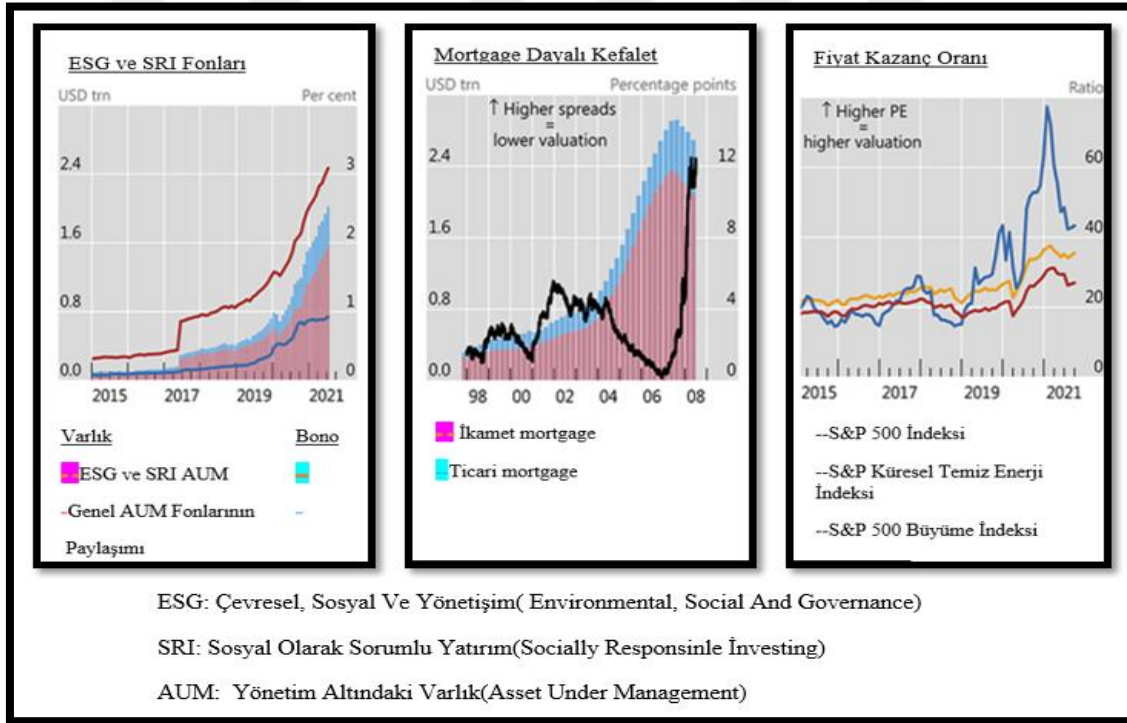
Birinci adımında yani Sürdürülebilir Finans 1.0 finansal kuruluşlar yatırım yapmaktan ve borç vermekten kaçınmaktadır. Söz konusu bu şirketlerin negatif etkileri mevcuttur. Tütün, parça tesirli bomba ya da çocuk işçiliğini istismar eden şirketler sosyal alanda verilebilecek örnekler arasındadır. Yakın zamanda finansal kurumlar karbon emisyonu nedeniyle kömürü ve fosil yakıtı azaltma, tüketmeme eğilimi içerisine girdi. Bu durumu STK'lar, geleneksel ve sosyal medya tetikledi. Ancak dışlama ve tasfiyenin ilk etkileri sınırlıdır. Denge perspektifinden bakıldığında, dışlanan şirketlere daha az yatırımcı sahip olur, bu da daha düşük hisse senedi fiyatlarına ve daha yüksek sermaye maliyetine yol açar. Ampirik modellerinde, Heinkel, Kraus ve Zechner (2001), yeşil yatırımcıların yüzde 20'sinden fazlasının çevreyi kirleten herhangi bir şirketi reform yapmaya teşvik etmesi gerektiğini belirtilmekte ve mevcut ampirik kanıtlar, fonların en fazla yüzde 10'unun yeşil yatırımcılar tarafından yatırıldığını göstermektedir. Artan sayıda yatırımcının elden çıkarılması dengeyi değiştirebilmektedir. Başka bir etki de, tasfiyenin bir sektörü veya şirketleri faaliyet göstermek için sosyal izinlerini kaybedecek kadar damgalayabilmesi etkisidir. Bu durum, o sektöre daha az yatırım yapılmasına yol açabilmektedir. Bir sektörü veya bir sektördeki en kötü performans gösterenleri hedef alan bir dışlama kriteri, kabul edilebilir standartlar için bir norm belirleyerek etkili olabilmektedir. (Schoenmaker, Schramade,2019:20-24)

Sürdürülebilir Finans 2.0 seviyesinde, sosyal ve çevresel dışsallıkları karar alma süreçlerine açıkça dâhil etmeye başlamaktadır. Orta ila uzun vadede, bu dışsallıklar fiyatlandırılabilir (örneğin bir karbon vergisi) ve/veya bir kurumun itibarını olumsuz etkileyebilmektedir. Dışsallıkları dahil edilmesiyle finansal yatırımların sürdürülemez hale gelme riskini de azaltmaktadır. söz konusu risk, finansal aracın vadesiyle ilgilidir ve öz sermaye (hisse senetleri) için borçtan (tahvil ve krediler) daha fazla olabilmektedir. Bu durumun olumlu tarafı, dışsallıkların içselleştirilmesi, finansal kurumların ve şirketlerin itibar riskinin ayna görüntüsü olan güveni yeniden tesis etmelerine yardım edecektir. Sosyal ve çevresel etkilere finansal bir değer atfetmek, farklı yönler (F, S, E) arasındaki optimizasyon sürecini kolaylaştırmaktadır. Teknoloji ve bilimdeki yenilikler, sosyal ve çevresel etkilerin parasallaştırılmasını mümkün kılmaktadır. Bu yöntemle birlikte finansal, sosyal ve

çevresel değerlerin bütünleşik bir şekilde toplanmasıyla bütünleşik değer oluşturulabilmektedir. (Schoenmaker, Schramade,2019:20-24)

Sürdürülebilir Finans 3.0 seviyesinde riskten fırsata hareket etmektir. Finansal şirketler sürdürülemez şirketlerden kaçınmaya başladığında (Sürdürülebilir Finans 1.0 ve 2.0), yatırımlar sürdürülebilirlik konusunda en önde gelen şirketlere yönelecektir. Sürdürülemez şirketlerden kaçınmak yerine, risk perspektifinde, finansal kurumsal sadece sürdürülebilir şirketlere ve projelere yatırım yapar. Sürdürülebilir Finans 3.0'ın başlangıç noktası, sosyal ve çevresel etki yaratma potansiyeline göre olumlu bir yatırım projesi seçimidir; Sürdürülebilir Finans 1.0'daki gibi bir hariç tutma listesi yerine bir dahil etme listesi oluşturmaktır. Bu şekilde, finansal sistem orta ve uzun vadede sürdürülebilir kalkınma gündemine hizmet edecektir. (Schoenmaker, Schramade,2019:20-24)

Grafik 1: Sürdürülebilir Finansın Büyümesinin Piyasanın Gelişimini Hızlandırması

Kaynak: (Basel, 2022-1)

Grafik 1'de sürdürülebilir finansın büyümesinin piyasanın gelişimini hızlandırmasını açıklayan Sosyal Sorumlu Yatırım (Socially Responsible Investment-SRI), ESG fonları ve ipoteğe dayalı menkuller ile fiyat kazanç oranı grafikleri yer almaktadır. Çevre, sosyal ve yönetim varlıklarındaki büyüme herhangi bir azalma belirtisi göstermezken, standardizasyon eksikliği ve ardından gelen sınıflandırma sorunları, kesin miktarların belirlenmesini zorlaştırmaktadır. Basel incelemelerinde yer alan Sürdürülebilir Finans: Trendler, Değerlemeler Ve Riskler isimli makalede, 2015 ve 2021 yılları arasındaki sürdürülebilir finansın gelişimi açıklanmaktadır. Bu

fonlar tarafından yönetilen varlıklar son beş yılda on kattan fazla artarak yaklaşık 2 trilyon dolara ulaşmıştır. ESG/SRI hisse senedi fonları, toplam yatırım fonu ve yönetim altındaki ETF (Exchange Traded Funds-Borsa Yatırım Fonları) varlıklarının yaklaşık %3'ünü ve ESG/SRI tahvil fonlarının yaklaşık %1'ini oluşturmaktadır. Çevresel veya sosyal projeler için ayrılan gelirlere sahip tahvillerin mevcut varlıkları kilit finansal araçların bilançolarının küçük bir payını oluşturuyor gibi görünmektedir. Hızla büyüyen varlık sınıflarındaki yatırım hacmi ve fiyat dinamiklerinden alınan tarihsel dersler, ESG menkul kıymetleri için geçerli olabilir. Temel ekonomik ve sosyal değişikliklerle ilgili varlıklar, ilk yatırım patlamasından sonra büyük fiyat düzeltmelerine maruz kalma eğilimindedir. Piyasa mevcut hızda büyümeye devam ederse ve daha ayrıntılı araçlar ortaya çıkarsa (örneğin yapılandırılmış ürünler), yalnızca düşük karbonlu bir dünyaya geçişi finanse etmenin faydalarını değerlendirmek değil, aynı zamanda yatırımcıların portföylerindeki değişimden kaynaklanabilecek finansal riskleri tanımlamak ve yönetmek de önemli olacaktır. Finansal piyasalarda sürmekte olan yaygın getiri arayışı, böyle bir uygulamanın yararlılığına katkıda bulunmaktadır. Bu yönde ilerlemek, kaldırıcı ve finansal sistemin daha az şeffaf segmentlerinde bulunabilecek olanlara özel dikkat göstererek, sahipler ve maruz kalanlar hakkında yeterli verilerin toplanmasını içerecektir. Buna karşılık, tüm bunlar, daha güvenilir taksonomiler de dâhil olmak üzere yeterli açıklama ve raporlama düzenlemelerine prim vermektedir. (Basel, 2022-1)

2.2. Sürdürülebilir Bankacılık

Bankacılık sektörü diğer sektörlerden farklı olarak doğal kaynaklara tahribat yapan ve çevresel zararlara neden olan faaliyetleri bulunmadığı için sürdürülebilirlik uygulamaları göz ardı edilebilir olarak değerlendirilmemelidir. Bankalar, başta etkileşim alanına giren bireysel müşteri olmak üzere yatırımcı, hissedarlar ve çalışanlarını kapsayacak şekilde sürdürülebilirlik alanında uygulamaları hayata geçirmeyi hedeflemelidir. Bu kapsamda mevcut bankacılık ve finans sektörlerinin iş süreçlerine sürdürülebilirliğin adaptasyonu sağlanarak, çevresel ve sosyal sorunların çözümü, STK'lara destek, müşterilere yeşil ürün yelpazesinde yer alabilecek uygulamalara yer verilmeye başlanmıştır.

G20 Yeşil Finans Çalışma Grubu (2016), yeşil veya sürdürülebilir bankacılık için tek tip veya küresel olarak kabul edilmiş bir tanımın bulunmadığından bahsetmektedir. IFC&WB ve SBN yeşil bankacılık terimini; bankacılık taahhütleri (yeşil finans ilke ve standartlarının benimsenmesi ve uygulanması), finansal akışlar (bankaların yeşil yatırımlara verdiği kredilerin hacmi ve dağılımı), finansal riskler(öz sermaye karlılık oranı üzerindeki çevresel ve sosyal faktörlerin entegre edilmesinden kaynaklanan varlıkların kalitesi ve öz sermaye üzerindeki etkiler), çevresel ve sosyal sonuçlar (olumsuz çevresel ve sosyal sonuçlar) olmak üzere dört anahtar gösterge ile tanımlamaktadır. (IFC-WB-SBN, 2017)

Bankaların ekonomideki rolü, diğer işletmelerden farklıdır. Bankalar temel olarak finansal hizmetlere erişim ve ekonomik sisteme girişi sağlama fonksiyonuna sahiptir. Bankaların ekonomide istisnai bir görevi vardır. (Bai,2011:7) Para yasal olarak bu katılımın giriş bileti olarak tanımlanabilir. Her işletmenin toplumsal refah ve gelecek üzerinde bir etkisi vardır; diğer işletmelerden benzersiz rolleri ile ayrıran bankaların toplumsal refah ve gelecek rolü de farklılaşarak, verdikleri her bir karar ile geleceğimizi belirlemektedir. Bankalar ve finansal kurumlar, hangi projeleri, girişimleri ve işletmeleri finanse edeceklerine ve hangilerini finanse etmeyeceklerine karar verdiklerinde geleceği şekillendirebilmektedir. Bu sebeple bankaların karar alma süreçlerine dâhil ettikleri kriterler önemlidir. Bankalar, toplumsal dönüşümün önemli bir parçası, daha adil ve eşit bir topluma doğru ilerlemek için bir yapı taşı niteliğindedir.

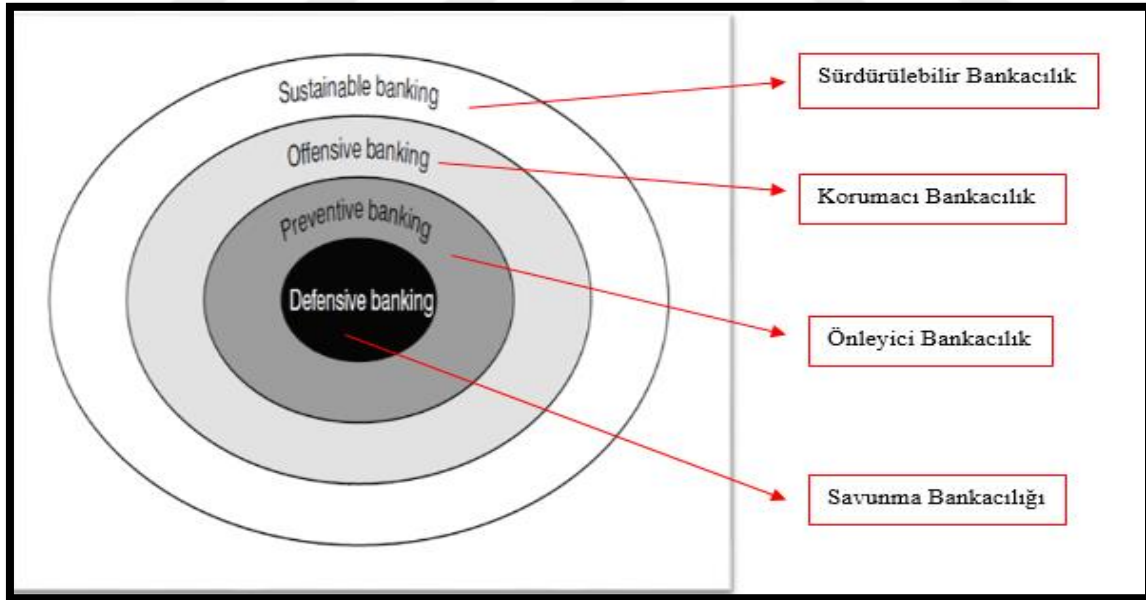
Finansal kriz döneminde kredi ve yatırım disiplininin yoksun bankalar ve varlığa dayalı menkul kıymetlerdeki aşırı borçluluk gibi toplumsal sorunların dâhil etmemesinden ötürü finans sektörü için sürdürülebilirliğin önemi ortaya çıkarmıştır. Bu durum, iklim değişikliği ve çevresel bozulma ile bağlantılı sektörlerle yatırım yapan bankalarla birleştiğinde, özellikle çevreci gruplar ve paydaşlar tarafından eleştirilere maruz kaldı. Banka ve finans sektörüne yapılan bu baskılar düzenlemeleri vurgulayarak bankaların güveni kazanmasının altını çizmektedir. (Stephens & Skinner, 2013:175) Bu gelişmelere paralel olarak, düzenleyici hükümlerin eksikliği ve banka fonlarının güvenliği üzerindeki potansiyel etkiyi, iyileştirme mevzuatlarına ek olarak, gelişmiş ekonomilerdeki bankalar, gönüllü olarak çevresel ve sosyal politikalar geliştirmeye başlamışlardır. Bu politikalar, öncelikle bireysel bankalar veya bir-iki banka arasında gönüllü bir şekilde düzenlemeler yaparak bu alanı güçlendirmeye ve uyum sağlamaya başladılar.

Bankalar, diğer sektörlerle göre daha çevreci değerlendirdikleri için, çevre ve sürdürülebilirlik konusunda proaktif stratejilere fazla ilgi göstermemiştir. (Jo, Kim, & Park, 2014; 9)). Finansal krizden bu yana küresel çevre, finans sektörünün ekonomi ve toplum üzerinde önemli etkiye sahip olduğunu ve artan sayıda finansal ürünün reel ekonomiye hizmet etmediğini göstermiştir. Bu sebeple, ilgili taraflar çevre politikası uygulamasını, sürdürülebilir toplumları ve işletmeleri desteklemek için finans sektörüne baskı yapmaktadırlar. Bunun nedeni sabittir, hem bireyler hem de kurum ve kuruluşların büyümesi ve başarılı olması için gereklidir. (Oyegunle, 2016:3)

Bankacılık sisteminde düzenleyici ve denetleyici konseptin tam kapasite ile kullanılmadığı, sistemik çevresel risklerin bankaların kör noktası olduğunu iddia etmektedir. (Kern, 2014: 25) Bu sebeple çevresel ve sürdürülebilirlik kriterlerinin bankacılık sisteminin içine entegre olması gerekliliği tavsiye edilmektedir. Söz konusu düzenlemelerin olmaması nedeniyle, riske maruz kalma olasılığına rağmen, finansal kuruluşlar, bu tür bir incelemenin müşterinin faaliyetlerine müdahale anlamına gelebileceği gerekçesiyle müşterilerin çevresel performansını incelemekten geri durdular. Ancak son yıllarda bu durum tersi bir eğilim göstermiştir.(Oyegunle, 2016:3)

Laugel ve Laszlo çalışmaları sonucunda, sürdürülebilirliği dört aşamada organize ederek açıklamıştır. Bu adımlar; insan kaynakları ve makyajlama, hızlı kazançlar ve yan kaynaklar, temel kaynaklar ve oyun değişikliğidir. Bu adımların takibi neticesinde daha yüksek sürdürülebilirlik değerlere ulaşılabileceğini belirtmişlerdir. İnsan kaynakları ve makyajlama; sürdürülebilirlik raporlarının yayınlanması ve yeşil konuların daha bilinir hale getirilmesine odaklanır. (Laugel, Laszlo, 2009:27) Hızlı kazançlar ve yan kaynaklar; sürdürülebilirlik girişimlerini yan kaynakları içerecek şekilde genişletirler. Sosyal ve çevresel sertifikalar, ortaklıklar ve yardımlar örnek sayılabilir. Temel kaynaklar aşamasında ise şirketin temel faaliyetlerini temsil eden mevcut değer zincirlerinin yeniden düzenlenmesini ve bu faaliyetlerin kilit paydaşların beklentileri ile uyumlu hale getirilmesidir. STK'lar, finansal şirketler, yeşil girişimleri teşvik etmede başarısız olan veya toksik kimyasallar üreten veya çocuk işçi çalıştıran işletmelerin finanse edilmesini sürdürülemez kabul ederek ayrımın gözetilmesidir. Oyun değişikliği, temel kaynaklar aşamasının da ilerisine giderek şirketin liderliğinin sürdürülebilirliği rekabet avantajı ve farklılaşmasının güçlü bir itici gücü olarak görmesini gerektirir. Bankalar için temel risk, sürdürülebilirlik eylemlerini sadece koruyucu ve savunma amaçlı olarak ele alınmasıdır. Uygulanabilir ve sürdürülebilir olmak için, sürdürülebilirliğin hissedar değeri yaratmaya yardımcı olması gerekmektedir, aksi takdirde sürdürülebilirlik şirketler için marjinal olarak kalacaktır.

Şekil 2: Jeucken'nin Bankacılık Tipolojisi

(Kaynak: Jeucken, 2001: 71)

Jeucken bankaların sürdürülebilirlik için aldığı dört eylem aşamasını savunma bankacılığı (defensive banking), önleyici bankacılık (preventive banking), saldırgan bankacılık (offensive banking) ve sürdürülebilir bankacılık (sustainable banking) olarak belirlemiştir. Bu minvalde, *savunma bankacılığında*, bankanın çıkarları müşterileri aracılığıyla doğrudan veya dolaylı olarak

zarar görebileceğinden banka hareketsiz (inactive) kalır ya da çevresel düzenlemelere karşı direnir. Bu aşamada çevre yönetimi maliyetinden kaçınılabılır. *Önleyici bankacılıkta* ise bankalar; itibar riski, hükümet veya STK'ların itici gücü nedenleriyle çevresel risk yönetimini yalnızca günlük işlerine entegre etmeyi tercih ederler. *Korumacı bankacılık* konseptinde, bankalar çevresel kaygıları piyasada rekabetçi bir fırsat olarak kabul ederek, çevresel kaygıların giderecek ürün ve hizmetler geliştirecek ve bunların pazarlanmasına çalışacaklardır. Bankalar için ideal olan *sürdürülebilir bankacılık* aşamasına gelindiğinde, bankalar finansal yüksek getiri yerine sürdürülebilir getiriye odaklanır çünkü uzun vadede kazançlı olacak olan sürdürülebilir bankacılıktır. İşletmelerin amacı karını maksimize etmek düşüncesi ile çelişen sürdürülebilir bankacılık anlayışı, kısa vadede bankanın karına mal olabilir, paydaşların çıkarlarına karşı düşebilir ancak işletmeler temel uygulamalarına ve stratejilerine dâhil edilen sürdürülebilirlik ile uzun vadede hem kar hem de çevre bakımından hedefine ulaşmış olacaktır. (Jeucken, 2001:71)

Sürdürülebilir bankacılık yeni ve inovatif ürün ve hizmetler geliştirmeyi destekleyerek toplumsal anlamda yenilebilir enerji, temiz üretim süreci, enerji etkin kullanımı, biyoçeşitlilik koruma gibi sosyal ve çevresel avantajlara sahiptir. Böylece bu tip ürünlerle bankalar hem yeni piyasa ve müşteriler kazanmış olacaklar hem de rakip bankalara karşı fark yaratabilecektir. Bu çerçevede, teknolojinin gelişmesi, bankacılık ürünlerinin gelişmesi ve sürdürülebilir bankacılığın inkişaf etmesinde önemli rol oynamaktadır. Örneğin; şubesiz bankacılık, dijital bankacılık, mobil bankacılık uygulamaları vb. sayesinde sektörün maliyetlerinde tasarrufun yanı sıra enerji, kağıt tüketiminde de tasarruf sağlanmaktadır.

2.3. COVID-19 Döneminde Sürdürülebilir Bankacılık ve Finans

2019 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan korona virüsün anımsattığı konu çevre, sosyal ve ekonominin dengesinin önemi olmuştur. Söz konusu üç alanın etkileşimi ve uyumu ile sürdürülebilir finans mekanizmasının önemi anlaşılmıştır. Salgının etkisi sadece sağlık alanında olmamakla birlikte iş dünyasını da görülmüştür. Nakit akışında yaşanan aksaklıklar, işyerlerinin kapanması, üretimin durdurulmasından ötürü ülke ekonomileri çeşitli sıkıntılar meydana gelmiştir. Tedarik zincirinde yaşanan sorunlar nedeniyle başta küçük ölçekli şirketlerde ve yerel işletmelerde ekonomik sıkıntıyı karşı direncin azaldığı gözlemlenmiştir. Bu sebeple hükümetlerin ve kalkınma odaklı finansman kuruluşlarının odak noktası hızlı nakit akışının sağlanması alanında olmuştur. Bu kapsamda pek çok ülke salgın dönemine destek paketleri açıklamıştır. Örneğin; sabit kıymetlere yatırım yapacak işletmelerin devlet tarafından desteklenmesi kapsamında Slovakya hükümeti vergi indirimlerinin de dâhil olduğu bir yatırım teşvik programını hayata geçirmiştir. Litvanya yatırım programlarının hızlandırılması için 1 milyar Euro fon ayırırken, AB fonlarının da sağlık sisteminin güçlendirilmesine kaydırılacağını duyurmuştur. (EY Türkiye Kamu Sektörü Danışmanlık

Hizmetleri, 2020) Tablo 2’de ülkelerin pandemi ile mücadele kapsamında uygulamış oldukları para ve maliye politikaları yer almaktadır.

Tablo 2: Pandemi İle Mücadelede Uygulanan Para ve Maliye Politikaları

Politika Şekli	Uygulanan Politikalar	Uygulanan Kriterler
Para Politikası Tedbirleri	Bankalara Zorla Düzenleyici İşlem Yaptırılması Ve Covid-19'dan Etkilenen Borçlulara Anapara Ve Faiz Moratoryumu Verilmesi	İrlanda, Çin, Nijerya, İtalya
	Merkez Bankalarının Finansal(Tahvil Ve Hisse Senedi) Piyasalara Likidite Sağlaması	ABD Ve Çin
	Merkez Bankalarının Hızla Değer Kazanan Tahvil Ve Menkul Kıymetleri Satın Alması	Avustralya, AB, Kanada
	Merkez Bankaları Tarafından Faiz Oranlarının Düşürülmesi	Türkiye, ABD, Yeni Zelanda, Japonya, İngiltere, Nijerya, Güney Kore, Kanada
	Bankalara, KOBİ'lere, Halk Sağlığı Sektörüne, Bireylere Ve Önemli İşletmelere Sürekli Kredi Akışı	İngiltere, ABD Avustralya, Nijerya
Maliye Politikası Tedbirleri	Covid-19 Salgından En Fazla Etkilenen Sektörler Ve Endüstriler İçin Büyük Bir Federal Teşvik Paketini Onaylayan Hükümetler	İngiltere, ABD, Avustralya, Nijerya, Türkiye
	Her Hane Halkını Desteklemek İçin Sosyal Yardım Ödemeleri	ABD Avustralya, Türkiye
	Bireyler İçin Gelir Desteği	ABD Avustralya, Türkiye, İngiltere Ve Hindistan

Kaynak: (Ozili & Arun, 2020:16)

Korona virüs sebebiyle yaşanan pandemi döneminde tüm dünya ekonomilerinde, durgunluk oluşacağı ve bilhassa salgın durumunun netlik kazanması akabinde küresel ekonomik daralmaların yaşanacağı tahmin edilmekteydi. Pandemi sürecinin başladığı Mart 2020 sonrasında salgının etkilerini azaltabilmek veya durdurabilmek için alınan tedbirler ve uygulanan makroekonomik politikalar neredeyse tüm sektörler dezavantajlarıyla karşılaşmış ve bazı sektörler ise durma noktasına kadar getirmiştir.

Tablo 3: Pandemi İle Mücadele Sürecinde Açıklanan Mali Tedbirlerin Kapsamı

Ülkeler	Mali Tedbir Büyüklüğü	GSYH(%)	Konusu
ABD	2 Trilyon Dolar	10	Alınan Tedbirler İçin
Almanya	756 Milyar Euro	18	Köklü Kurumları Korumak Ve Sosyal Yardımlar İçin
İngiltere	350 Bin GBP	11,8	Alınan Tedbirler İçin
İtalya	400 Milyar Euro	15	İç Piyasa Ve İhracata Yönelik Destekler
Rusya	140 Milyar RUB	1,8	Alınan Tedbirler İçin
Türkiye	100 Milyar Lira	2,3	Artan Krediler, Daha Düşük Vergiler, Ertelenmiş Ödemeler
İspanya	200 Milyar Euro	20	Kamu Ve Özel Sektöre Destek
Japonya	1 Trilyon Dolar	20	Kamu Ve Özel Sektöre Destek

Kaynak: (Duran & Acar, 2020:63)

Salgın döneminde yabancı sermaye hareketlerinde yaşanan durgunlukla birlikte bilhassa gelişmekte olan ülkeler ekonomik anlamda zorlanmıştır. Ülkelerin uygulamaya aldıkları paketler ağırlıklı olarak istihdamın desteklenmesi ve ekonomik sıkıntıyı göğüsleme kapasitesi az olan sektörlerle yönelik olmuştur. Ancak kalıcı etki yaratma konusunda tam anlamıyla etkili olamamıştır. Uluslararası kuruluşlar da ülkelerin açıkladığı salgın destek paketlerine ilave stratejiler geliştirerek uzun vadede salgının etkilerini azaltmayı ve derinleşmesini önlemeyi hedeflemişlerdir. Örneğin; Avrupa Birliği yeni virüs dalgalarına karşı tüm dünya çapında hazırlıklı olunması, virüsün önlenmesi ve kontrol altına alınması çalışmalarının artırılması amacıyla 232 milyon Euro tutarında fon sağlama ve tutara ilave olarak Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) bilhassa küresel bakımdan hazırlıklı olma ve müdahale planı için 114 milyon Euro destek olma kararları alınmıştır. (İHA,2022) Böylece sağlık sistemleri güçlü olmayan ve dayanıklılığın düşük olduğu ülkelerde halk sağlığı acil hazırlık ve müdahale çalışmalarının artırılması hedeflenmektedir.

Salgın ile mücadele döneminde bankacılık alanında öne çıkan finansman aracı tahvil olmuştur. Para ve sermaye piyasalarının finansman mekanizmasının önemli aracı tahviller; yeşil, çevresel ve sosyal vb. konularla sürdürülebilirliği desteklemektedir. Salgına yönelik finansman araçları arasında sosyal tahviller hem pozitif etki yaratılması hem de negatif etkilerin azaltılmasında önemli rol oynamaktadır. Sürdürülebilir temalı tahvillerin gelişmesi ve yaygınlaşmasında pandemi sürecinin katkısı ihmal edilmeyecektir. Bu tahvillerin rolünün arttığı düşünüldüğünde, etki değerlendirmesi de göz ardı edilmemesi gereken bir husustur. Örneğin; Afrika Kalkınma Bankası (AfDB), 2020 yılının Mart ayının sonunda 3 milyar Dolar hacminde bir “korona virüs tahvili” ihraç etmiştir. Tahvil, bu raporun yazım tarihi itibarıyla 173 ihraç edilen en yüksek hacimli sosyal tahvil olma özelliğini taşımaktadır. Uluslararası Finans Kurumu (IFC) 2020 yılının Nisan ayı içinde korona virüsten etkilenen şirketlere kullandırılmak üzere 3 milyar İsveç Kronu (yaklaşık 300 milyon ABD Doları) tutarında bir sosyal tahvil ihraç etmiştir. Dünya Bankası ise 22 Nisan 2020 tarihinde 8 milyar Dolar tutarında bir sürdürülebilir tahvil ihraç etmiştir. Dünya Bankası'nın ihraç ettiği sürdürülebilir tahvil, bu raporun yazım tarihi itibarıyla ihraç edilen en yüksek hacimli sürdürülebilir tahvil olma özelliğini taşımaktadır. (Escarus TSKB, 2020)

Tahvilin yanı sıra uluslararası finans kuruluşları tahvillere ek olarak kredi ve hibe programları da sunmaktadır. Uluslararası finansman kaynakları ve farklı finansman araçlarının devreye alınması ile hükümetlerin pandemi önlemlerine ilave eylem planları geliştirmiştir. Avrupa Merkez Bankası 24 Mart 2020 tarihinde 750 milyar Euro tutarında salgın kaynaklı acil bir satın alma programı başlatmıştır. Bu kapsamda üye devletleri doğrudan desteklememekle birlikte dolaylı olarak, tahvil satın alarak, üye devletlerin, hafifletilen bir faiz oranında yeterli finansal araçları çekmeye devam edebilmelerini sağlamıştır (ECB, 2022)

Destek ve kredi paketleri haricinde uzun vadede stratejik eylem planları bulunmaktadır. Örneğin; Hollanda kalkınma bankası stratejik müdahale paketi ile öncelikle; müşterilerine kriz

yönetimi ve iş sürekliliği konusunda uzaktan danışmanlık desteği sağlayacağını, son kullanıcılara yönelik test kitleri, donanım kullanımı vb. acil ihtiyaçlar için hibeler oluşturacağını ve müşterileri arasında bilgi paylaşımını teşvik etmek amacıyla sanal toplantılar düzenleyeceğini ifade etmektedir. (Escarus TSKB Sürdürülebilirlik Danışmanlığı, 2020:110). Bahsi geçen sosyal destek paketleri, krediler, tahvillerin haricinde de alternatif finansman araçları devreye alınmıştır. Özellikle dijital ürün ve hizmetler vasıtasıyla şirketler, girişimciler ve diğerleri arasında etkileşim farklılaşarak alternatif modeller oluşturmaktadır. Nesnelerin interneti (IOT), bulut teknolojisi, yapay zekâ vb. alanlar sürdürülebilirliğin yaygınlaşmasında öncülük etmektedir. Bu modeller arasında kitle fonlaması öne çıkmaktadır. Pandemi sürecinin sonuna gelindiği düşünüldüğünde, bireysel çalışmaların başarıya ulaşmada yeterli olmadığı ancak çok taraflı ve birbirini tamamlayıcı nitelikteki planların beklenen etkiyi oluşturabileceği kanaatine varılmıştır.

2.4. Sürdürülebilir Bankacılık Ve Finans Uygulamaları

2.4.1. Bireysel Bankacılık

Bireysel bankacılık, bireyler, hane halkı için kişisel ve ticari bankacılık ürünlerini kapsayan bankacılık sistemi olarak tanımlanabilir. Krediler, ipotekler, kredi kartı hizmetleri, seyahat çekleri, banka havaleleri, limit aşımından korunma, nakit yönetimi, sigorta vb. ürün ve hizmetler bireysel bankacılık alanındaki ürün ve hizmetlerdir. (UNEP FI, 2007). Dünya Bankası gibi finansal kaynağı elinde bulunduranların koydukları standartlara uygun projelere fon sağlanması yeşil kredileri diğer kredilerden ayıran en belirgin özelliştir (Güler, Tufan, 2015:82). Bankalar çevreci projelerin finansmanı için düşük maliyetli krediler sunmaktadırlar. Bireysel bankacılık alanınca geliştirilen başlıca sürdürülebilir ürün ve hizmetler; yeşil ipotekli krediler, yeşil oto kredileri, yeşil kredi kartları ve yeşil mevduatlarıdır.

Yeşil konut kredileri; eski yapıların çevresel düşünce sistemi temel alınarak restore edilmesi veya yeni binanın çevresel değerler kapsamında inşa edilmesi için gerekli olan finansmandır. Çevresel anlamda karbon ayak izini oranını düşüren, enerji verimliliğini artıran, bankadan yeşil konut finansmanına yönelik borçlanan kişilerin enerji tasarrufunu ön plana çıkararak finanse etmelerini sağlamakta olan yeşil nitelikli inşaatı geliştirmek ve desteklemek için piyasa faiz oranının altında faiz oranıyla krediler sayesinde sürdürülebilirlik teşvik edilmektedir. Bir tek yeşil konut kredisi binlerce lira tasarruf edilmesi, tüketilen ev enerjisinde yüksek verimlilik, yeşil konutun piyasadaki değerinin artması, daha düşük faiz oranı, sağlığa ve çevreye olan yararları yeşil konut kredilerinin avantajları olarak sıralanabilir.

Yeşil otomobil kredileri; bireylere yakıttan tasarrufu sağlayan ve daha az çevreye zarar verecek olan alternatif yakıtları kullanan otomobilleri satın almayı finansmandır. Krediye konu otomobillerin daha az atık üreten modelleri kapsar. En çok tanınırlığa sahip olan “goGreen”

uygulaması ile bankaların araç kredilerinde büyük oranda artış gözlenmiştir. Düşük sera gazı yoğunluğu ve yüksek yakıt verimliliği oranlarına sahip araçların alımını teşvik etmek için piyasa faiz oranlarının altında olan birçok yeşil otomobil kredisi, son yıllarda özellikle Avrupa ve Avustralya’da artış göstermiştir. (UNEP FI, 2007)

Yeşil kredi kartları; konut ve otomobil kredilerine göre oldukça yaygın kullanım alanı olan kredi kartları, çevreye duyarlılık maksadıyla tasarlanmıştır. Çevreye ve doğaya dost ürün ve hizmetleri destekler ve düşük karbonlu ürünler ve hizmetleri teşvik ederek düşük karbona geçişi sağlamaya yardımcı olur.

Yeşil mevduat ise gelirleri yalnızca yenilenebilir enerji ve çevre dostu mülkiyet gibi çevresel konuların iyileştirilmesine katkıda bulunacak projelerin finansmanında kullanılan mevduattır. Bu mevduata yapılan yatırım, düşük karbonlu, iklime dayanıklı ve sürdürülebilir bir ekonomiye geçişi destekleyen uygun işletmeleri ve projeleri finanse etmeye yöneliktir.

2.4.2. Kurumsal ve Yatırım Bankacılığı

Kurumsal ve yatırım bankaları; ölçeği büyük kurum, kuruluş, şirketlere finansal hizmet sunmaktadır. Şirketlerin talepleri doğrultusunda türev işlemler, yabancı para ticareti gibi karmaşık bankacılık ürün ve hizmetlerinin yoğun kullanıldığı bankalardır. İklim değişikliği yatırımların fırsatları nedeniyle bankalara yatırım ve kredi portföylerini çeşitlendirmek için büyük bir fırsat sunmaktadır. EBRD yeşil yatırım ve projelerini yedi kategoride açıklamaktadır. Bunlar; enerji verimliliği, temiz enerji, su yönetimi, atık yönetimi, sürdürülebilir yaşam, çevresel hizmetler ve sürdürülebilir toplu taşımadır. Projelerin ya da yatırımların ilgili kategorilerde yapılmasının katkısı olacağı belirtilmiştir. Öte yandan çevrenin bozulmasına yönelik olan fosil yakıt üretimi ve büyük fosil yakıt tüketimi olan projeler, nükleer enerji santrallerinden elektrik üretimi, ürünlerin üretimi ve/veya ticaretinde tehlikeli maddeler bulunan projelerin ve yatırımların şiddetli bir şekilde azaltılmasını tavsiye etmektedir. (Alfsen, 2013:2-5) Şirketlerin varlıklarının (kurumsal kredi, kredi kartı alacakları vb.) pazarlanabilir menkul kıymetlere dönüştürüldüğü ve piyasada ticaretinin yapıldığı bir süreç olan varlık menkul kıymetleştirme, kurumsal ve yatırım bankacılığında gelişen işlemlerden bir diğeridir.

Menkul kıymetleştirme; çevreyi gözetten projeler için risk paylaşımı düzenlemesi yapılan üründe, finansal kuruluşlar risk düzeyi için bir garantör olarak müşterilere riski bankalara transfer etme olanağı sunmaktadır. Ekolojik menkul kıymetleştirmede, finansmanın fon kaynaklarının sürdürülebilirliğiyle ilişkili olarak doğal altyapıya uygunluğunu test edilmektedir. Yeşil ipotekli kredi destekli menkul kıymetlerde ise enerji kullanımında çevresel kriterleri karşılayan binalarda ipotekli kredi paketleri dizayn edilmiştir. (Kuloğlu, Öncel, 2015:6-8)

Proje finansmanı ise bankaların çevre dostu enerji finansmanına ayrılan hizmet departmanı olup, doğa dostu teknolojilerin ülkeye tesis edilmesi amacıyla hükümetlerle iş birliği yapılmaktadır. Bu kapsamda verilen krediler, şirketin ihtiyaç düzeyine bağlı olmamakta, yatırım projesinin katkısına bağlı olarak teminat olarak projenin varlıkları alınır. Bankalarca enerji, altyapı/ulaştırma, gayrimenkul projeleri, şirket satın alma ve varlık alımları proje finansman kapsamına girmektedir.

Yatırım bankacılığı önde gelen bankacılık alanlarından biridir. Fon yönetimine yönelik çalışmaların yürütüldüğü yatırım bankacılığında, sosyal tahviller, sürdürülebilirlikle ilgili finansal ürünler, sürdürülebilir çevreye kaynak yaratmaktadır. Bu ihraç edilen ürünler sayesinde yatırımcılara sağlanan fayda, yalnız finansal anlamda kar değil aynı zamanda çevresel ve sosyal anlamda da kar edilmesini beraberinde getirmektedir. Yatırım bankacılığının gelişimi hız kazanan, ürün ve hizmetlerinin gelişen ve çeşitlenmektedir.

Yeşil endeksleri gelecekte çevresel fırsatların ve risklerin göz önünü alan endeksler olarak tanımlanabilir. Bu alanda en bilinen Küresel Yeşil Ekonomi Endeksi(GGEI) ülkelerin yeşil ekonomi ve sürdürülebilirlik performansını ölçen bir endekstir. İklim değişikliği ve sosyal eşitlik, sektör karbon azaltımı, piyasalar ve ESG yatırımı ve çevre sağlığı olmak üzere dört boyuttan oluşmaktadır. (GGEI, 2022)

2.4.3. Varlık Yönetimi

Finansal sektör içinde büyümekte olan segmentlerden biri olan varlık yönetimi, bankaların temel işlerinden biri haline gelmiştir. Varlık yönetimi alanı; müşterilere emlak planlama, yatırım fonu, vergi, fiyat indirim komisyonu, küresel özel bankacılık ve yönetilen varlık programları konularında finansal danışmanlık sağlamaya odaklanmaktadır. Örneğin; yeşil kamu fonu, Hollanda’da yeşil fon hisselerinin satın alınması veya yatırım yapılmasıyla müşteriler vergi indirimi geliri elde etmekte, ilave olarak yatırımlarında düşük faiz oranlarından yararlanmaktadırlar. Leu Prima Cat Bond fonu, iklimle ilgili doğal afetleri hedefleyen, dünyanın ilk afet kamu fonudur. (Case Solutions, 2022)

Karbon Fonları, sera gazı azaltımı projelerinin finansmanı için çıkarılmaktadır. Yatırımcılar mevcut emisyon azaltımı projelerinden “emisyon azaltımı sertifikası” satın alarak veya yeni iklim dostu fırsatlara yatırım yaparak karbon fonuna para aktarmaktadırlar. Devletin önderliğindeki karbon fonları ise ülkenin Kyoto Protokolü hedeflerine ulaşması için iyi bir fırsat sunmaktadır. (Kuloğlu & Öncel, 2015:10)

Klasik iklim risklerinden korunmak için tasarlanmış araç, geleneksel sigorta piyasasında karşılanması zordur. (UNEP FI, 2007) Varlık yönetim şirketleri, sürdürülebilirlik konulu yatırım fonların kurulmasını teşvik ederek, sürdürülebilirlik kapsamına dâhil olan şirketlerin ilgili fonlardan pay almasını kolaylıkla sağlayabilmektedir.

Sosyal ve iş alanları arasındaki ayrım varsayımından ötürü sürdürülebilirlik ve varlık yönetimi arasındaki bağlantı doğrudan açık değildir. Konunun özünde, ESG ve finans arasındaki eksik halka iş modelidir. Finansal analistler iş modelinde uzun vadeli değer etkenlerini anlamaya çabalamaktadır. ESG analistleri ise ESG konularındaki konumunu, teşvikleri ve iş modeli anlamaya gayret etmektedir. Her iki grup analist de önemli bağlantıyı gözden kaçırmaktadır. İş modeli, ESG ve finansın keşişim alanında yer alır. Ek olarak ESG analizi, piyasa verimsizliklerinden yararlanarak yüksek performans için fırsatlar sunmaktadır. Bir şirketin değer faktörlerini daha iyi anlamakla ilgilenen temel sermaye analizinin doğal bir uzantısıdır. (Schoenmaker & Schramade, 2019)

2.4.4. Sigorta

Sigorta, risklerin gerçekleştiği takdirde bireylerin ve işletmelerin karşılaşılabileceği zararların ve kayıplarının giderilmesi sağlamaktadır. Sürdürülebilir sigortacılık kavramı ise sigortacılığın sürekli olması ve bu sürekliliğin sağlanması için kaynakların minimum seviyede tüketilmesidir. (Çağır, 2019: 195) Sürdürülebilir sigortanın devamlılığı halindeyse, kaynakların en az kullanımıyla uzun vadede üçüncü taraflara pozitif etki yaratmaktır. UNEP FI tarafından oluşturulan Sigortacılık Çalışma Grubu(IWG)'e göre sürdürülebilir sigortacılık konusunda temelde; mikro sigorta, iklim değişikliği, geri dönüşüm, iç etkinlik, yaşam boyu gelir, sağlık, doğal kaynaklar, gelişmekte olan insan kaynaklı riskler ve çevresel sorumluluk olmak üzere dokuz etken bulunmaktadır. (UNEP-FI)

Sigorta ürünler ve hizmetleri risk türlerine bağlı olarak çeşitliliği artmıştır. Sigortacılık alanında temelde hayat ve hayat dışı ayrımı ile standardize edilmiştir. Hayat dışı sigortalar; yangın, kaza, nakliyat, mühendislik, tarım ve sağlık olarak sıralanırken; hayat sigortaları ise ferî kaza ve hayat olarak listelenmiştir. Karbon sigortası karbon salınımı alanında, teşvik edici olmakla birlikte yeterince gelişmemiştir. Örneğin; iklim değişikliğine insanlığın etkisi özellikle fosil yakıtlar kullanılarak sağlanan ısınmadan dolayı emisyon azalma işlemleri geliştirmiştir. Karbon işleminin belirli bir kat aralığında tamamlanmasını sağlamak için AB ödeneklerinin karşılaştıkları, karşı taraf ve teslimat risklerini kapsayan bir sigortadır.

2.5. Küresel Sürdürülebilir Finans Normları

İlk çevrecilik hareketleri 1970'lerde Rachel Carson'un Sessiz Bahar(1962) isimli kitabında ve sınırlı kaynak arzıyla üstel ekonomik ile nüfus artışı hakkında Roma Kulübü'nün yayımladığı Büyümenin Sınırları(1972) raporuyla birlikte oluşmaya başlamıştır. Bu dönemde ulusal ve uluslararası çevresel kurallar düzenlenmiş ve ulus ötesi çevresel organizasyonlar (Greenpeace, Friends Of The Earth, World Wide Fund For Nature vb.) düzenlenmiştir. Eş zamanlı olarak, çevreci aktivistler çevreyle ilgili olarak sürdürülebilir ve adil toplum hakkında düşünerek, büyüme hızının

doğanın taşıma kapasitesinin aşmaması gerekliliğini tartışmıştır. Bu esnada bazı devletler hava, toprak ve su kirliliği başta olmak üzere çeşitli kanunlar koymuştur. Weber 'e göre bu zaman dilimi sürdürülebilir finansın başlangıcıdır, çünkü söz konusu düzenlemeler finansal kuruluşların çevre konusuna eğilmesine sebep olmuştur. Finansal kuruluşlar, kredi riskine çevresel kötü yönetimi dâhil etmeyi düşünerek, sürdürülebilir finansın ilk adımları atılmıştır. (Weber, 2012: 10) 1983 yılında Brundtland Raporu olarak bilinen “Ortak Geleceğimiz” (Our Common Future) yayımlanarak küresel anlamda önemli bir adım atılmıştır. Bu gelişmeleri takiben 172 ülkenin katıldığı Rio Konferansı’nda Ortak Geleceğimiz raporunda yer alan taahhütlerin hayat geçirilmesi hedeflenmiştir.

Sürdürülebilir finans hakkında küresel yeni söylemler ilk olarak çevresel acil durumlara, ikinci ise bankacılık sektörünün sürdürülebilir çevresel uygulamalara dönüşümünün sorumluluğu ve üçüncü olarak da sürdürülebilir finansın, sürdürülebilir finansal sistemi güçlendireceği yönündedir. (Suzuki, 2021:5-6) Öte yandan sürdürülebilir, düşük karbonlu ekonomi için devletlerarası kuruluşlar, devletler, düzenleyici otoriteler ve özel sektörün aktörlerinin iş birliği gereklidir. (Thompson, 2017:135) Bu amaçla hareket eden bazı küresel kurum ve kuruluşlar mevcuttur. Bu kapsamda; Küresel Raporlama Girişimi, Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS), Dünya Bankası(WB), Birleşmiş Milletler(BM), Değer Odaklı Bankacılık için Küresel Birlik, Sürdürülebilir Bankacılık Ağı ve G20 açıklanmıştır.

2.5.1. Küresel Raporlama Girişimi(GRI)

1997 yılında BM Çevre programı’nın desteğiyle kar amacı gütmeyen uluslararası bağımsız standart kuruluşu olarak Ceres ve Tellus Enstitü’nün tarafından kurulan Küresel Raporlama İnisiyatifi (GRI-Global Reporting Initiative), dünya genelinde kabul görmekte, sürdürülebilirliğin güvenilir ve bağımsız raporlanmasının yapıldığı bir organizasyon olup; çevre ve sosyal performans başta olmak üzere insan hakları, iklim değişikliği, sosyal refah vb. kritik konuların raporlanarak anlaşılır kılmaktadır.(GRI-1) Periyodik olarak hazırlanan finansal raporlama, karşılaştırılabilir, ihtiyaca uygun sürdürülebilirlik raporlanması için geliştirilen GRI, aynı zamanda en yüksek standartlaşmayı sağlayan, en kapsamlı ve tercih edilen raporlama çerçevesidir. Bu kapsamda su tüketimi, iş sağlığı ve güvenliği, eğitim ve öğretim, çocuk işçilik, emisyon, atıklar, yolsuzlukla mücadele, rekabete aykırı davranış, ekonomik performans gibi başlıkları da mevcuttur.

GRI ilerlemeye odaklıdır. GRI’nin amaç ve hedefi, iktisadi, sosyal ve çevresel başarıyı her zamanki gibi sunmak ve bunu geleneksel mali raporlarla karşılaştırırken, bu tür raporların kurumsal başarı için gerekli olduğuna dair bir bütün olarak toplumda bir isteklilik oluşturmaktır. GRI, sürdürülebilirlik raporlama çerçevesinin kullanımını sürekli iyileştirerek ve çerçeveyi kullanma becerisini artırarak hedefine ulaşmaktadır. (Kahraman Ak, 2022,22-26)

GRI'nin ilk raporlama çerçevesi 2000 yılında G1, ikinci çerçeve ise 2002 yılında G2'dir. Standartlaşmayı sağlamak amacıyla 2006 yılında G3 kullanıma sunularak, daha fazla katılımcının ortak görüşü ile geliştirilmiştir. Finansal hizmetler sektörü için ilk kez 2008 yılında sektöre özgü rapor çerçevesi hazırlanmıştır. Diğer sektörler için uygun çerçeveler geliştirilerek G3, G3.1 versiyonları ve 2016 yılında G4 oluşturulmuştur. (GRI, 2020)

GRI kapsamında kılavuzlar sürdürülebilirlik raporunu uyumlu olarak hazırlayabilmesi için kuruluşlara temel ve kapsamlı olmak üzere iki seçenek sunmaktadır. Her bir seçenek boyutlarından, sektörlerinden veya konularından bağımsız olarak bütün kuruluşlar tarafından uygulanabilme imkânı sunmaktadır. GRI temel seçeneği bir sürdürülebilirlik raporunun zorunlu bileşenlerinden oluşmaktadır. Bu seçeneği bir kuruluşun ekonomik, çevresel, sosyal ve yönetim performansının etkilerini ilettiği altyapıyı sağlamaktadır. Kapsamlı seçeneği kuruluşun stratejisi ve analizi, yönetimi ile etik değerleri ve dürüstlüğü hakkında ek standart bildirimler gerektirmek suretiyle temel seçeneğini genişletmektedir. Bir sürdürülebilirlik raporunda, raporlama yapan kurumun sürdürülebilirlik performansının, hem pozitif katkıları hem de negatif etkileriyle birlikte, dengeli ve makul bir sunumu yapılmalıdır. (GRI, 2020)

GRI'nin sürdürülebilirlik raporlama çerçevesi, şirketlerin çevresel, ekonomik ve sosyal etkileri konusunda bilgileri şeffaf olarak yayınlamasına, açık ve karşılaştırılabilir bir şekilde tanımlamasına, toplamasına ve raporlamasına yardımcı olmaktadır. (Seyidova, 2021) 26 Ekim 2022 tarihinde yayınlanan KPMG Sürdürülebilirlik Raporlaması Anketi, dünyanın en büyük 250 şirketinin gelire göre açıklama uygulamalarını (G250) ve 58 ülkenin her birinde (N100) ilk 100 işletmeden oluşan daha büyük bir havuzu incelediğinde; G250'nin %78'i artık raporlama için GRI Standartlarını benimsediğini, genel olarak, G250'nin %96'sı ve N100'ün %79'u (2020'de %77) sürdürülebilirlik veya ESG hakkında raporladığını açıklamıştır. Böylece son yirmi yılda, G250 tarafından sağlanan sürdürülebilirlik raporlaması 2001 yılında %45 iken bugün %96'ya yükseldiği gözlemlenmiştir. (KPMG)

2.5.2. Uluslararası Ödemeler Bankası(BIS-Bank for International Settlements)

1930 yılında kurulan Uluslararası Ödemeler Bankası, en eski uluslararası finansal kuruluşlardan biridir. (Basel, 2022-2) BIS, parasal ve mali otoriteleri arasında küresel işbirliğini destekleme, ekonomik analiz yapma ve merkez bankalarının düzenleyici ve denetleyici makamları tarafından uluslararası düzenleyici ilkelerin ve denetim uygulanması ana faaliyetlerindendir. 1988 yılında sermaye yeterliliği standardı çalışmasıyla Basel I, 2004 yılında ulusal ve uluslararası alanda yaşanan gelişmelere uyum sağlayabilmek amacıyla Basel II ve 2007-2008 finansal krizine cevap niteliğinde Basel III yayınlanmıştır. Gelişmiş ülkelerin çoğu Basel III konseptine kabul etmiştir. Basel III konseptinde, Basel I ve Basel II'nin aksine finansal istikrar riskleri ile çevresel riskleri

ilişkilendirmemesi eleştirilmektedir. Öte yandan Basel III sınırlamasında, iklim risklerini finansal istikrar riskleri arasında yer almaktadır. BIS iklim değişikliğinin finansal sistemin istikrarı üzerine potansiyel negatif etkisi kaygı duymaktadır.

Yeşil ya da sürdürülebilir finans için yenilikçi teknolojinin kullanımı, BIS İnovasyon Merkezi'nin önemli bir odak alanıdır. BIS İnovasyon Merkezi ve Hong Kong Para Otoritesi (HKMA), bir yatırımcının bir uygulamayı yükleyebileceği ve yeşil bir proje geliştirecek güvenli devlet tahvillerine yatırım yapabileceği vizyonunu hayata geçiren ilk örnek dijital platformu geliştirmiştir. Bu minvalde tahvilin ömrü boyunca, yatırımcı sadece tahakkuk eden faizi görmekle kalmaz, aynı zamanda ne kadar temiz enerji üretildiğini ve bunun sonucunda CO₂'daki azalmayı gerçek zamanlı olarak izleyebilme ve yatırımcı tahvilleri şeffaf bir piyasada satabilme imkânı vermektedir. (BIS-2022-3)

2021 yılında Genesis projesi çerçevesinde yeşil tahvillerin tokenizasyonu(bölümü) konusunda dijitalleştirilmiş karbon ilerilerinin izlenmesi, teslim edilmesi ve aktarılması için örnek geliştirmek projeyi tamamlamıştır. Küresel olarak tutarlı ve karşılaştırılabilir iklim verilerinin yokluğundan ötürü yetkililerin ve finansal kurumların karşılaştığı temel zorluklardan biri, iklimle ilgili finansal riskleri tanımlamak ve değerlendirmek için mevcut bilgi ve açıklamalardan nasıl yararlanabilecekleridir. BIS'in Yeşil Kuğu Raporu'nda belirttiği gibi, iklimle ilgili risk analizini finansal istikrar izlemesine entegre etmek, sürekli değişen ve karmaşık dinamikler ve zincirleme reaksiyonlar içeren fiziksel, sosyal ve ekonomik bir fenomenle ilişkili radikal belirsizlik nedeniyle özellikle zordur.(BIS-4)

2.5.3. Dünya Bankası(WB)

Yoksulluğu azaltma ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümeyi sağlama vb. hedefleri olan Dünya Bankası, kuruluşun amacına ulaşmak için hükümetlere, kalkınma projelerinin ve ekonomik reformların finansmanı için uzun vadeli, düşük faizli krediler, faizsiz krediler ve hibeler de tahsis etmektedir. (World Bank-1,2022)

Dünya Bankası'nın Küresel Sürdürülebilirlik Programı(Global Program on Sustainability-GPS) kamu ve özel sektör kararları çerçevesinde, çevre ve diğer sürdürülebilir konuları entegre edilmesi amaçlanmıştır. Bu yaklaşım, çevresel risklerin ve fırsatların muhasebeleştirilmesini ve doğal sermaye ve ekosistem hizmetlerinin değerlendirilmesini dâhil etmek için GSYH'nin ve geleneksel finansal ölçütlerin ötesine bakmayı içerir. 2019 yılında GPS; küresel veri ve analitik, ülke ve bölgesel düzeyde destek, sürdürülebilir finans olmak üzere üç temel konu etrafında yapılandırılmıştır. Sürdürülebilir finansa yönelik GPS, doğanın değeri de dahil olmak üzere çevresel kriterleri finansal piyasalara daha iyi entegre etmeye yardımcı olan araştırma yapar ve veri ve araçlar geliştirir. GPS ayrıca hükümetleri, merkez bankalarını ve düzenleyicileri, finansal

akışları sürdürülebilirlik hedefleriyle uyumlu hale getirmeye katkıda bulunan politika ve düzenleyici yaklaşımlar geliştirmede desteklemektedir. Ek olarak, GPS, doğayı yatırım karar alma sürecine daha iyi entegre etmek için bir dizi finansal kurum ve piyasa liderliğindeki girişimlerle ilgilenmektedir. (World Bank-2, 2022)

Dünya Bankası'nın özel sektörün gelişimi için kurmuş olduğu Uluslararası Finans Birliği (International Finance Corporation-IFC), müşterilerimizin çevresel, sosyal ve yönetim uygulamalarını değerlendirmenin yanı sıra, finansal risk yönetimi yeteneklerini de değerlendirmektedir. Dünya Bankası, 2007 yılında "Yükselen Piyasalarda Çevresel Ve Sosyal Fırsatları Üzerine Sürdürülebilirlik Finansmanı Bankacılığı" başlıklı araştırma raporunu yayınlamıştır. Sürdürülebilirliğe dair rolleri, taahhütleri ve sorumluluklarını tanımlamaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın itici gücünün bankacılık olmasını, sürdürülebilirliğin faydalarının belirlenmesi ve ölçülmesi, sürdürülebilir şirketleri geliştirilmesi ve genişletilmesi, paydaş katılımının artırılması ve ilgili riskleri en aza indirilmesi ile fırsatların değerlendirilmesi için çevresel, sosyal ve ekonomik yönetim sistemlerinin birleştirilmesinin altını çizmiştir. (IFC, 2022)

2.5.4. Birleşmiş Milletler(BM)

Birleşmiş Milletler 1945 yılında barış, güvenlik, ekonomik, toplumsal işbirliği oluşturmak amacıyla kurulmuştur. 1988 yılında ise BM Çevre Programı(UNEP) Hükümetlerarası İklim Değişikliği Panelinde küresel ısınmanın iklim değişikliği üzerindeki etkileri konusyla düzenlenmiştir. (TC Dışişleri Bakanlığı-4, 2022)1992 yılında Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi(UNFCCC- United Nations Framework Convention On Climate Change) 197 katılımcı ile oylanarak uzlaşmıştır. Bu sözleşme, iklim değişikliği üzerinde uluslararası anlamda en temel anlaşma niteliğinde olup, insanın dâhil olduğu küresel sisteme olan müdahaleye ilişkin önleyici kurallardan oluşmaktadır.

BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları(SKA)(SDGs-Sustainable Development Goals) 2015 yılında 193 ülkenin bir araya gelerek açıklanmıştır. Bu çerçevede SKA ile devlet, iş dünyası ve sivil toplumun sürdürülebilirlik konularını kapsamlı bir biçimde özümsemesi amaçlanmıştır. BM, dünyanın karşı karşıya olduğu başlıca temel ekonomik, sosyal ve çevresel zorlukları ortaya koyarak 17 adet hedef belirlemiştir. 17 hedef, sürdürülebilir ya da yeşil bankacılık ve finans uygulamaları ile iklim değişikliğini hafifletme ve adaptasyon, düşük karbon emisyonu gibi konuların üstesinden gelmesi beklenmektedir.

Birleşmiş Milletler Çevre Programı Finans Girişimi(UNEP FI- United Nations Environment Programme Finance Initiative) 1992 yılında dünya çapında sürdürülebilir finans sektörünü teşvik etme misyonuyla oluşturulmuştur. Banka, sigorta ve yatırım şirketlerinin dâhil olduğu 200'den fazla finansal kuruluşu çevresel zorlukları anlama, sürdürülebilir finans alanında aktif bir şekilde

rol almak üzere çalışmaktadır. Bu bağlamda UNEP FI omurga görevini üstlenmiş ve finans kuruluşları çevresel ve sosyal bakış açısıyla sürdürülebilir kalkınmanın destekleme konusunda finans sektörünün öneminin farkındalığını oluşturmaktadır.

Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (UN Global Compact) ise; küreselleşmeye yönelik kaygıların yükseldiği bir dönemde; şirketler, BM kuruluşları, işçi, hükümet-dışı örgütlenmeler ve sivil toplum savunucularıyla birlikte daha sürdürülebilir ve daha kapsamlı ekonomi için beraber hareket edilmesi için teşvik edici niteliktedir. Bu program şirketlerin ve iş dünyasına ek olarak diğer aktörlerin de farkındalıkları ve gönüllülüklerine dayalı bir anlayış ile BM sürdürülebilirlik ilkelerinin içselleştirilmesi ve ana faaliyetlerine bütünleştirilmesi amacını taşımaktadır. (MAS Business, 2022)

2.5.5. Değer Odaklı Bankacılık için Küresel Birlik(GABV)

Değer Odaklı Bankacılık İçin Küresel Birlik (Global Alliance for Banking on Values-GABV), dünya çapında etik bankacılık değerleri üzerinde birleşen 53 bankanın oluşturduğu bir birliktir. Söz konusu 53 bankada sürdürülebilirliği ve çevrenin korunmasını destekleyen, yoksulluk ve açlığa karşı mücadele yöntemleri mevcudiyeti ön plandadır.

GABV, uluslararası, birey ve yeryüzü odaklı bir kuruluş olarak savunduğu ilkeleriyle ilham kaynağı olmuştur. GABV değer odaklı bankacılık ilkelerine bağlıdır. İş kültürü; refahı paylaştırarak yeryüzünü koruyan bir misyona, reel ekonomiye yenilikçi bir iş modeline, paydaşlarla şeffaf bir yönetişime, bağışıklık sistemi gelişmiş sürdürülebilir bir organizasyona, riski hesaba katan uzun soluklu müşteri ilişkilerine dayanır. GABV, sürdürülebilir finansa yenilikçi liderlerin ve öncülerin bir hareketi olarak tanımlanabilir. GABV için dürüstlük, insan onuru ve çevrenin korunması, faaliyetlerinin merkezinde yer almaktadır. Bir örneklem oluşturarak, topluluklarda, ülkelerde ve bölgelerde bankacılık ve finansın dönüşümüne öncülük etmekte, değişim yolunda başkalarını destekleyerek erişimlerini ve etkilerini genişletirler. (GABV, 2022)

Bankacılık sektörünün öncü kuruluşu GABV, bankacılık sisteminde daha şeffaf ve ESG'yi destekleyen modeli hedeflemektedir. Bu minvalde GABV, sürdürülebilir bankacılığı çevreye duyarlı, sosyal uyumlu ve insan gelişimini destekleyen banka olarak tanımlamaktadır. Sürdürülebilir bankacılığın prensiplerini; insan, sosyal, kültürel ve çevre gelişmesini destekleyici şekilde parayı yönetmek, uzun dönemde birbiriyle bağlı çevre ve toplum gelişmesi için çabalamak, sürdürülebilir finansın ürün ve hizmetlerinde şeffaf, doğru, açık ve kapsamlı olmak olarak açıklamaktadır. (GABV, 2022)

2.5.6. Sürdürülebilir Bankacılık Ağı(SBN)

Sürdürülebilir Bankacılık Ağı, 2012 yılında kurulmuş olup, finansal piyasaların derinleşmesi ve istikrarı için sürdürülebilir finansmanı ilerletmeye kendini adanmış, ayrıca gelişmekte olan piyasalardan finansal sektör düzenleyicileri, merkez bankaları, maliye bakanlıkları, çevre bakanlıkları ve endüstri derneklerinden oluşan gönüllü bir topluluktur.(SBN-1). SBN, sürdürülebilir bankacılık politikaları, yönergeleri ve uygulamalarını geliştirmeye çabalayan 53 mali düzenleyici ve bankacılık birliğinden oluşmaktadır. SBN üyelerinin toplu öğrenmesini kolaylaştırmayı ve onları sürdürülebilir finans politikaları ve uygulamaları geliştirme ve teşvik etme konusunda desteklemeyi amaçlamaktadır. Ek olarak, merkez bankası ve denetim kurumu, iklimle ilgili mali bildirimler görev gücünün tavsiyelerini izleyerek iklimle ilgili finansal açıklama raporlamasını desteklemeyi taahhüt etmiştir (Durrani, Volz, & Rosmin, 2020: 1).

SBN finans üyeleri, finansal sektörleri kararlılıkla sürdürülebilirliğe doğru ilerletmeye, ESG faktörlerinin gelişmiş risk yönetimi ve yönetişimi entegre etmeye, iklim risklerinin yönetmeye, iklim değişikliğinin azaltılmaya ve adaptasyonu da dahil olmak üzere olumlu çevresel ve sosyal etkiye sahip faaliyetleri hedeflemektedir.

2.5.7. G20

G20 (Group of 20), 20 büyük ülkenin ekonomi bakanları ve merkez bankası yönetiminden oluşan uluslararası forumdur. 1999 yılında kurulan G20'nin amacı uluslararası finansal istikrarın geliştirilmesi, küresel ekonominin güçlendirilmesi için koordineli çalışmalar yürütmektir.

2015 yılında G20'nin Sürdürülebilir Finans Çalışma Grubu(G20 Sustainable Finance Study Group) kurulmuştur. Bu çalışma grubunun 10 yıllık perspektifinde yeşil ve sürdürülebilir finansı büyütmek, yeşil finansın önündeki engellerini belirlemek ve ülke deneyimlerine veya alışkanlıklarına göre finansal sistem içinde sermayeyi yeşil ya da sürdürülebilir yatırım için harekete geçirmektir. Ek olarak G20, merkez bankaları ve finansal düzenleyicilerin uluslararası finansal istikrarın sağlanması amacıyla Finansal İstikrar Kurulu(FSB-Financial Stability Board) kurulmasını sağlamıştır. 2015 yılında, FSB düşük karbonlu dünyaya dönüşümün risklerini değerlendirmiş ve potansiyel tehdit olarak finansal istikrarsızlığı ele almıştır. (G20,2015)

2.6. Sürdürülebilirlik Endeksleri

Borsalar, işlem gören şirketlerin sürdürülebilirlikle alakalı uygulamalarının ve etkisinde kalabilecekleri risklerin kamuya açıklanması için düzenlemeler desteklemeye, geliştirmeye ve netliği arttırmak, sürdürülebilirlik konusunda farkındalığı geliştirmek amacıyla sürdürülebilirlik endekslerine dair rehberleri oluşturulmuştur. Sürdürülebilirlik endeksleri, işletmelerin çevresel,

sosyal, ekonomik performanslarını sistematik, şeffaf ve eksiksiz bir şekilde değerlendirmeye yarayan ölçü olarak tanımlanmaktadır(Searcy & Elkhawas, 2012: 82).

Sürdürülebilirlik endeksleriyle beraber borsalardaki yatırımlarda geleneksel yaklaşımların yerini yeşil, sorumlu veya sürdürülebilir yatırım anlayışı yaygınlaşmaya başlamıştır. Büyük veya küçük olması fark etmeksizin yatırımcılar kurumsal sürdürülebilirlik anlayışıyla yalnızca kazançlarını değil aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Dünya'daki ilk sürdürülebilirlik endeksi, 1990'da kurumsal yatırımcılara yönelik araştırmalar yapan ve endeksler üreten bir şirket olan KLD Research & Analytics tarafından hesaplanmaya başlanan Domini 400 Sosyal Endeksi'dir. (İMKB, 2012) Başta Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi olmak üzere FTSE4Good Küresel Sürdürülebilirlik Endeksi, Borsa İstanbul'a yer verilmiştir.

Tüm dünyada tanınan ilk sürdürülebilirlik endeksi olan Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi(DJSI) 1999 yılında faaliyete başlamıştır. DJSI şirketlerin yönetim kaliteleri, potansiyel gelecek performanslarının yanı sıra geleneksel finansal analizlere sürdürülebilirlik kriterlerini de dâhil ederek değerlendirmektedir. DJSI "*sınıfının en iyisi*" yaklaşımına dayanmakta olup, aynı sektördeki diğer şirketlerle kıyaslandığında sürdürülebilirlik açısından üst sıralarda yer alan şirketlere konu edinmektedir. Böylece DJSI şirketler için bir rekabet unsuru haline gelerek paydaşların faydalarını artırmak için sürdürülebilirlik çabalarına yoğunlaşmasını sağlamaktadır. (Robecosam, 2016)

FTSE4Good Global Sürdürülebilirlik Endeksi, 2001 yılında İngiltere(London) Borsası'nda faaliyete başlamıştır. Bu endeks ESG uygulamaları olan şirketlerin performansını değerlendirmektedir. FTSE4Good endeks serisine ait kriterler setini periyodik olarak gözden geçirir ve revize eder. (FTSE, 2022) Puan güvenilirliğini güçlendirmek ve şeffaflığı artırmak için değerlendirme yayınlanan şirketlere ait kamu verileriyle çalışmaktadır. Endeksin ESG kapsamında çevre değerlendirmesinde; su kullanımı, iklim değişikliği, biyoçeşitlilik, kirlilik ve kaynaklar, tedarik zinciri; sosyal değerlendirmede; insan hakları ve toplum, işçi standartları, sağlık ve güvenlik, müşteri sorumluluğu, tedarik zinciri son olarak yönetim değerlendirmesinde ise kurumsal yönetim, yolsuzluk karşıtlığı, risk yönetimi ve vergi sistemi şeffaflığı yer almaktadır. (FTSE, 2022)

Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksi, 2014 yılından beri borsaların çevresel, sosyal, kurumsal, yönetim konularındaki risklerine ilişkin politika oluşturmaları sürecinde şirketlere ışık olan ve şirketlerin sürdürülebilirlik politikalarına ilişkin bilgiyi sorumlu yatırımlara yönlendiren bir platform oluşturma misyonuna sahiptir. BIST şirketlerini periyodik ve detaylı bir şekilde değerlemeye almakta ve şirketlere değerlendirme yapabilmek için çevre, biyoçeşitlilik, iklim değişikliği, yönetim kurulunun yapısı, tedarik zinciri, sağlık ve güvenlik gibi unsurlar ile ilgili

sürdürülebilirlik göstergeleri belirlenmektedir. Söz konusu değerlemelerde ise sadece şirketlerin kamuya açık bilgileri kullanılmaktadır.

2.7. Türk Bankacılık Sektöründe Sürdürülebilir Finans Serüveni

Sürdürülebilir finans kavramı hem küresel hem ulusal ölçekte kritik önem taşımaktadır. Sürdürülebilir finans çerçevesinde, Türkiye’de çeşitli otoriteler, bankalar ve finans kuruluşlarını sürdürülebilirlik alanında çalışmaya sevk etmektedir. Bu otoriteler; Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu(BDDK), Sermaye Piyasası Kanunu(SPK), Türkiye Bankalar Birliği(TBB), Borsa İstanbul vb. olarak sıralanmaktadır. Ek olarak Türkiye’de faaliyet gösteren bankalar şeffaflık ilkesi gereği kamuyu aydınlatmak amacı ile BDDK, SPK, TBB, Türk Ticaret Kanunu, BİST düzenlemeleri ve ilgili diğer mevzuatlar doğrultusunda finansal ve finansal olmayan bilgileri kamu ile paylaşmaktadır.

Türk bankacılık sisteminin etkin kuruluşu olan Türkiye Bankalar Birliği (TBB) temel kaynak olabilecek nitelikte “*Bankacılık Sektörü için Sürdürülebilirlik Kılavuzu*”nu 2014 yılında yayınlamış ve tüm üye bankalara da faydalanmak için iletilmiştir. TBB, 1958 yılında kurulmuş ve üyelerine üyelerine sunduğu eğitimler, geliştirdiği kılavuzlar yayınlamaktadır, böylece bankacılık sektöründe sürdürülebilirlik uygulamalarının benimsenmesini ve farkındalığın artırılmasını teşvik etmektedir. 2022 yılında yayımladığı “Bankacılık Sektöründe Sürdürülebilirlik: Sektör Görünüm Raporu” ile Türkiye bankacılık sektörünün sürdürülebilirlik uygulamalarını, gelecek dönem hedeflerini ve iyi uygulama örneklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Türk bankacılık sisteminin önemli kurum olan Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu(BDDK), Haziran 2021 tarihinde “*Kredi Tahsis Ve İzleme Süreçlerine İlişkin Rehber*” ile iklim risklerine ve çevresel kredilere dair politikalar geliştirilmesi ve desteklenmesiyle ilgili bankalardan beklentilerini açıklamıştır. Bu minvalde, bankanın risk kültürünü; bankanın sermaye pozisyonu ve karlılığı, sürdürülebilirliği, ilgili çevresel, sosyal ve yönetim ile ilgili faktörleri üzerindeki etkisini de dikkat alınması gereğinin altını çizmiştir. Aralık 2021 tarihinde ise BDDK, “*Sürdürülebilir Bankacılık Stratejik Planı*” yayınlanarak sürdürülebilirlik konsepti dahilinde, küresel yatırım stratejilerinde yer alan ESG ölçütlerinin bankacılık sektörü tarafından daha fazla dikkate alınması ve bu yöntem sayesinde yurt dışı sürdürülebilir ya da yeşil finans piyasalarından daha fazla faydalanılmasının amaçlandığını kamuoyuna açıklanmıştır. 2022 yılına gelindiğinde BDDK yayınlamış olduğu “*2022-2025 Sürdürülebilir Bankacılık Eylem Planı*” ile çevresel ve sosyal risklerin yönetimi konusunda da bankacılık sektöründe farkındalığın giderek arttığı, çok sayıda banka tarafından bu alanda uygulamalar geliştirildiği ya da kapasite oluşturulmaya çalışıldığı gözlenmekte ve sektör payı %62’yi bulan 15 banka tarafından proje ve müşteri özelinde risk değerlendirmesi yapmak üzere çevresel ve sosyal risk değerlendirme sistemi oluşturulmuştur.

(BDDK-1, 2022) Özellikle büyük ölçekli bankalar başta olmak üzere bazı bankalarca skorlama, ısı haritası, stres testi, senaryo analizi gibi portföy düzeyinde analizler yapılmakta ya da bu yönde kapasite oluşturulmaya çalışıldığını ifade etmektedir.

BDDK sürdürülebilirlik alanında farkındalığı, bilgi birikimini ve kurumsal kapasiteyi artırmaya yönelik yönlendirici ve teşvik edici bazı adımlar atılmıştır. (BDDK-1, 2022) Bu kapsamda:

- 2015 yılında IFC “Sürdürülebilir Bankacılık ve Finans Ağı”na (SBN) üyelik tesis edilmiştir.
- 2018 yılında “Türk Bankacılık Sektörü Sürdürülebilirlik Araştırması” gerçekleştirilmiştir.
- 2019 yılında enerji performansı yüksek konut finansmanını artırmak amacıyla söz konusu krediler için kredi-değer oranı yükseltilmiştir.
- 2020 yılında Basel Bankacılık Denetim Komitesi “İklimle Bağlantılı Finansal Riskler Görev Gücü”ne (TCFR) üye olunmuştur.
- 2021 yılında “Kredi Tahsis ve İzleme Süreçleri Rehberi” ile iklim risklerine ve çevresel kredilere yönelik politikalar geliştirilmesi konusunda bankalardan beklentiler ortaya konulmuştur.
- 2021 yılında Kurum bünyesinde “Sürdürülebilir Bankacılık Çalışma Grubu” oluşturulmuştur.
- 2021 yılında “Finansal Sistemin Yeşillendirilmesi Ağı”na (NGFS) üye olunmuştur.

Yeşil finansman alanında, Türk bankacılık sektörü özellikle iklim değişikliği ile mücadelede kritik öneme sahip olan yenilenebilir enerji konusunda hatırı sayılır ölçüde finansman sağlamaktadır. 2021 yılı Eylül ayı itibarıyla yenilenebilir enerjiye sağlanan toplam nakdi finansman bakiyesi 200 milyar TL’ye (22,6 milyar ABD doları) ulaşmıştır. Söz konusu tutar Türk bankacılık sektörünün toplam kredilerinin %4,9’una ve toplam aktiflerin %2,8’ine tekabül etmektedir. (BDDK-2, 2022)

Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksi, BİST’te işlem gören şirketler arasında sürdürülebilirlik konusundaki anlayış, bilgi ve uygulamaların artması ve gelişmesi niyetiyle oluşturulmuştur. Borsa İstanbul, ilk etapta şirketlere sürdürülebilirlik konusunda bilgi vermek ve yön göstermek amacıyla 2014 yılında bir rehber hazırlamıştır. Meydana gelen gelişmelerin ışığında, 2020 yılında bu rehber revize edilerek "*Gelecekte Var Olmak*" isimli temayla şirketler için Sürdürülebilirlik Rehberi’ni hazırlamıştır. (BİST İstanbul, 2022)

Borsa İstanbul liderliğinde, 2013 yılında Sürdürülebilirlik Platformu, sürdürülebilirlik konusunda ortak karar alınmasını tartışıla bilineceği bir organizasyon olarak kurulmuştur. Platformda yer alan kuruluşlar ise Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Borsa İstanbul (BİST), Türkiye

Bankalar Birliği (TBB), Türkiye Sermaye Piyasalar Birliği (TSPB), CDP Türkiye, Entegre Raporlama Derneği Türkiye (ERTA) ve Sürdürülebilirlik Akademisi olarak sıralanabilir. (BİST, 2023)

Sürdürülebilirlik Akademisi ise kar amacı gütmeyen daha iyi bir gelecek için tüm paydaşları harekete geçirmek ve olumlu sonuçlar arasında köprü kurmayı hedefleyen bir merkezdir. 2012 yılında kurulan akademinin başlıca paydaşları kamu; TC Çevre Şehircilik Bakanlığı, TC Enerji Ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı, özel sektör; Escarus, TSKB, Garanti BBVA, Türk Hava Yolları iken uluslararası, kuruluş ve dernek; Çevre Koruma Ve Ambalajlı Atıkları Değerlendirme Vakfı (Çevko), Global Compact Türkiye İktisadi Kalkınma Vakfı, TEMA ve daha pek çok kurum ve kuruluş sayılabilir.(Sürdürülebilirlik Akademisi, 2023)

SPK’nın Yeşil Borçlanma Aracı ve Yeşil Kira Sertifikası Rehberi ile sermaye piyasasında sürdürülebilir borçlanma aracı ve kira sertifikası ihraçlarının artması, şeffaflık ve dış değerlendirme yükümlölüklerinin yatırımcı güvenliğini pekiştirmesi ve sürdürülebilir kalkınmaya katkı veren projelere yatırım imkânlarının çeşitlendirilmesi hedeflenmektedir. Şimdilik sadece bu ürünleri içeren bir pazar veya piyasa bulunmamaktadır. Mevzuat alanındaki gelişmelere göre gelecek dönemde daha farklı kararlar alınabilecektir. (SPK, 2022)

Şubesiz bankacılık ile bankalar geleneksel bankacılığın hantal ve maliyetli yapısından kurtularak daha düşük maliyetle daha verimli müşterilere hizmet sunma imkânı elde edebileceklerdir. Şubesiz bankacılıkta hizmet sunumu için herhangi bir şubeye ihtiyaç duyulmadığından dolayı artık şube lokasyonlarının da hiçbir anlamı kalmayacak ve tüm pazarı kapsayacak biçimde müşteri edinme fırsatı elde edilebilecektir. (Beybur, 2022: 292) Şubesiz bankacılık ile çevrimiçi alınan hizmetlerin işlem sayısı zaman içerisinde yoğunlaşmaktadır. Sanal bankalar(Çevrimiçi Bankacılık), teknolojinin bankacılık sektörüne yaptığı büyük bir katkıdır. Geleneksel şubeler olmaksızın, faiz dışı giderleri optimize ederek, bankacılık iş süreçlerini elverişli hale getirir. Türkiye’de QNB Finans Bank önderliğinde “enpara” ile başlanan sürecin, Kuveyt Türk “senin bankan”, Türkiye Finans “TFXTTARGET”, Yapı Kredi Bankası “nuvo”, Türkiye Ekonomi Bankası “cepteteb”, Garanti BBVA Bankası “GarantiOne” uygulamalarıyla devam etmektedir.

Dijital bankacılık uygulama istatistikleri Türkiye Bankalar Birliği (TBB) ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) tarafından 3 aylık dönemler olarak yayınlanmaktadır. Bu raporlara göre değerlendirilen aktif dijital bankacılık kullanımları internet bankacılığı ve mobil bankacılık kullanımlarını dâhil edilmektedir. Dijital, İnternet ve Mobil Bankacılık İstatistikleri Temmuz-Eylül 2022 dönemi içinde toplam (bireysel ve kurumsal) aktif dijital bankacılık müşteri sayısı 90 milyon 579 bin kişiye ulaşmıştır. Bu sayının 2 milyon 845 bin kişisi “sadece internet bankacılığı” işlemi yaparken, 78 milyon 294 bin kişisi “sadece mobil bankacılık” işlemi yapmıştır. Hem internet hem mobil bankacılık işlemi yapan kullanıcı sayısı ise 9 milyon 440 bin kişidir. (TBB, 2022)

2006 yılında kabul edilen 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun Etik İlkeleri bankalar tarafından benimsenip uygulanmaya başlamıştır. İlkelerin temel amacı bankacılığı saygın kılmak ve sürdürülebilirliği sağlamak olup, bankalara yönelik şeffaflık, toplumsal fayda ve benzeri ilkeleri içermektedir. Bankaların faaliyetlerini çevresel duyarlılık, çalışana ve müşteriye karşı dürüstlük, eşitlik ve şeffaflık ilkelerinin de dikkate alınması gerekmektedir. Dünya finans piyasasında genel kabul gören bu etik ilkeler, bankalar için en az karlılık kadar önemli unsurlar haline gelmiştir.(Gündoğdu, 2018:267)

Elektronik bankacılık, internet erişiminin olduğu dünyanın her yerinden bağlanılabilen ve bankacılık hizmeti sunan hizmettir. Mobil telefonlar, tablet kullanımının yaygınlaşması ile mobil bankacılık uygulamalarına talep artmış ve ara yüzler geliştirilmiştir. Banka kartı, kredi kartı ve üye işyerinin insan hayatına dâhil olması ile birlikte nakit para taşıma alışkanlığı unutulur hale gelmiştir. Türkiye'ye ilk kez 1987 yılında hizmete alınan ATM (Automatic Teller Machine), krediden para çekmeye değin pek çok işlemin bireyin kendinin yapabilmesi imkânı sunmaktadır. Yaygınlaşarak 2022 Aralık ayı verilerine göre 52.053 âdete ulaşmıştır (BKM, 2022).

Son yıllarda küresel ve ulusal farkındalığın artması, eğitim ve yayın kuruluşlarının katkısı ile birlikte toplumun çevre hassasiyeti oluşmaya başlamıştır. 2010 yılında Türkiye'de sürdürülebilir kalkınma sürecisinde bankaların rolüne yönelik yapılan çalışmada hem sürdürülebilir kalkınma hem de bankacılık sektörü genel hatları ile değerlendirilerek bulgulara göre; 2010 yılı itibarıyla Türkiye'de bankacılık sektöründe sürdürülebilirlik sürecinin “*önleyici bankacılık*” aşamasında olduğu söylenmektedir. (Seyidova, 2021:111) Küresel sürdürülebilirlik aktivitelerine paralel olarak Türkiye'de bankacılık sektöründeki sürdürülebilirlik bilincinin arttığı ve uygulamalarla desteklenmektedir.

2.8. Sürdürülebilirliğin Raporlanması

Sürdürülebilirlik kavramının öneminin toplumlarca anlaşılması ve şirketlerin de kavramı tüm iş süreçlerine ve departmanlarına dâhil etmesi akabinde büyük çaplı değişimler yaşanmıştır. Şirketler çeşitli sosyal kampanyalarla sürecin desteklenmesine ek olarak şirketlerin diğer şirketlerden sürdürülebilirlik alanında ayrıştığını kanıtlaması, şirket dışına düzgün bir şekilde raporlaması, gelecek ile bağlantı kurulması adına sürdürülebilirliğin raporlanması aşamasına geçilmiştir, devam eden süreçler sürdürülebilir raporlarının standartları oluşmuştur. Standartları belirleme konusundaki girişimler; Küresel Raporlama Girişimi(GRI) başta olmak üzere Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi Standardı, SA8000 Standardı, FLA İş Yeri Kodu Standardı, OECD Standardı, ISO14001 Sertifikasyon Standardı vb. bulunmaktadır.

Sürdürülebilirlik raporlarının güvencesi; gönüllülük esasına dayanması ve açıklanan verilerin niteliksel olması açısından oldukça karmaşık bir süreç olmakla birlikte bugün çok sayıda

şirket paydaşı açısından önemli duruma gelmiştir. Paydaşlar rapor içeriğinin doğruluğu ve raporlama kılavuzlarına uygunluğu konusunda güvenceye ihtiyaç duymaktadırlar (Wallage, 2000: 56). Şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarına güvence hizmeti alma konusundaki kararları, şirketlerin ne kadar paydaş odaklı olduğunun ve kurumsal yönetim mekanizmalarının ne kadar sağlıklı işlediğinin birer göstergesidir. Ancak, sürdürülebilirlik raporlarını yayınlayan şirket sayısı gün geçtikçe artmış olsa da bağımsız güvence hizmeti alan şirket sayısı aynı oranda artış gösterememiştir. (Arens, Randal, Beasley, 2010: 27-44)

Finans kuruluşları amaçlarına ulaşmak için stratejilerini geliştirmek, çevresel faktörlere yönelik farkındalık oluşturmak, kurumsal olarak ifade etmek istedikleri mesajlarını içsel ve dışsal olarak karşı kişilere belirtmek, şeffaflığı giderek artmasını sağlayarak geniş kredibiliteye kavuşmak, gerekli yasal izinleri alarak finans kuruluşlarının hedeflerini sürdürmek, finans kuruluşlarının yakaladığı avantajlarını, etkinliğini ve kuruluş içerisinde çalışanların işe olan değerlerini yükseltmek gibi sebeplerden dolayı kurumsal sürdürülebilirlik raporlaması hazırlamaktadırlar. (Kolk, 2004:54)

Pek çok finans kuruluşları sürdürülebilirlik raporlamalarına gerekli görmesinin nedenleri şu şekilde sıralanabilir;

- Maliyetleri azaltabilme,
- Verimliliği yükseltebilme,
- Hesap verilebilirliği artırabilme,
- Çevresel konular karşı bilinçli kazanılması
- Bir hareket edilmesine imkân vermesi,
- Çevresel aksiyonların sonuçlarının gerçekleştirilmesinin kolaylaştırabilmesi,
- Hedeflere ulaşabilmede kararlılık imkânı oluşturabilmesi,
- Şeffaflık ve açıklık ilkelerinin kolaylıkla gerçekleştirilebilmesi,
- Kurumların rapor sayesinde sürdürülebilir duruşunu sergileyebilmesi,
- Yenilikçi ürünler ve fikirlere açık olunması,
- Kurumların itibar yükseltebilme imkânıdır.

Sürdürülebilirliğin raporlanmasının finans kuruluşları için oluşturduğu faydaları; raporların temelde finansal mekanizmada olsa da sadece finansal değil, çevresel ve sosyal olarak değer oluşturan ürün, hizmet ve faaliyetlerin oluşturulması, diğer firmalara ilişkin karşılaştırma imkânı sunması ve böylece rekabet unsuru haline gelmesi, marka imajını ve finans kuruluşlarının değerini yükseltmesi, kurumsal hesap verilebilirlik açısından yükselmesi, finans kuruluşlarında iç kontrolü oluşturması ve çalışanları pozitif yönde etkilemesi olarak açıklanmıştır. (Herzig, Schaltegger, 2006: 302)

Sürdürülebilirlik raporlamasının ilerlemesi ve bu ilerlemelerin oluşturduğu koşullar değerlendirildiğinde, finans kuruluşları raporlarını hazırlamaya götüren ilerlemelerin arka planında oluşan birinci nedeni çeşitli paydaşlarının finans kuruluşları faaliyetlerini bütün aşamaları ile daha geniş olarak karşılaştırabilmek için bu faaliyetlerin raporlanması için zorunluluk hissi oluşturulmasıdır. İkinci nedeni ise, finans kuruluşlarının topluma olan çevresel ve sosyal faydalarını barındıran sürdürülebilirlik raporlamaları finans kuruluşlarına fayda gösterebilmesinin yöneticiler tarafından fark edilmesidir. (Gao, 2011:273)

2.8.1. Sürdürülebilirlik Raporu

Finans kuruluşları sürdürülebilirlik raporları yayınlayarak, geleceğe dönük hedef ve stratejileri ile birlikte müspet ve menfi yönlerinin tayininin tespiti konusunda yardımcı olmaktadır. Bankaların sürdürülebilirlik raporu hazırlaması, yalnızca finans değil aynı zamanda çevresel ve sosyal etkiye sahip ürün ve hizmetlerini içermesi, rekabet avantajı ve marka imajı gibi faydalar sağlamaktadır. Bu raporlamalar, bankaların geleceğe dönük hedeflerini gerçekleştirebilmesine imkân vermesi; finansal, çevresel, yönetim ve sosyal değişimin yolunu açması, ticari işletmeler düzeyinde çevresel farkındalık yaratması ve işletmelere şeffaflığı sunması, işletmeler hesap verilebilirliği artırmak gibi nedenlerle sürdürülebilirlik raporlamasına gitmektedirler.

Sürdürülebilirlik raporu, ekonomik sistemin temel aktörlerinden olan işletmelerin faaliyetlerinin ekonomik sonuçlarını, seçilmiş temel finansal göstergeler ile sunarken çevresel ve sosyal sonuçlarını da bu sonuçlara has göstergeler ile ortaya koyan bir rapordur. Bu rapor, bir yandan faaliyetlerin finansal olmayan sonuçlarını paydaşlara sunarak işletmenin hesap verme sorumluluğunu yerine getirmesini sağlarken, diğer yandan faaliyetlerin yarattığı etkilerin bütünsel resmini göstererek, raporlayan işletmenin sürdürülebilir kalkınma doğrultusunda yarattığı olumlu ve olumsuz etkilerine dair bilgi sağlamaktadır. (Altınay, 2019:250)

2.8.2. Entegre Raporlama

Zaman içerisinde yaşanan değişim ve dönüşüm sonucunda, İnsanlığın tabiatı bozduğunun farkındalığının artması ile birlikte işletmelerin çevresel ve sosyal performansı merak unsuru haline gelmiştir. Finansal tablolarının yeterli düzeyde bilgi içermemesi sebebiyle çevresel sosyal ve ekonomik performans göstergelerinin bulunduğu sürdürülebilirlik ve entegre raporlar bireylerin tercihlerini etkileme potansiyeli yüksektir. Entegre faaliyet raporu; geçmiş, şimdi ve gelecek zamanları dâhil ederek farklı sermaye yapıları ve içerik öğeleri arasında anlamlı bağ kurarak, kısa orta ve uzun vadelerde değer yaratma potansiyelini açıklığa kavuşturmayı hedeflemektedir. Faaliyet ve sürdürülebilirlik raporu geçmişe incelemekte ve raporlama dönemindeki performansı raporlamaktadır, ancak entegre rapor, performansın şirketin gelecek stratejisi ve hedefleri arasındaki ilişkiyi dahil eder.

Entegre raporlamanın temel amacı finansal sermaye sağlayan taraflara bir kuruluşun zaman içinde nasıl değer yaratacağını açıklamaktır.(IIRC, 2022) Kısa, orta ve uzun vadede kuruluşun finansal ve finansal olmayan bilgilerini paylaşarak etkin karar alma sürecine olmaktadır. Entegre raporlamada önemli olan paydaşlara değer yaratmaktır. 2008 yılında meydana gelen küresel kriz sonrası yatırımcılar ve işletmeler arasında başta olmak üzere piyasalarda güvensizlik hakim olmuş, bu problemi aşabilmek için Mervyn King, King III raporunu yayınlamış ve böylece entegre raporlamaya adım atılmıştır. (Oruç, 2020:22)

Tablo 4: Sürdürülebilirlik-Entegre Raporlama

	Sürdürülebilirlik Raporu	Entegre Raporlama
Amaç	İşletme faaliyetlerinin sosyal ve çevresel etkilerini geniş çerçevede değerlendirmek, işletmenin stratejilerini ve hedeflerini sunmak	Finansal sermaye sağlayıcılarına, zaman içinde firma değerinin nasıl arttığına ifade etmek
Bilgi Kullanıcıları	Yatırımcılar ve diğer tüm paydaşlar	Finansal sermaye sağlayıcıları ve işletmenin değer oluşturma sürecini merak eden bilgi kullanıcıları
Kapsamı	Ekonomik, çevresel ve sosyal olmak üzere işletmenin performansını belirlemeyen konular	İş modeli, riskler ve fırsatlar, performans, firmaya genel bakış ve dış çevre vb. konular

Kaynak: (IFAC, 2022)

Sürdürülebilirliğin raporlanmasının dönüm noktası entegre raporlamadır. Sürdürülebilirlik raporları karlılık, sosyal sorumluluk ve çevreye uyumuna odaklanmaktadır. Entegre raporlama gelişmekte olan bir yaklaşım olup, paydaşlara gelecekte değer yaratma sürecinde etkili olan faktörleri bütünleşmiş şekilde sunmayı hedeflemektedir. Bu açıdan sürdürülebilirlik raporlaması entegre raporlamanın özünde mevcut bulunmaktadır. (GRI, 2020) Sürdürülebilirlik raporlamanın ve entegre raporlamanın amaçları farklı olmasına rağmen sürdürülebilirlik raporlaması entegre raporlamanın özünde bulunan bir unsurdur. Sürdürülebilirlik raporlaması kuruluşun öncelikli konularına, stratejik hedeflerine ve bu hedefleri gerçekleştirerek zaman içinde değer yaratma yeteneğinin değerlendirilmesine girdi sağlamak suretiyle kuruluşun entegre düşünme ve bildirme süreci için temel önem teşkil etmektedir. (Kurbanova, 2020:108)

Entegre raporlamaya 2013 yılında çizilen çerçeve ile içeriğini belirleyen ve düzenleyen içerik öğeleri ve kılavuz ilkeleri ile birlikte bunları destekleyen temel kavramları açıklamayı amaçlamaktadır. İlkeler dayalı yaklaşımla, kuruluşların değer yaratma kabiliyetlerini ortaya koymak üzere entegre raporda yer alması gereken bilgileri tanımlar. İlkeler dayalı yaklaşımın amacı ise esneklik ile düzen arasında ve kuruluşların kendilerine özgü koşulları da dikkate alarak

yeterli bir karşılaştırılabilirlik düzeyi sağlanmasına yönelik bir denge oluşturmaktır (Berberoğlu, 2019:18)

Uluslararası Entegre Konseyi (International Integrated Council (IIRC)) Entegre Raporlamanın amaç ve kapsamlarını;

- İşletmenin sahip olduğu sermayenin daha etkili bir şekilde paylaşımı yapılarak finansal sermaye sağlayıcılara daha kaliteli bilgiler sağlamak,
- Finansal sermaye sağlayıcılara ilgili kurumun zaman içinde nasıl değer oluşturabileceğini ifade etmek,
- Bir işletmenin değer oluşturma sürecin etki eden bütün bileşenlerini tek bir bağlamda ifade etmek,
- Geniş anlamda paylaştırılmış olan sermaye öğelerinin birbirleriyle olan ilişkilerini ifade etmek,
- İşletmenin kısa ve uzun zamanda değer oluşturmaya odaklanan entegre düşüncesini desteklemek şekilde sıralamaktadır. (IIRC, 2021)

Söz konusu nedenler incelendiğinde, şirketlerin ihtiyaçları doğrultusunda yeni bir raporlama sistemi olarak entegre raporlama sistemi ortaya çıkmıştır. Türkiye’de faaliyet gösteren bankalar arasında ilk entegre raporu yayınlayan banka 2016 yılında Türkiye Sınai Kalkınma Bankası olmuştur.

3. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ ENTEGRE FAALİYET RAPORLARI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

3.1. Analiz

3.1.1. Literatür İncelemesi

Jeucken çalışmasında bankaların çevre sorunları karşısında büyük oranda sorumlulukları olduğu ve bunun farkındalığının yüksek olduğu sonucunu elde etmiştir. Çevresel finans konularında yeterli düzeyde olmayanlar için erişilebilir bir tarzda düzeltmeye koymuştur. Finans sektörünün sürdürülebilirliği sağlamak için ticari, çevresel ve sosyal başarının ve üçlü alt çizgisinin altını çizerek ileriye giden yolu işaret etmektedir. Büyük bankaların sistematik bir değerlendirmesiyle mevcut en iyi uygulamaların kapsamlı bir hesabını, yaklaşım ve performanstaki farklılıkların bir analizini ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunacak daha iyi performans için eylem ve politika önerileri sunmaktadır. Sürdürülebilir bankacılığın statik bir kavram olmadığını, kolaylıkla ayrıştırılabilir aşamalar olduğunu iddia etmektedir. Bu çerçevede Jeucken sürdürülebilir bankacılığı dört aşamada özetlemiştir. Bunlar; savunmacı bankacılık, korumacı bankacılık, önleyici bankacılık ve sürdürülebilir bankacılıktır. (Jeucken, 2001:52-71)

Gutner çalışmasında güçlü bir uluslararası finans kuruluşları grubu içindeki politika fikirleri ile performans arasındaki boşlukların kaynaklarının anlaşılmasına katkıda bulunmayı hedeflemiştir. Kitabında ileri sürdüğü fikirleri, kurumların bankacılık ve kalkınma hedeflerini iyi dengelemelerinin kritik olduğunu öne sürmekle kalmıyor, aynı zamanda bunu yapmanın siyasi ve kurumsal olarak zor olduğunu da açıklamaktadır. En uygun kurumsal denge, güçlü bir durum tespiti prosedürlerinin bankanın tüm projelerine daha iyi nüfuz ettiği ve bankaların mevcut uzmanlığıyla örtüşen alanlarda özel projelerin bulunduğu yerlerde olabileceğini, çevreyi bu çerçevede dönüştürmek politika hedefleri ile dahil teşvik sistemlerinin daha sıkı bir uyumunu ve yeşil bankacılığın kurumlara daha derin şekilde nüfuz etmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır. (Gutner, 2002:26)

Bolsinger, Hoffman ve Villhauer'in yayınladığı makalede, son 30 yılda sürdürülebilir finansın gelişimi, ilerlemeyi, göstermektedir. Çevresel sosyal ve kültürel uyumluğu birbirine bağlayan temel hususlarla birlikte vurgulamaktadır. (Bolsinger, Hoffmann, & Villhauer, 2021) Stephens ve Skinner'in çalışmalarında, Avrupa Merkez Bankası'nın sürdürülebilir finans alanındaki rolü açıkladığı makalede, şimdi atılacak adımlar sayesinde gelecekte sürdürülebildik hakkında daha az kaygılı olmamız gerektiğinin altını çizmektedir. (Stephens, Skinner, 2013: 176-179)

Aracı ve Yüksel'in çalışmalarında Kasım 2014 ve Ekim 2015 döneminde işlem gören 15 işletmenin sürdürülebilirlik raporları incelenerek, BIST sürdürülebilirlik endeksinde bulunan 15

işletmeden 8 tanesinin GRI ilkelerine uygun raporlamalar yaptığı, 2 tanesinin uygun raporlama hazırlamadığı ve 4 işletmenin ise internet sitesinde bilgi paylaşımı yaptığı, 1 işletme ise faaliyet raporunda sürdürülebilirlik bilgilerini yer vermiş olduğu ortaya çıkarılmıştır.(Aracı, Yüksel, 2016;123)

Parlakkaya ve Akmeşe& Akmeşe'nin yer aldığı çalışmalarında, Türk bankacılık sektöründe yayınlanan KSS raporlarını inceleyerek küresel standartlara göre uyum düzeylerini araştırdıkları çalışmalarında, Türkiye'de faaliyet gösteren 51 bankadan yalnızca 10 tanesinin bu raporlamayı küresel standartlar çerçevesinde yaptığı, yani %20'lik bir orandır. Kümülatif bakıldığında az olan raporlama, paydaşlar, yatırımcılar, diğer bankalar, ilgili şirketler üzerinde olumlu izlenimler yaratması ile finans sektörünün güçlenmesi beklenmektedir. (Parlakkaya, Akmeşe, Akmeşe, 2016: 894-895)

Akdoğan, Gülhan ve Aktaş'ın yer aldığı çalışmada, Türk mevduat bankalarının kurumsal yönetim düzeylerinin Kurumsal Sosyal Sorumluluk(KSS) raporlaması üzerindeki potansiyel etkisini analiz etmiştir. 2012 ve 2014 yılları arasında Türk mevduat bankalarının yıllık sürdürülebilir raporları incelenerek, alt gruplara ayrıştırılarak; kurumsal yönetim düzeyleri, banka büyüklüklerinin KSS raporlama seviyelerine önemli etkisi olduğu ortaya koymuşlardır. (Akdoğan, Gülhan, Aktaş, 2017: 190)

Şendurur ve Karacaer'in çalışmalarında, Türkiye'deki geleneksel ve katılım bankalarının sosyal ve çevresel konulardaki faaliyet raporlarında yaptıkları açıklamalara incelenerek, sürdürülebilirlik puanları saptanmış, çoklu regresyon analizi yardımıyla sürdürülebilirlik puanları ile belirlenen değişkenler arasındaki ilişkiye bakılmış bunlara ek olarak t-testi ile desteklenmiştir. Bu çalışmaların sonucunda, kukla değişkenler olan sahiplik yapısı ve ülke menşei ile sürdürülebilirlik puanları arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunamazken, regresyon sonuçlarına göre ise de, modele sadece sahiplik yapısı, kaldıraç oranı, likidite ve karlılık değişkenleri dahil edilebilmiştir. Çalışmanın t-testi sonuçlarına göre büyüklük, likidite, karlılık, yaş, çevre puanı ve sürdürülebilirlik puanları ile banka türleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. İlgili çalışmanın neticesinde, banka türleri ile arasında anlamlı bir fark çıkan çevresel puanlama ve sürdürülebilirlik puanlaması kriterlerine bakıldığında geleneksel bankaların hem çevresel, hem de sürdürülebilirlik puanları bakımından katılım bankalarına bir üstünlük sağladığı görülmüştür. (Şendurur & Karacaer, 2017:922-924)

Schoenmaker çalışmasında, sürdürülebilir bankacılığın ekonomi, sosyal ve çevresel konularıyla olan etkileşimini incelemiş, potansiyel sürdürülebilir finans amaçlarını ortaya çıkarmıştır. Sürdürülebilir finansın benimsenmesindeki zorlukları da incelemiştir. Yetersiz bütüncül çabası tanımlayarak, hükümetlerin uygun regülasyon ve vergilendirme ile adapte etmesi gereği açıklamıştır. Kısa vadecilikle mücadele için işbirliği ve teşvikler önermiştir. Uzun dönem

yatırımların efektif birliği ile şirketlerin yatırımlarını etkileyebileceklerin vurgulamıştır. Sonuç olarak bu yöntemle uzun dönem yatırımcıları şirketleri sürdürülebilir iş pratiklerin yönlendiriyor ve sürdürülebilir kalkınma dönüşümünü hızlandıracağını açıklamıştır. (Schoenmaker, 2017:8-56)

Schoenmaker ve Schramade sürdürülebilir finansın prensipleri başlıklı kitaplarında, sürdürülebilirliğin dönüşümü, şirketler için sürdürülebilir alanını içsellik, dışsallık, yönetim, strateji ve raporlama olmak üzere zorluklarına değinmiştir. Uzun dönemde yatırım yaratma, varlıklar, tahviller, bankacılık ve sigorta konularıyla finansal sürdürülebilir alanını açıklamıştır. Bu kapsamda yönetimin dönüşümü ve entegre düşünmeyle finansal sosyal ve çevresel boyutları bütünləştiren düşüncenin altını çizmiştir. Dönüşümün başarısını bireylere ve statükoyla ilişkilendirilir, bu nedenle de finansal sistemin mevcut kültürünü yenilemeye, yeni bir kültür geliştirmeye ihtiyaç vardır. Dönüşümün kalıcı hale gelmesi için, finans sektöründekilerin buna yönelik güçlü bir içsel motivasyona sahip olmasını esas alınmasını gerektiğini vurgulamışlardır. (Schoenmaker & Schramade, 2019:3-39)

Gündoğdu'nun çalışmasında sürdürülebilirliğin sermaye piyasalarındaki rolünü açıklamıştır. Sürdürülebilir finans sayesinde kaynakların sorumsuzca kullanmayan, insana değer veren, uzun vadeli hedefleri çerçevesinde ilerleyen şirketlerin sermaye piyasaları ve borsalar aracılığıyla yaygınlaşabileceğini belirtmiştir. (Gündoğdu, 2019:165-189).

Bergius çalışmasında Avrupa'daki merkez bankalarının daha fazla sürdürülebilirlik için rotaları başlıklı makalesinde, farklı merkez bankalarının farklı yöntemlerle sürdürülebilirlik adımları attığını ve bu kapsamda başta Hollanda DNB, Fransa Merkez Bankası, Norveç Merkez Bankası, İsveç Merkez Bankası Riksbank olmak üzere bankaların çalışmalarını, Finansal Sistemi Yeşillendirme Ağı'nın neler yaptığını açıklamıştır. Makalesinde sürdürülebilir finansal sistemin sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı sağlayacağını vurgulamıştır. (Bergius, 2020:51-71)

Doğan ve Kevser'in çalışmasında 2013-2018 yılları arasında seçilen 10 Türk bankasının sürdürülebilirlik skoruyla finansal performansı arasındaki ilişki incelenmiştir. En yüksek ekonomik sürdürülebilirliğin Garanti Bankası'na, en yüksek çevresel sürdürülebilirliğin ise İş Bankası'na ve en yüksek sosyal sürdürülebilirliği ise Akbank'a ait olduğunu belirtmiştir. (Doğan, Kevser, 2021: 97)

3.1.2. Araştırmanın amacı

Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların yayınladıkları sürdürülebilirlik raporları ve entegre faaliyet raporları incelenmiştir. Bu kapsamda çalışmanın amacı, incelenen raporlarda içerik analizi, kredi, tahvil-bono olmak üzere sürdürülebilir temalı ürünler ve bankaların göstermiş oldukları çevresel performansın ölçülmesi, kıyaslanması; sözün özü Türk bankacılık sektöründe faaliyet

gösteren bankaların, sürdürülebilir bankacılık alanındaki çalışmalarının ölçülmesi, kıyaslanması sağlanmak istenmiştir.

3.1.3. Araştırmanın Yöntemi

İlk olarak inceleme kapsamına alınan bankalar hakkında genel bilgiler toplanmıştır. Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların 2009 yılından itibaren yayınlamış oldukları sürdürülebilirlik ve entegre faaliyet raporlarını 2022 yılı dahil incelenerek Tablo 5 oluşturulmuştur. Geniş kullanım alanına hitap eden entegre faaliyet raporları, finansal ve finansal olmayan bilgileri bütünsel bir yaklaşım ile tek bir rapor haline getirilmesi ve bütünsellik arz etmesi gereği tercih edilmiştir. Entegre faaliyet raporlarını 2020, 2021 ve 2022 yıllarında yayınlayan bankalara dair analiz yapılmıştır. Bu bankalar; Akbank Türk Anonim Şirketi, Türkiye Halk Bankası Anonim Şirketi, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Anonim Şirketi, Türkiye Vakıflar Bankası Türk Anonim Ortaklığı, Türkiye İş Bankası Anonim Şirketi, Yapı ve Kredi Bankası Anonim Şirketi, Türkiye Garanti Bankası Anonim Şirketi, Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası Anonim Şirketi’dir. Şekerbank TAŞ bu incelemeye 2020 yılında entegre faaliyet raporu yayınlamaması nedeniyle dahil edilmemiştir.

Tablo 5: Banka Raporları 2009-2022

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Akbank TAŞ	SR	SR	SR	SR	SR	SR	SR	SR	SR	SR	SR	EFR	EFR	EFR
Şekerbank TAŞ					SR		SR		SR	SR	SR	SR	EFR	EFR
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası AŞ					SR	SR	SR	SR	SR	SR	EFR	EFR	EFR	EFR
Türkiye Garanti Bankası AŞ				SR	SR	SR	SR	SR	SR	EFR	EFR	EFR	EFR	EFR
Türkiye Halk Bankası AŞ					SR	SR	SR	SR	SR	SR	SR	EFR	EFR	EFR
Türkiye İş Bankası AŞ				SR	SR	SR		SR	SR	SR	EFR	EFR	EFR	EFR
Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası AŞ				SR	SR	SR	EFR	EFR	EFR	EFR	EFR	EFR	EFR	EFR
Türkiye Vakıflar Bankası TAO				SR	SR	SR	SR	SR	SR	SR	EFR	EFR	EFR	EFR
Yapı ve Kredi Bankası AŞ					SR	SR	SR	SR	SR	SR	EFR	EFR	EFR	EFR

Tablo 5 bankaların resmi sitelerinde yayınladıkları raporlar çerçevesinde yazar tarafından oluşturulmuştur. (SR: Sürdürülebilirlik Raporu, EFR: Entegre Faaliyet Raporu)

İçerik analizi ile ilgili raporların yoğunlaşma alanlarını saptayabilmek adına bir dizi kelime ve kavram belirlenmiş olup, sayılara dönüştürerek analiz edilebilmesi, bankaların kelime yoğunlaşmaları üzerinden sıralanmıştır. (Tablo 6: Entegre Faaliyet Raporu Analizinde Kullanılan Kriterler) Ek olarak bankaların sürdürülebilir konulu ürünleri olan tahvil, bono, kredi analizi yapılacak ve böylece içerik analizini bu ürünler yoluyla desteklenecektir. Bankalar sürdürülebilirlik

bilincini ölçebilmek için bizzat bankaların çevreye etkisini yansıtan; yıllık enerji tüketimi, su tüketimi, karbon salınımı ve kağıt tüketimi üzerinden tahlil edilecektir.

İçerik analizine yönelik olarak ekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere sürdürülebilir bankacılık alanında 36 adet kıstas belirlenmiştir. Çalışmada metinden geçerli çıkarımlar yapmak için bir dizi prosedür kullanan bir araştırma metodolojisi olarak tanımladığı (Berberoğlu, 2019) içerik analizi yöntemi ile Nvivo nitel analiz uygulaması ve PDF Reader arama ile yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda içerik analizini metindeki kelime, ifade, söz öbeği vb. ifadelerin sayısallaştırarak analiz edilmek istenmektedir.

Finansal sistemin en önemli oyuncusu olan bankalar, piyasanın finansman ihtiyacını karşılamak üzere piyasayı fonlaması önemli bir fonksiyonudur. Banka tahvil ve bonoları, bankaların iskontolu bir biçimde sattıkları menkul kıymetler olup, bankaların tahvil ve bono ihraç ederek piyasalara alternatif kaynak yaratmaktır. Söz konusu üç mekanizmanın sürdürülebilir finans ve bankacılık için önemli olup, etkin çatı altında birleşmesi durumunda; ekonominin yanı sıra çevre, sosyal faaliyetlerde de rol oynayacaktır. Dördüncü ölçüt ise bankaların sağladığı veya bankalara sağlanan değil kaynaklar değil, bankaların sürdürülebilirlik kapsamında çevreye yarattıkları etkidir. Bu etkiyi saptayabilmek için yayınlanmış olan yıllık kâğıt tüketimi, elektrik enerjisi tüketimi, su tüketimi ve karbon salınımı verileri incelenecektir.

3.2. Bankalar

3.2.1. Akbank T.A.Ş.

1948 yılında kurulan Akbank, 2009 yılından itibaren GRI standartlarına uygun bir formda sürdürülebilirlik raporlarını yayınlamaktadır. Bu anlamda Tablo 5 Banka Raporları'nda görüldüğü üzere Türkiye'de faaliyet gösteren bankalar arasında en uzun süredir sürdürülebilirlik raporu yayınlayan banka unvanına sahip olduğu söylenebilir. Sürdürülebilirliği iş modeli ve süreçlerine entegre eden banka, çevresel ayak izini azaltma gayesiyle faaliyet göstermektedir. Akbank 2007 yılında BM Küresel İlkeler Sözleşmesini imzalayan ilk Türk bankası, 2010 yılında Karbon Saydamlık Projesi'ni (CDP- Carbon Disclosure Project) hayata geçirilmesi ve 2021 yılında BM Çevre Programı Finans Girişimi'nin Finansal Sağlık Ve Kapsayıcılık Taahhüdü'nün kurucu üyesi olmuştur. Banka 2021 yılında Sürdürülebilir Finansman Çerçevesi yayınlayarak, sürdürülebilir finansmana dair projelerini yeşil ve sosyal kriterlerle kategorize etmeye başlamıştır. Akbank 2022 yılı itibarıyla 16 adet sürdürülebilir finansman ürünüyle yeşil kredi portföyünü güçlendirme yolunda adım atmıştır. Böylece banka müşterilerine düşük karbona geçiş yolculuğunda Yeşil Dış Ticaret Kredisi, Düşük Karbon Ekonomisine Geçiş Kredisi ve Çatı GES Yatırım Kredisi vb. ürünleriyle banka müşterilerine sunulan sürdürülebilir ürün ve hizmet yelpazesini genişletmiştir.

Banka, BIST sürdürülebilirlik endeksinde yer almaktadır.(Akbank, 2023) Sustainalytics şirket ESG risk derecelendirmesinde 16,1 puan ile düşük riskli olarak değerlendirilmiştir.(Sustainalytics,2023)

3.2.2. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.

Kuruluşu 1863 yılına dayanan banka, 2013 yılından itibaren her yıl Sürdürülebilirlik Raporu yayınlamaktadır. 2013 yılı raporuna göre, banka Küresel Raporlama İnisiyatifi (GRI) G3.1. ilkelerine ve A seviyesi içeriğe uygun olarak hazırlanmış olduğunu beyan etmektedir. 2014 yılı sürdürülebilirlik raporunda ise yeni nesil küresel raporlama kriterlerine uygun ve tam uyumlu hale getirildiği duyurulmuştur. Banka, kredi faaliyetlerinde çevresel ve sosyal etkiyi gözeterek kapsamlı bir sürdürülebilirlik politikasını kabul etmiştir. Bankanın yayınlamış olduğu 2013-2020 yılları sürdürülebilirlik raporları incelendiğinde; sera gazı salınımı, enerji verimliliği, atık yönetimi, eğitim gibi başlıklara yer verildiği görülmüştür. Yıllar itibariyle Ziraat Bankası, sera gazı değişimleri 2018 yılında 75.856,9-tCO2e olarak gerçekleşmiş olup, bir önceki yıla göre %13,47 oranında azalmıştır. Sera gazı yoğunluğundaki azalış desteklenmekte ve etkin enerji yönetimi hedeflenmektedir. (TC Ziraat Bankası,2023)

3.2.3. Türkiye Garanti Bankası A.Ş.

Türkiye Garanti Bankası AŞ'nin %85,97 pay sahipliği Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, S.A. (BBVA)'ne aittir. Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi'nde üst üste üçüncü kez Avrupa'nın en sürdürülebilir bankası olan BBVA, sürdürülebilir ve sorumlu bankacılık alanında çalışmaları ile ön plandadır. (BBVA, 2023) BIST Sürdürülebilirlik ve BİST Kurumsal Yönetim endekslerine girmeye 2014 yılında hak kazanan Garanti Bankası, Kurumsal firmaların dünya çapında sürdürülebilirlik performanslarını değerlendiren platformlardan biri olan Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi'nin gelişmekte olan piyasalar kategorisinde Türkiye'den raporlama yapan bankalar arasında 74 puanla en yüksek skoru elde etmiştir. IIRC'nin Global Ağı (IR Network) ve Bankacılık Ağı (IR Banking Network) üyesi olan Garanti Bankası, Entegre Raporlama Türkiye Ağı'nın (ERTA) kurucu üyesidir. Banka, Türkiye'de finans sektörünü sürdürülebilirlik anlamında ileri taşımak maksadı ile Global Compact Türkiye bankacılık ve Finans Çalışma Grubu'nda eş başkanlık rolünü üstlenerek, Türkiye'den yedi banka ile kredi süreçlerini çevresel ve sosyal risklerin değerlendirilmesini ve yenilikçi fırsatların yakalanmasını sürdürülebilir finans prensiplerine eklemiştir. Garanti Bankası, CDP'nin İklim Değişikliği Programı'nda 2021 yılında ülkemizde finans sektöründe en yüksek skor olan B skoruna sahiptir. Banka BİST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer almaktadır. (Garanti Bankası,2023) Bankanın Sustainalytics şirket ESG risk derecelendirme notunun 23,7 ile orta riskli seviyede olduğu belirtilmiştir. (Sustainalytics,2023)

3.2.4. Türkiye Halk Bankası A.Ş.

1938 yılında esnaf ve sanatkarları desteklemek maksadıyla kurulan Halkbank, iklim kriziyle mücadele başta olmak üzere çevresel risk ve fırsatları değerlendirmeye alarak, iş süreç ve modelleriyle birleştirme adımları atmıştır. Çevresel etki değerlendirme raporu, yeşil bina sertifikası, ISO Çevresel Yönetim Sertifikası, karbon salımı değerlendirmesi, işçi sağlığı ve güvenliği değerlendirmesi, tüketici hakları duyarlılık değerlendirmesi sürdürülebilirlik değerlendirmesinin temel başlıklarıdır. Banka, ISO Çevresel Yönetim Sistemi ve ISO 50001 Enerji Yönetim Sistemi kapsamında çevreye dair yasa ve mevzuatlara uyum, enerji, su ve kağıt kullanımının azaltılması, atık yönetimi vb. konularını entegre yönetim sistemi başlığı altında ön plana çıkarmayı hedeflemektedir. Türkiye’deki ilk ve tek bankacılık birimi olan Kadın Girişimci Bölüm Müdürlüğü çatısı altında; kadınların girişimcilğe olan katılımını teşvik etmek, kadın girişimciliği oranını artırmak, uçtan uca tüm finansal süreçlerde kadın girişimcilere avantajlı hizmetler sunmak ve böylece Türkiye ekonomisine, toplumsal refah artışına ve cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçilmesine doğrudan katkı sağlamak misyon edinilmiştir. (Halk Bankası,2023) Halk Bankasının Sustainalytics şirket ESG risk derecelendirme notunun 32,2 ile yüksek riskli seviyede olduğu belirtilmiştir. (Sustainalytics,2023)

3.2.5. Türkiye İş Bankası A.Ş.

1924 yılında kurulan İş Bankası, 2013 yılında devreye aldığı çevresel ve sosyal yönetim stratejisi ile çevresel ve sosyal etkilerinin kontrolü ve yönetimi için adım atmıştır. BIST Sürdürülebilirlik Endeksi ve FTSE4Good Gelişmekte Olan Piyasalar endekslerinde yer almaktadır. 2017 yılında Global Compact Türkiye Sürdürülebilir Bankacılık ve Finans Çalışma grubu tarafından hazırlanan Global Compact Türkiye Finansman Bildirgesi’ne imza atarak, 10 milyon ABD Doları ve üzerindeki yatırımlardaki kredi süreçlerinde çevresel ve sosyal riskleri değerlendirme süreçlerine alacaklarını beyan eden bankalar arasında yer almaktadır. 2020 yılında Karbon Saydamlık Projesi (CDP) İklim Raporlamasında notunu “A-” seviyesine yükselterek liderlik kategorisinde yer almıştır. Banka sürdürülebilirliğe ilişkin bakış açısını, 2015 yılında kurulan “sürdürülebilir yönetim sistemi” çatısı altında çevre sosyal ve yönetim alanlarında kapsamlı olarak geliştirmektedir. İş Bankası, 2015 yılında “BİST sürdürülebilirlik endeksi” ve 2016 yılında “FTSE4GOOD gelişmekte olan piyasalar endeksi”nde bulunmaktadır. Dijital teknolojileri kullanarak geliştirdiği; geleceğe öde, işcep, kişisel bankacılık asistanı maxi, maximum mobil, maximum işyerim, dijital krediler, ticari sanal kart, dijital kasa gibi ürün ve hizmetlerin sayısını ve içeriğini zaman içerisinde arttırmaktadır. Bankanın, 2008 tarihinde Türkiye’de ilk çevre dostu yatırım fonunu kurduğu görülmektedir. (İş Bankası, 2023) Banka BİST Sürdürülebilirlik

Endeksi'nde yer almaktadır. Sustainalytics Şirket ESG Risk Derecelendirme notunun 18,1 ile düşük riskli seviyede olduğu belirtilmiştir. (Sustainalytics,2023)

3.2.6. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.(TSKB)

1950 yılında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve Dünya Bankası'nın desteğiyle Türkiye'de ilk özel kalkınma ve yatırım bankası olarak kurulmuştur. Banka kurulması ile birlikte ilk yerli otobüs ve otomobil, otomobil lastiği, LPG Gaz tüpü gibi pek çok yerli üretime kredi desteği sağlamıştır. Sürdürülebilirlik kavramının önemini hızla kavrayan banka, ISO 14001 standardı ile tam uyumlu Çevre Yönetim Sistemi'ni kuran ilk Türk bankası olmuştur. 2011 yılında faaliyete geçen Escarus (TSKB Sürdürülebilirlik Danışmanlığı AŞ) profesyonel kadrosuyla sürdürülebilirlik alanındaki çalışmaları ile danışmanlık hizmetleri vermek ve sürdürülebilirlik yaklaşımlarının yakından takibini yaparak Türk iş dünyasının entegre etmek maksadıyla kurulan TSKB iştirakidir. TSKB, 2016 yılında uluslararası piyasalarda “yeşil/sürdürülebilir tahvil”(Green/Sustainable Bond) ihracını gerçekleştiren ilk Türk kuruluşu olarak sürdürülebilirlik alanında öncü pozisyonunu kuvvetlendirmiştir. Türkiye'de faaliyet gösteren bankalar arasında daha sağlıklı çevre için kredi tahsis edilmesi amacıyla GRI onaylı ilk sürdürülebilirlik raporunu yayınlamıştır. Sera gazı verifikasyon sertifikasını alan ilk Türk banka olmuştur. 2020 yılında korona virüs vakalarının ortaya çıkması ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi ilanının hemen ardından gıda sektörünün ilk kira sertifikası ihracını gerçekleştirmiş, piyasaya kaynak sağlamıştır. UNEP FI Sorumlu Bankacılık Prensiplerinin kurucu imzacısı bankadır. (TSKB, 2023) Banka BİST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer almaktadır. Banka, Sustainalytics tarafından yapılan ESG risk değerlendirmesinde 7,9 notu ile ihmal edilebilir düzeyde olduğu açıklamıştır. (Sustainanlytics,2023)

3.2.7. Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.

1954 yılında kurulan Vakıflar Bankası 2014 yılı itibari ile sürdürülebilirlik raporları yayınlamaya başlamış ve ilk raporunda GRI'ın sürdürülebilirlik raporlanması kılavuzlarının güncel versiyonu G4'ün temel içerik gerekliliklerine uyumlu olduğunu belirtmiştir. Kalkınma ve büyümenin kaynağı olduğunu düşündüğü katma değer yaratan yenilenebilir enerji ile sürdürülebilir projelere finansman sağlarken, kurumsal politikasını çevre ve sosyal görüşleri de dâhil ederek oluşturmuştur. 2018 yılında Türkiye'den İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi Belgesi'ni alan ilk bankadır. Sürdürülebilirlik alanında yaptığı atılımlar ile birlikte sürdürülebilirlik ilkelerinin birçoğuna katılım sağlayan ilk kamu bankası olmuştur. Birleşmiş Milletler nezdinde Küresel İlkeler Sözleşmesi(UN Global Compact) katılımcıları arasında yer alan Vakıfbank, Kadının Güçlenmesi Prensiplerinin (Women's Empowerment Principles-WEPS) imzası olan ilk Türk kamu kuruluşu olmuştur. Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası(EBRD) tarafından geliştirilen program kapsamında

TurSEFF kredileriyle 2010 yılından itibaren enerji verimliliği, yenilenebilir enerji, tedarikçi ve satıcı kredileri çerçevesinde toplam 868 proje ve 122 milyon Euro'yu aşan finansman sağlamıştır. (Türkiye Vakıflar Bankası, 2023) Banka, BİST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer almaktadır. Sustainabilitycs tarafından yapılan ESG risk değerlendirmesinde 19,1 notu ile düşük riskli seviyede olduğu açıklamıştır. (Sustainabilitycs,2023)

3.2.8. Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.

1944 yılında perakende bankacılık alanında özel banka olarak kurulan Yapı Kredi Bankası, finans sektörünün üstlenmesi gereken çevresel ve sosyal sorumlulukların bilinciyle yönetilmektedir. Kurumsal sürdürülebilirlik girişimi olan Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi'nin (United Nations Global Compact) imzacıları arasında yer alan banka, 2017 yılında Global Compacy Türkiye Sürdürülebilir Finansman Bildirgesi'ni kurucu olarak imzalamıştır. Akabinde banka sürdürülebilirlik yönetim sistemi kapsamında Çevresel Ve Sosyal Risk Değerlendirme Sistemi'ni hayata geçirmiştir. Londra Borsası'nın sahipliğinde önde gelen küresel sürdürülebilirlik endekslerinden FTSE4Good Gelişmekte Olan Piyasalar Endeksi'nde yer almaya hak kazanmıştır. Yapı Kredi'nin sürdürülebilirlik alanındaki ana yaklaşımı, ekonomik gelişim ve büyümeyi sağlarken toplumsal ve çevresel konulara da hassasiyet gösterip, her alan ve paydaş için uzun dönemli değer yaratmak üzerine kuruludur. (Yapı ve Kredi Bankası,2023) Banka BİST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer almaktadır. Sustainabilitycs'in bankanın ESG notunu 15,9 yani düşük olarak değerlendirmektedir. (Sustainabilitycs,2023)

3.3. Bulgular

3.3.1. İçerik Bulgu Analizi

Sürdürülebilirlik kavramın çok boyutlu bir yapıya sahip olduğu ve bu boyutların çevre, ekonomik ve sosyal olarak genel kabul görmektedir.(Yeni, 2014: 201) 2020,2021 ve 2022 yıllarına ait Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 8 bankaya ait entegre faaliyet raporlarından alınan veriler incelendiğinde; sürdürülebilirlik kriterlerine ait çevre, ekonomi ve sosyal başlıkları altında, kelimelerin kullanım sıklığına yer verilmiştir. Bu veriler kapsamında entegre faaliyet raporları incelenerek; Tablo 6'da yer alan sosyal, ekonomik ve çevresel kriterler kapsamında değerlendirilmiştir.

Tablo 6: Entegre Faaliyet Raporu Analizinde Kullanılan Kriterler

<u>Ekonomik</u>	<u>Çevresel</u>	<u>Sosyal</u>
▪ Dağıtılmayan Karlar	▪ Enerji Tüketimi	▪ Etik
▪ Ekonomiye Katkı	▪ Yenilebilir Enerji	▪ Girişimci
▪ Sermaye Yapısı	▪ Çevre Politikaları	▪ Kadın-Erkek Çalışan
▪ Sürdürülebilir Finans	▪ Geri Dönüşüm	▪ Çalışan Memnuniyeti
▪ Finansal Performans	▪ Yeşil Projeler	▪ Müşteri Memnuniyeti
▪ Finansmana Erişim	▪ Su Tüketimi	▪ Kurumsal Sürdürülebilirlik
▪ Kredi Portföyü	▪ Kâğıt Tüketimi	▪ Sosyal Sorumluluk
	▪ Sera Gazı Salınımı	▪ Kadın Girişimci
	▪ Biyoçeşitlilik	▪ Sürdürülebilir Kalkınma
	▪ İklim Değişikliği	▪ İnovasyon
	▪ Tedarik Zinciri	▪ Fırsat Eşitliği
	▪ Karbon Ayak İzi	▪ Dijital Dönüşüm
		▪ Sorumlu Bankacılık
		▪ Şeffaflık
		▪ Temiz Enerji
		▪ Sosyal Sermaye,
		▪ Kurumsal Gelişim

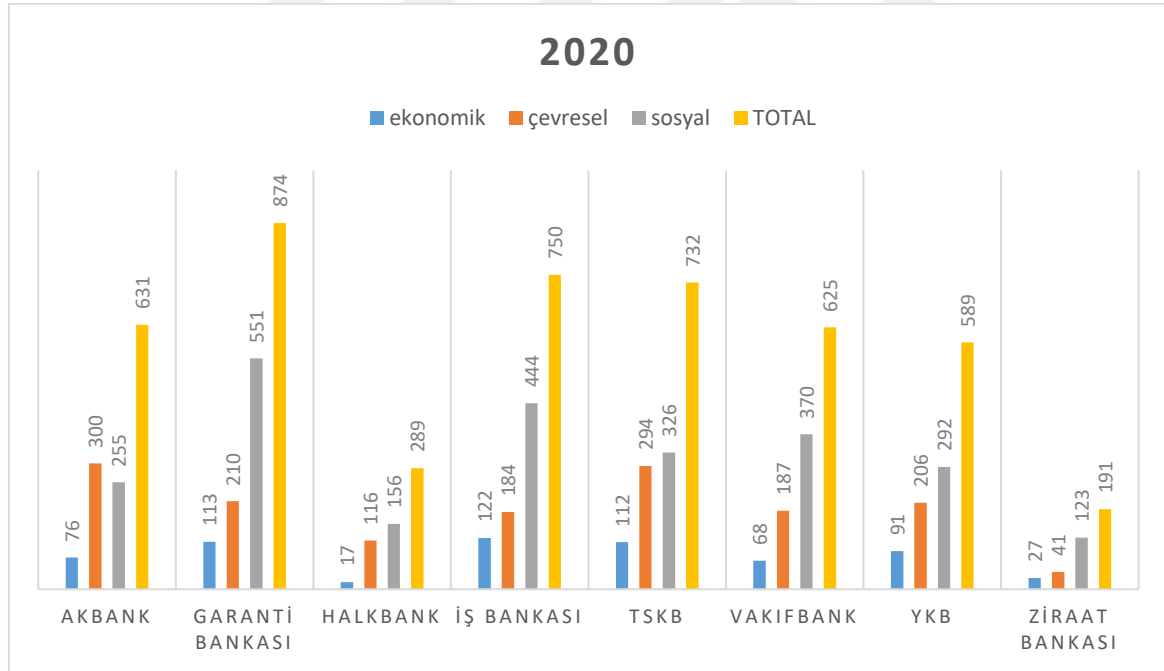
Bölüm 1’de Sürdürülebilirlik kavramı incelenmesi esnasında çevre, sosyal ve ekonomik başlığın önemi vurgulanmıştır. Söz konusu üç ana başlığın, bankaların entegre faaliyet raporlarında alt kırınımlarına inerek derinlemesine incelenmesi hedeflenmektedir.

Bankaların sürdürülebilirlik bakımından içerik analizini yapmak amacıyla ekonomi alanında dağıtılmayan karlar, ülke ekonomisine katkısı, sermaye yapısı, sürdürülebilir finans, finansal performans, finansmana erişim ve kredi portföyü olmak üzere yedi alt başlığa yer verilmiştir. Dağıtılmayan kar, işletmelerin uzun vadeli finansal istikrarını ve net gelirini açıklayan güçlü bir göstergedir. Ülke ekonomisine katkısı, şirketlerden kar etmelerinin yanı sıra faaliyet gösterdikleri yere de katkı sağlamaları beklenmektedir. Yapılan katkı yoğun olarak istihdam yaratmak ve bölgesel ekonomik kalkınmasının desteği yönündedir. Sermaye yapısı, firmaların kaynaklarının bütünü olarak tanımlanmaktadır. Firmaların piyasa değerini ifade ederken önemli bir faktördür. Firmalar faaliyetlerinin devamı ve geleceği için kaynağa ihtiyaç duyarlar, kaynağa erişimi şirketlerin bilançolarında borç ve öz kaynaktır. Sürdürülebilir finans, para ve sermaye piyasalarında faaliyet gösteren şirketlerin geleceği düşünerek, ürün ve hizmetlerini güncelleme eğilimidir. Şirket değerlendirmelerinde sıklıkla kullanılan finansal performans, işletmeler yıl boyunca göstermiş oldukları faaliyetlerinin yansımalarını açıklayan sonuç bildirisidir. Finansal performans şirketin

varlıklarının yönetimi, karlarını maksimize etme, gelir ve nakde dönüştürebilirliğinin ifade şeklidir. Finansmana erişim, insanların suya olan ihtiyacına benzetilebilir, finansmana erişimin olmaması ve ya kısıtlanması durumunda üretim, yatırım, istihdam ve ihracat vb. kalemlerde durma noktasına gelinmesi muhtemeldir. Bankaların kredi portföylerinin, çeşitliliği ve üstlenmiş oldukları riskleri belirli bir kaynağa yüklenmemesi açısından önemlidir. Banka iflas nedenleri incelendiğinde, çoğunlukla kredi portföy yönetimi kaynaklı olduğu saptanmıştır. Etkin bir kredi portföy yönetiminde bankalar, belirli müşterilerden, sektörden veya coğrafi bölgeye bağlı kalmamakta, üstlenmiş olduğu riski elimini edilmesi adına faydalıdır.

Çevresel boyutta enerji tüketimi, yenilenebilir enerji, çevre politikaları, geri dönüşüm, yeşil projeler, su tüketimi, kağıt tüketimi, sera gazı salınımı, biyoçeşitlilik, iklim değişikliği, tedarik zinciri ve karbon ayak izi unsurları bankaların değerlendirmesini dâhil edilmiştir. Sosyal boyutta ise, etik, girişimci, kadın-erkek çalışan, çalışan memnuniyeti, müşteri memnuniyeti, kurumsal sürdürülebilirlik, sosyal sorumluluk, kadın girişimci, sürdürülebilir kalkınma, inovasyon, fırsat eşitliği, dijital dönüşüm, sorumlu bankacılık, şeffaflık, temiz enerji, sosyal sermaye, kurumsal gelişim kriterleri ile inceleme yapılmıştır.

Grafik 2: 2020 Yılı İçerik Analizi

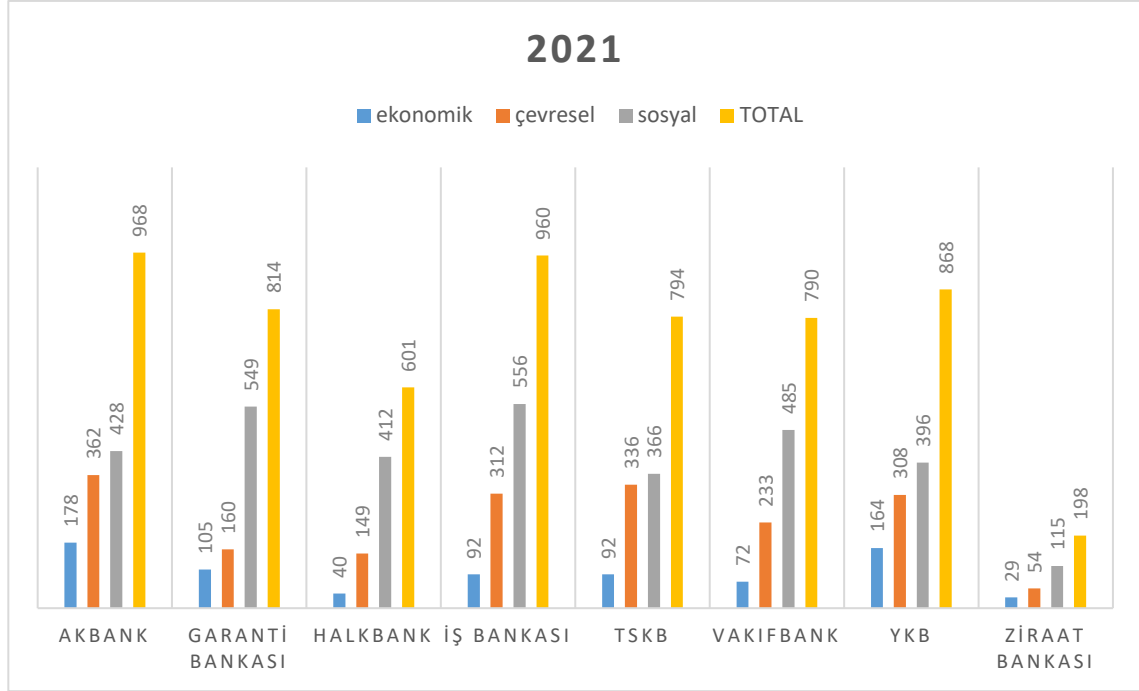

Grafikteki veriler bankalara ait 2020 yılı entegre faaliyet raporlarından derlenmiştir. (Ek:1)

Grafik 2’de yer alan 2020 yılı verileri incelendiğinde, ekonomik, sosyal ve çevresel kriterler kapsamında söz konusu sekiz bankanın da sosyal kriterin, ekonomik ve çevresel başlıklara göre daha baskın olduğu görülmektedir. Grafik 2’de gösterildiği üzere, sosyal ölçüt bazında Garanti Bankası’nın 551 içerik ile ilk sırada, Ziraat Bankası’nın ise 123 içerik ile son sırada yer almaktadır.

Sosyal, ekonomik ve çevresel kriterlerin toplamından oluşan total sütununda söz konusu sekiz bankanın ortalamasının 585,1 olduğu; Halkbank ve Ziraat Bankası total verilerinin ortalamasının altında olduğu anlaşılmıştır. 2020 yılı en yüksek toplam kriter Garanti Bankası iken en düşük toplam kriter Ziraat Bankası olmuştur.

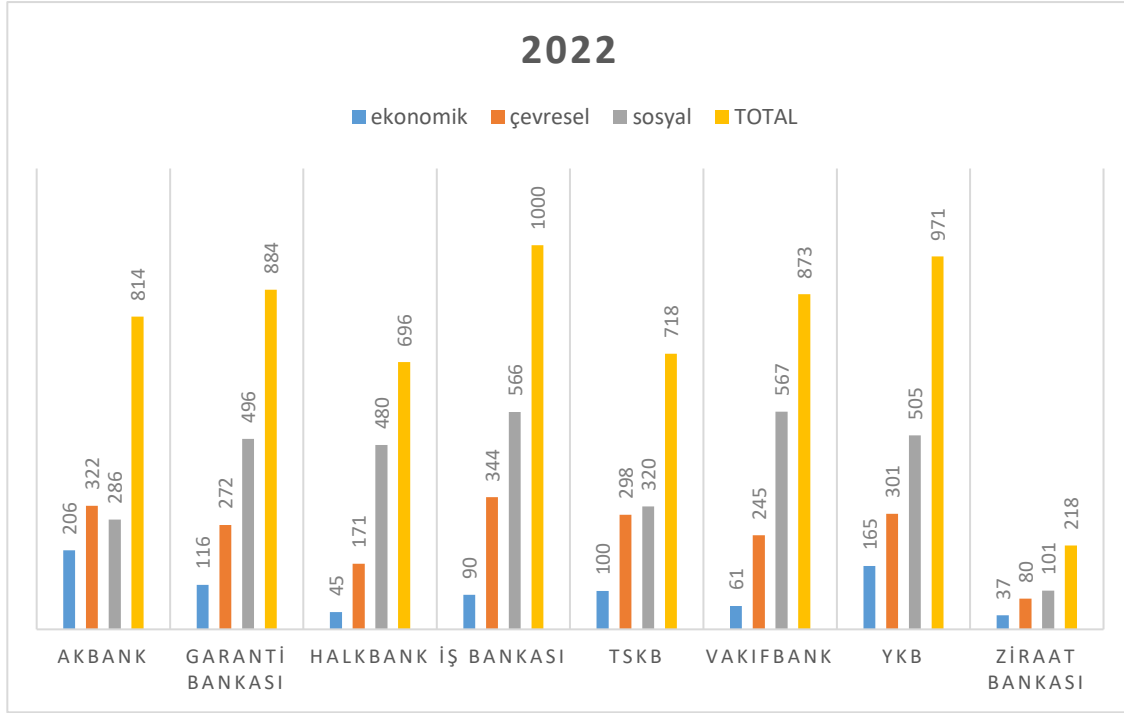
Grafik 3: 2021 Yılı İçerik Analizi

Grafikteki veriler bankalara ait 2021 yılı entegre faaliyet raporlarından derlenmiştir. (Ek:1)

Grafik 3'te yer alan 2021 yılına ait ekonomik, çevresel ve sosyal kriterlere ait veriler incelendiğinde, sosyal başlığında Akbank, ilgili sekiz banka arasında önünde olduğu gösterilmektedir. 2020 yılı verilerine göre 2021 ekonomik kelime skorunda artış olduğu gözlemlenmiştir. Bankalar önceki yıl entegre faaliyet raporlarına göre takip eden yılda toplam kelime skorunda ilerleme kaydetmiştir. 2021 yılında da 2020 yılında olduğu gibi sosyal kriter, diğer başlıklara göre daha etkindir. Sosyal kriter alanında 556 kelime içeriği ile İş Bankası ilk sırada ve son sırada 29 kelime skoruyla Ziraat Bankası yer almaktadır. Toplam veri incelendiğinde, 968 skoru ile birinci skoru elde eden Akbank, 960 skoru İş Bankası ikinci sırada olduğu görülmektedir. 2021 yılı toplam kelime ortalamasının 749,1 olduğu, 2020 toplam kelime skoru ortalamasının üzerinde olduğu ve kelime skoru Ziraat Bankası ve Halk Bankası olmak üzere iki banka ortalamasının altındadır.

Grafik 4: 2022 Yılı İçerik Analizi

Grafikteki veriler bankalara ait 2022 yılı entegre faaliyet raporlarından derlenmiştir. (Ek:1)

2022 yılı kelime içerik analizine ait veriler incelendiğinde, 2020 ve 2021 yıllarına göre artış devam etmekte ve sosyal kelime skorlarındaki artış oldukça belirgin hale geldiği görülmektedir. Üç yıllık dönemde sosyal kelime skorunun her yıl önde olduğu tespit edilmiştir. Çevresel kelime skorlarında en yüksek yıl 2022 yılı olmuştur. 2022 yılı çevresel kelime skorunda ilk sırada 566 kelime skoru ile İş Bankası, sosyal kriter bazında ise 567 kelime skoru ile Vakıfbank ve ekonomik kriter alanında ise 206 kelime skoru ile Akbank ilk sıradadır. 2020 yılı toplam kelime skoru incelendiğinde; 1000 skoru ile İş Bankası'dır. 2022 yılı kelime içerik ortalamasının 771,8 olduğu, bu ortalamanın altında TSKB ve Ziraat Bankası bulunmaktadır.

Tablo 7: 2020-2021-2022 Yılları Toplam İçerik Analizi

Kelime İçerik Analizi	2020				2021				2022			
	ekonomik	çevresel	sosyal	TOTAL	ekonomik	çevresel	sosyal	TOTAL	ekonomik	çevresel	sosyal	TOTAL
Akbank	76	300	255	631	178	362	428	968	206	322	286	814
Garanti Bankası	113	210	551	874	105	160	549	814	116	272	496	884
Halkbank	17	116	156	289	40	149	412	601	45	171	480	696
İş Bankası	122	184	444	750	92	312	556	960	90	344	566	1000
TSKB	112	294	326	732	92	336	366	794	100	298	320	718
Vakıfbank	68	187	370	625	72	233	485	790	61	245	567	873
YKB	91	206	292	589	164	308	396	868	165	301	505	971
Ziraat Bankası	27	41	123	191	29	54	115	198	37	80	101	218
max	122,0	300,0	551,0	874,0	178,0	362,0	556,0	968,0	206,0	344,0	567,0	1000,0
min	17,0	41,0	123,0	289,0	29,0	54,0	115,0	198,0	37,0	80,0	101,0	218,0
avarage	78,3	192,3	314,6	641,4	96,5	239,3	413,4	749,1	102,5	254,1	415,1	771,8
st.dev.	39,5	85,6	142,3	183,2	53,0	109,0	139,2	250,7	58,9	88,2	164,3	248,3

Tablodaki veriler bankalara ait 2020,2021 ve 2022 yılı entegre faaliyet raporlarından derlenmiştir. (Ek:1)

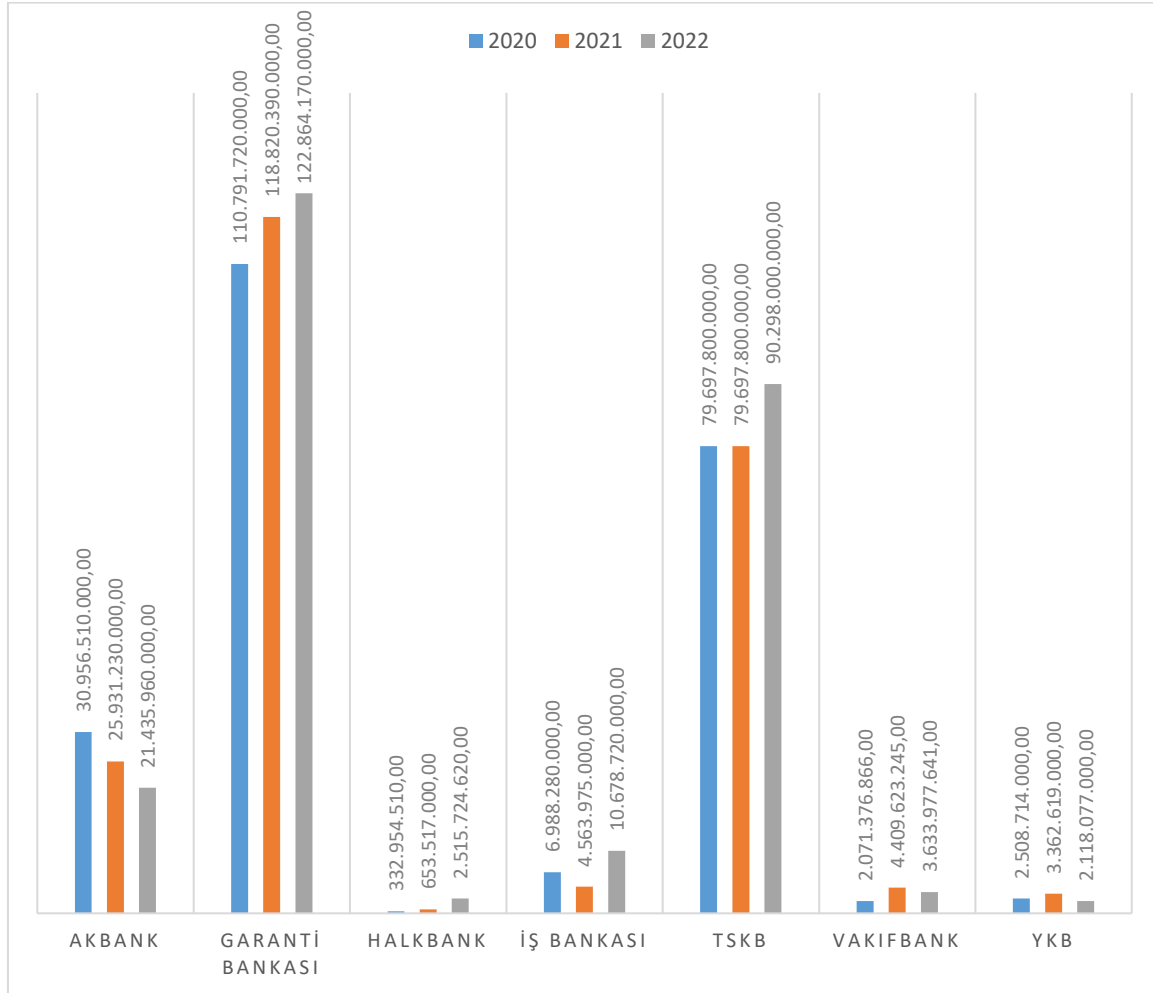
Tablo 7’de 2020,2021 ve 2022 yıllarına ait içerik analizi verileri gösterilmektedir. 2020 yılı toplam sütununda minimum skoru 191 ile Ziraat Bankası; maksimum skoru 874 ile Garanti Bankası olmuştur. 2020 yılı toplam kelime skoru ortalamasının 641,4 olduğu ve Garanti Bankası, TSKB, İş Bankası, Vakıfbank ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir. 2021 yılı kelime skorlarının 2020 yılı kelime skorlarına göre artış gözlemlenmiştir. 2021 yılı kelime skoru ortalaması 749,1 olup, Ziraat Bankası ve Halkbank ortalamanın altında kalmıştır. 2021 yılı toplam kelime skorunda Akbank en yüksek değeri elde etmiştir. 2022 yılı kelime skorunda ortalamanın 771,8 olduğu ve Ziraat Bankası, Halk Bankası ve TSKB’nin kelime skorunun ortalamanın altında olduğu görülmektedir. 2022 yılı kelime skorunda en düşük değeri Ziraat Bankası; en yüksek değeri ise İş Bankası elde etmiştir. Kelime içerik analizinde 3 yıllık dönemin bütüncül sonucunda Ziraat Bankası’nın kelime skor sayısında en az olduğu, ancak her geçen yıl içerisinde artış eğiliminde olduğu saptanmıştır. 2022 yılı kelime skorunun incelenen üç yıl içerisinde en yüksek değere sahiptir, bankaların ilgili 3 yıl içerisinde kelime içerik analizinde gelişme eğiliminde olduğu tespit edilmiştir.

3.3.2. Kredi Analizi Bulguları

Bankalar finansman sağladıkları krediler vasıtasıyla önemli bir kaynak yaratmakta olup, hem ekonomik politikalardan etkilenen hem de etkileyen kurumlardır. Kurumların, şirketlerin, ülkelerin

gelişmesi, devamlılığı, büyümesi için önem arz etmekte, fon ihtiyaçlarını gidermektedir. Bankalarca kullanılan krediler yatırımları etkiler ve etkin bir kredilendirme mekanizması ile ilgili sektörlerin gelişiminin desteklenmesi kaçınılmazdır. Bu bölümde entegre faaliyet raporları, bağımsız denetim raporları ve banka bilançoları incelenerek bankaların sürdürülebilirlik kapsamında sağladıkları finansman tutarları saptanmak istenmiş ancak ilgili raporlarında sürdürülebilir finansmana dair yeknesaklık arz etmemesinden ötürü analiz edilmesi mümkün olmamıştır. Bu sebepten ötürü banka entegre faaliyet raporlarında şeffaf bir biçimde yayınladıkları yenilenebilir enerji alanındaki finansman tutarları üzerinden analiz yapılacaktır. Söz konusu finansman Amerikan Doları cinsinden olduğunda, 15.05.2023 tarihi Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası döviz alış kuru olan 1 Amerikan Doları; 19,63 Türk Lirası üzerinden hesaplanacaktır.

Grafik 5: 2020-2021 ve 2022 Yılları Kredi Bulguları

Grafikteki veriler bankalara ait 2020,2021 ve 2022 yılları entegre faaliyet raporlarından derlenmiştir. (Ek:2)

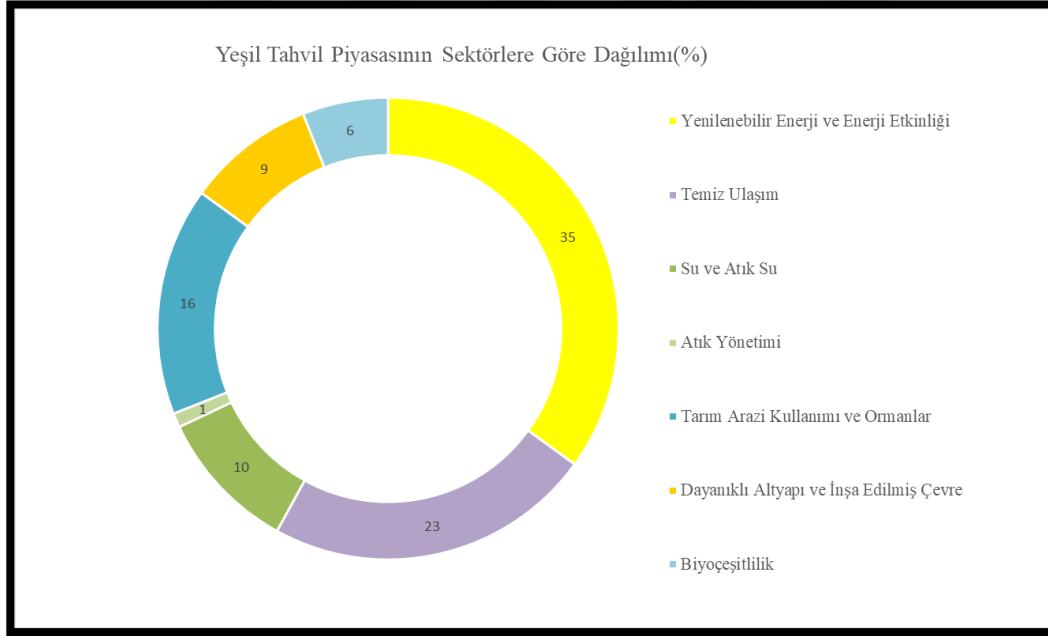
Grafik 5'te 2020, 2021 ve 2022 yılı yenilenebilir enerji finansman tutarları gösterilmektedir. Fosil yakıt kullanımından yenilenebilir enerji alana geçişte yenilenebilir enerji alanındaki finansmanın

desteklenmesi dikkat çekicidir. Bu veriler ışığında en yüksek kredi kullandırım her üç yılda için Garanti Bankası olmuştur. İlgili 3 yıl boyunca her yıl yalnızca Garanti Bankası ve Halkbank artış gözlemlenmiştir. 2020 ve 2021 yıllarında en düşük kredi kullandırım tutarı Halkbank, en yüksek Garanti Bankası olmuştur. 2020 yılı finansman ortalaması 33 milyar Türk Lirası olup, ortalamanın üzerinde sadece Garanti Bankası ve TSKB olmuştur. 2022 yılında en düşük kredi kullandırımı 2 milyar ile Yapı ve Kredi Bankası yapmıştır. Ziraat Bankası yenilenebilir enerji kredi kullandırmalarını yayınlamadığı için Grafik 5’te yer almamaktadır.

3.3.3. Tahvil-Bono Bulguları

Sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda, 2007 yılında uygulamaya konulan yeşil tahvil, yenilenebilir enerji projeleri ve iklim değişikliği ile mücadele alanlarında sürdürülebilirliğin ön plana çıktığı önemli bir finansal araçtır. Yeşil tahvilin, geleneksel tahvilden temel farkı, yeşil tahvilden kazanılan gelirin iklim değişikliğiyle mücadeleye dair projelerin, yenilenebilir enerji projelerin, düşük karbon salınımını destekleyen altyapı projelerinin vb. finansmanını desteklemesidir.

Şekil 2: Yeşil Tahvil Piyasasının Sektörlere Göre Dağılımı (%)

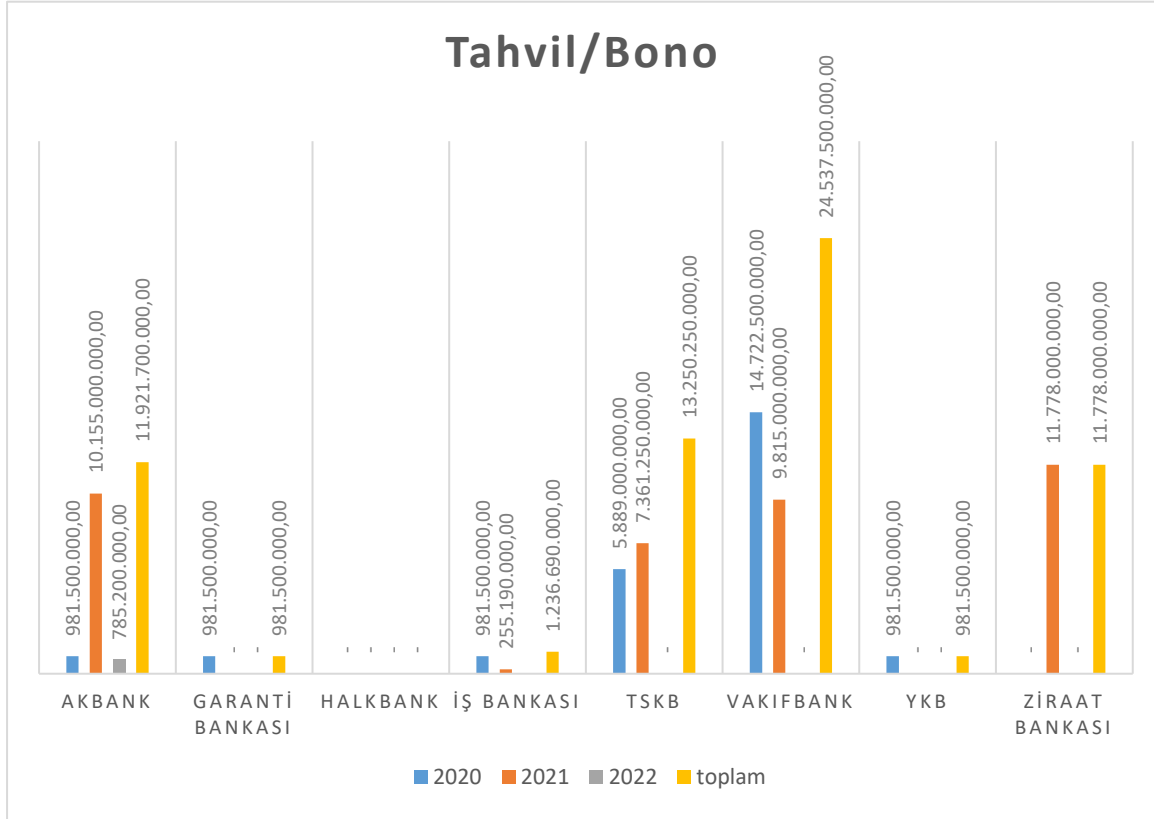

Kaynak:(World Bank-4, 2022: 35)

Finansman yöntemleri içinde tahvil ihraçları zaman içerisinde epey yaygınlaşmıştır. Şekil 2’de gösterildiği üzere, Çevre tahribatının azaltılmasını sağlaması beklenen ve bu minvalde gelecek vaadi bulunan yeşil tahvil, küresel olarak yenilenebilir enerji ve iklim değişikliği projelerine finansman sağlamaktadır. (World Bank,2022:35) İlk kez Avrupa Yatırım Bankası(EIB) ve Dünya Bankası(WB) tarafından ihraç edilen yeşil tahvil fonların yenilenebilir enerjiye, yeşil ekonomiye

destek vermesi amaçlanmaktadır. Türkiye’de ilk kez 2016 yılında TSKB tarafından 300 milyon Dolar tutarında düşük karbonlu ekonomiye geçiş için kaynak olması için tahvil ihraç edilmiştir.

Grafik 6: 2020-2021 Ve 2022 Yılları Tahvil-Bono

Grafikteki veriler bankalara ait 2020,2021 ve 2022 yılları entegre faaliyet raporlarından derlenmiştir. (Ek:3)

Grafik 6’da 2020, 2021 ve 2022 yılları arasında ilgili 8 bankanın sürdürülebilir tahvil ve bono ihraçlarının toplamaları gösterilmektedir. Tahvil ve bono ihraçları büyük çoğunlukla Amerikan Doları üzerinden yapılmış olup, 15 Mayıs 2023 TCMB döviz alış kuru 1 USD, 19,63 Türk Lirası üzerinden hesaplanarak grafik hazırlanmıştır. 2020 ve 2021 yıllarında sırasıyla 750 ve 500 milyon Amerikan Dolar tahvil ihracı ile Vakıfbank en fazla sürdürülebilirlik konulu tahvil ihraç eden banka olmuştur. Vakıfbank çevresel ve sosyal alanları finansman yoluyla olumlu yönde etkilemeyi hedeflemekte ve bu bilinçle 2021 yılında Çevresel ve Sosyal Etki Analiz Müdürlüğü’nü kurmuştur. TSKB ise yeşil, sosyal ve sürdürülebilir tahvil piyasalarında sekiz banka arasında ikinci sırada yer almaktadır. Yapı ve Kredi Bankası ile İş Bankası 2020 yılında ilk kez Sürdürülebilir Tahvil Çerçevesi yayımlayarak; yeşil tahvil ihracını gerçekleştirerek yenilenebilir enerji projelerine sağladığı finansmanın kaynaklarını çeşitlendirmiştir. Söz konusu sekiz bankanın yedisinin 3 yıllık dönemde sürdürülebilirlik konulu tahvil veya bono ihraç edilmiş olduğu göz önüne alındığında, bankaların sürdürülebilirliğin önemini farkında olduğu, sürdürülebilir bankacılık alanında önde olmak istediklerini, sürdürülebilir bankacılık faaliyetleri ile çevre dostu ve sosyal temalı ürünlerle

finansman kaynağı sağlanmaktadır. Her üç yıl da sürdürülebilir tahvil-bono ihraç eden tek banka Akbank olmuştur.

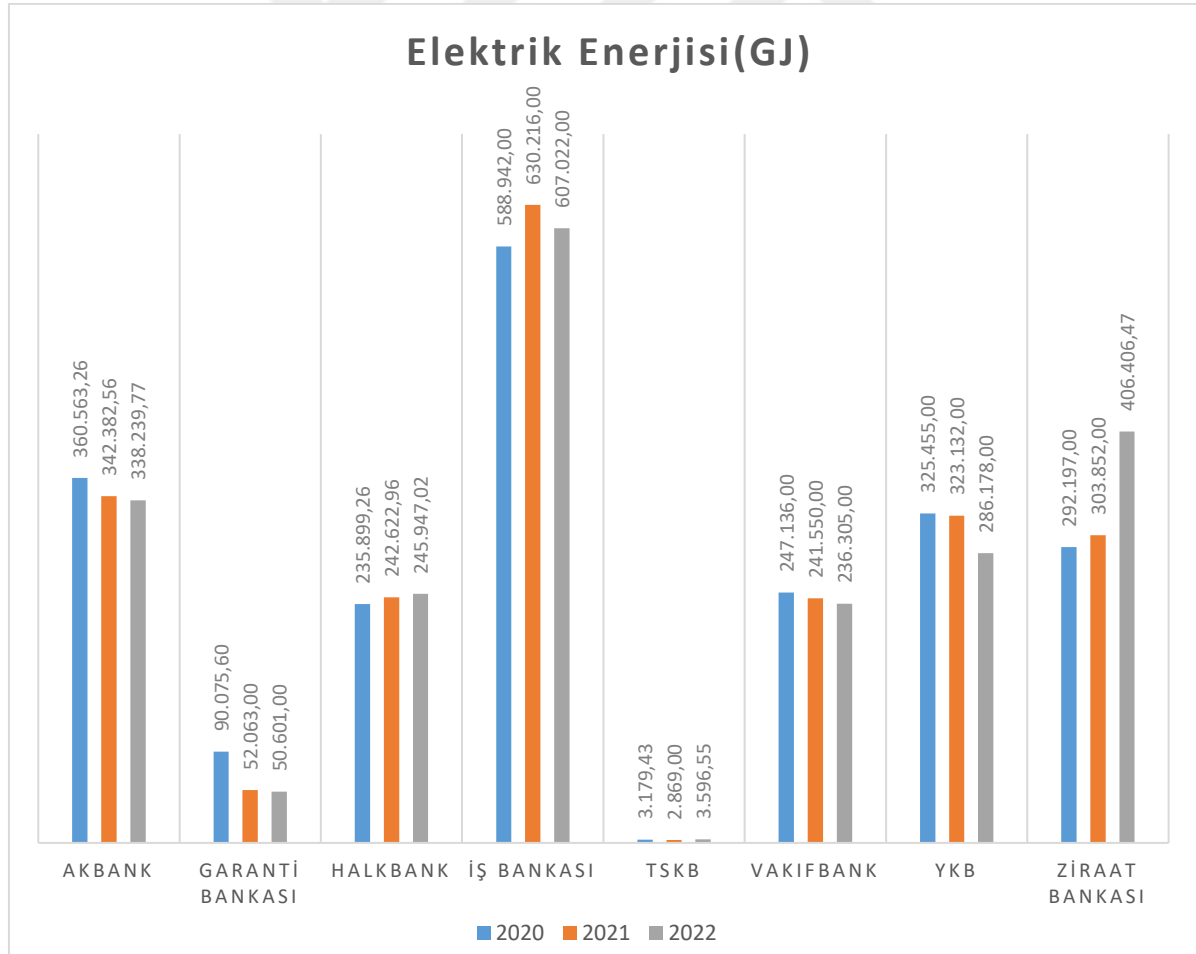
3.3.4. Çevresel Etki Bulguları

Bankalar entegre faaliyet raporlarında çevresel etkiler gözetilerek enerji tüketimi, su tüketimi, kağıt tüketimi ve karbon salınımları verileri yayınlamaktadır. Bu kapsamda bankaların çevreye olan etkileri ve ilgili üç yıldaki gelişimi değerlendirilmiştir.

3.3.4.1. Enerji Tüketimi

Toplam enerji tüketimi hesaplamalarında bankaların elektrik enerjisi tüketimi verileri kullanılmıştır. Bütünsellik arz etmesi için elektrik tüketimi ilk başta kWh cinsinden raporlanıp GJ'a dönüştürülerek hesaplama dâhil edilmiştir. Bu dönüşümde 1 kWh=0,0036 GJ dönüşüm faktörü kullanılmıştır.

Grafik 8: Enerji Tüketimi-Elektrik Enerjisi(GJ)

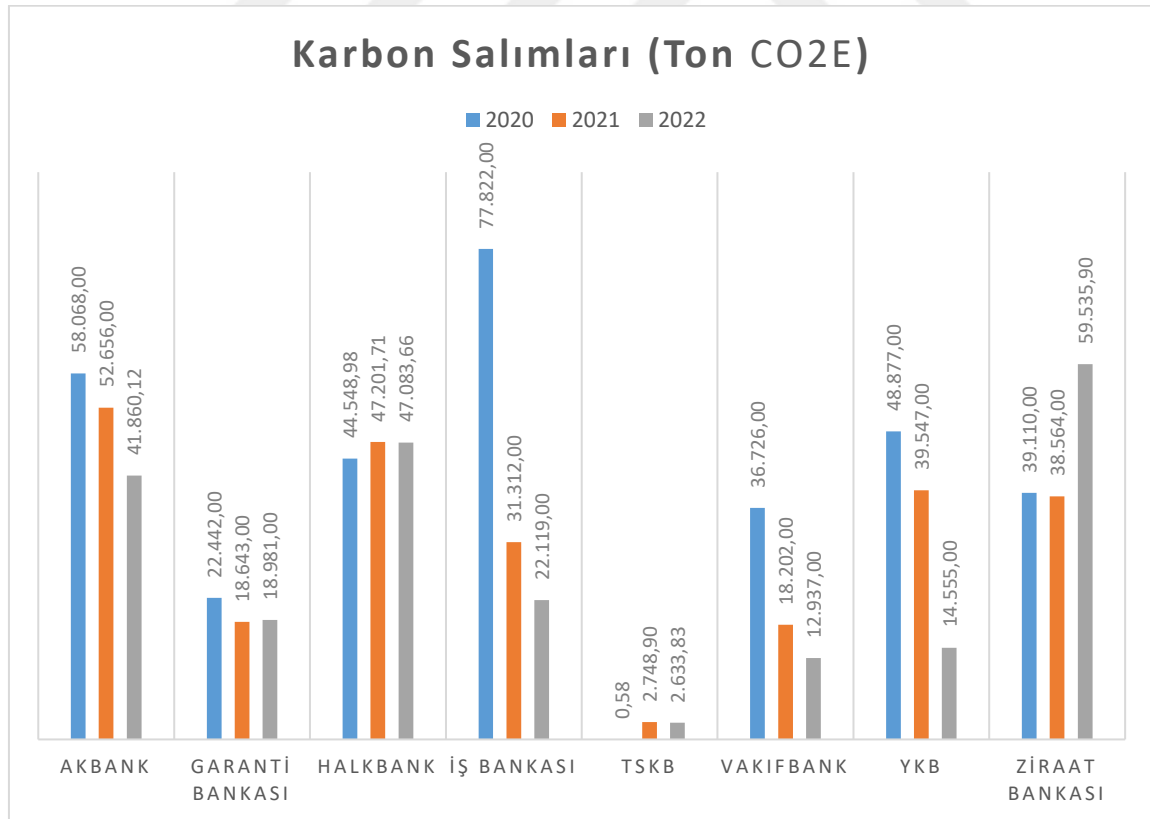
Grafikteki veriler bankalara ait 2020,2021 ve 2022 yılları entegre faaliyet raporlarından derlenmiştir. (Ek:4.1)

Grafik 8’de bankaların elektrik enerji tüketim verileri gösterilmektedir. 2020, 2021 ve 2022 yıllarında Garanti Bankası’nın elektrik enerjisi tüketiminde büyük oranda azalma eğiliminde olduğu oldukça belirgindir. Ancak diğer dört bankanın elektrik enerjisi tüketimlerinde net bir azalma trendi bulunmamaktadır. Bankaların çevresel stratejileri, sürdürülebilir kaynak yönetimi uygulaması gibi süreçlerinde enerji tüketimini azalma gibi girişimlerinin verilere bakıldığında etkisinin az olduğu görülmektedir. Banka yönetiminin enerji tüketiminde dikkatli olması, çevre stratejisinin oluşturması ve devam etmesinde tetikleyici niteliktedir.

3.3.4.2. Karbon Salınımı

Karbon Salınım(Sera Gazı Salınım) raporlama dönemi boyunca enerji tüketimlerinden kaynaklanan karbon emisyonlarını belirtmektedir. Sera gazı salınımları Kapsam 1 (Doğrudan Sera Gazı Emisyonları), Kapsam 2 (Dolaylı Sera Gazı Emisyonları) ve olmak üzere toplam ton CO2e üzerinden hesaplanmıştır.

Grafik 9: Karbon Salınımı

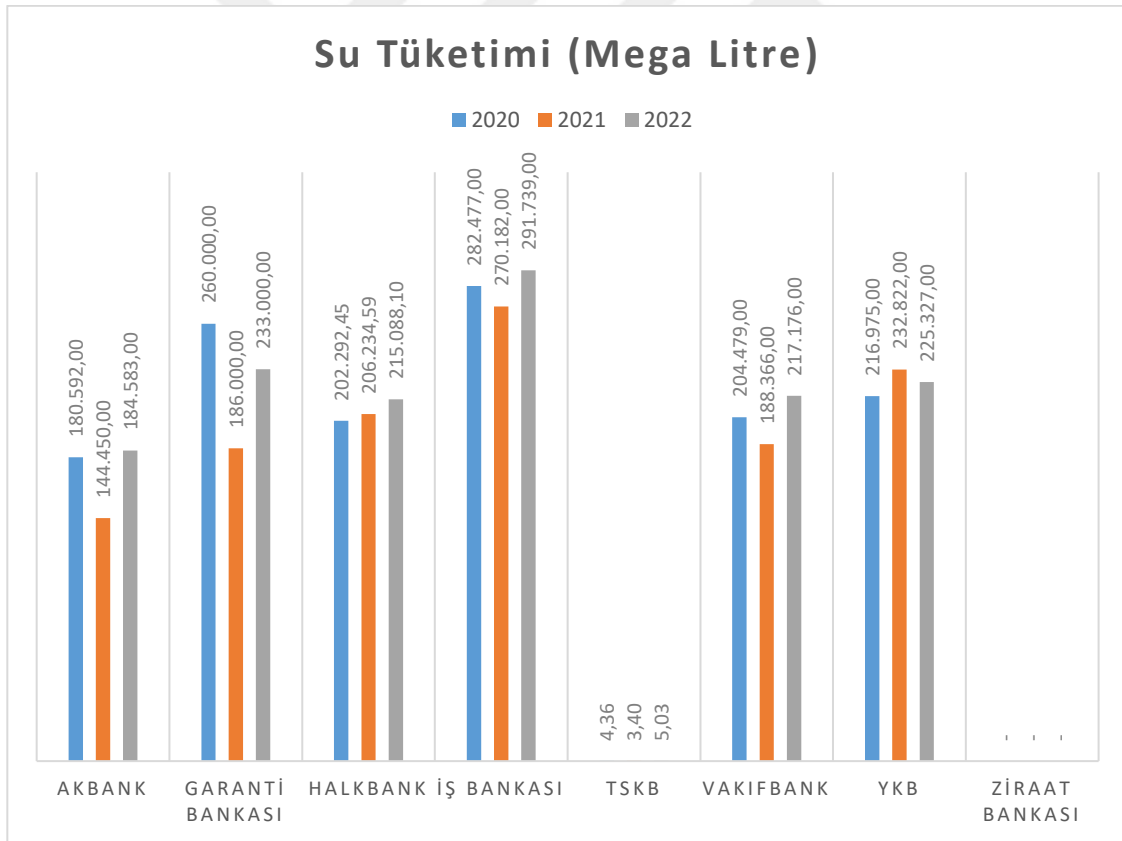
Grafikteki veriler bankalara ait 2020,2021 ve 2022 yılları entegre faaliyet raporlarından derlenmiştir. (Ek:4.2)

Grafik 9’de bankaların sera gazı salınımlarının göstergesi niteliğindedir. Bankaların karbon salınım verileri incelendiğinde; başta Garanti BBVA %73 olmak üzere 3 yıl içerisinde karbon salınımlarını azaltma eğiliminde oldukları görülmektedir. Bankalar sera gazı salınımlarını takip etmekte ve azaltma için projeler hayata geçirmektedir. Bu sayede bankalar düşük karbona geçişin destekleyicisi olarak rol almaktadır.

3.3.5.4. Su Tüketimi

Su hayati öneme sahip olan, vazgeçilmesi mümkün olmayan en kıymetli maddedir. Bu kıymetinden ötürü suyun israfı en az olması gereken madde olması gerekirken, en yaygın olan madde sudur. Su kirliliğine çeşitli atıkların kanalizasyon yoluyla suya karışması, plastik atıkların doğaya bırakılması, atık yağların lavaboya dökülmesi başlıca sebepleri olarak sıralanabilir. İsrafının önlenmesi, kaynak tüketiminin etkinleşmesi kaçınılmaz bir madde olan su tüketimine dair proaktif eyleme geçilmesi gerekmektedir.

Grafik 10: Su Tüketimi

Grafikteki veriler bankalara ait 2020,2021 ve 2022 yılları entegre faaliyet raporlarından derlenmiştir. (Ek:4.3)

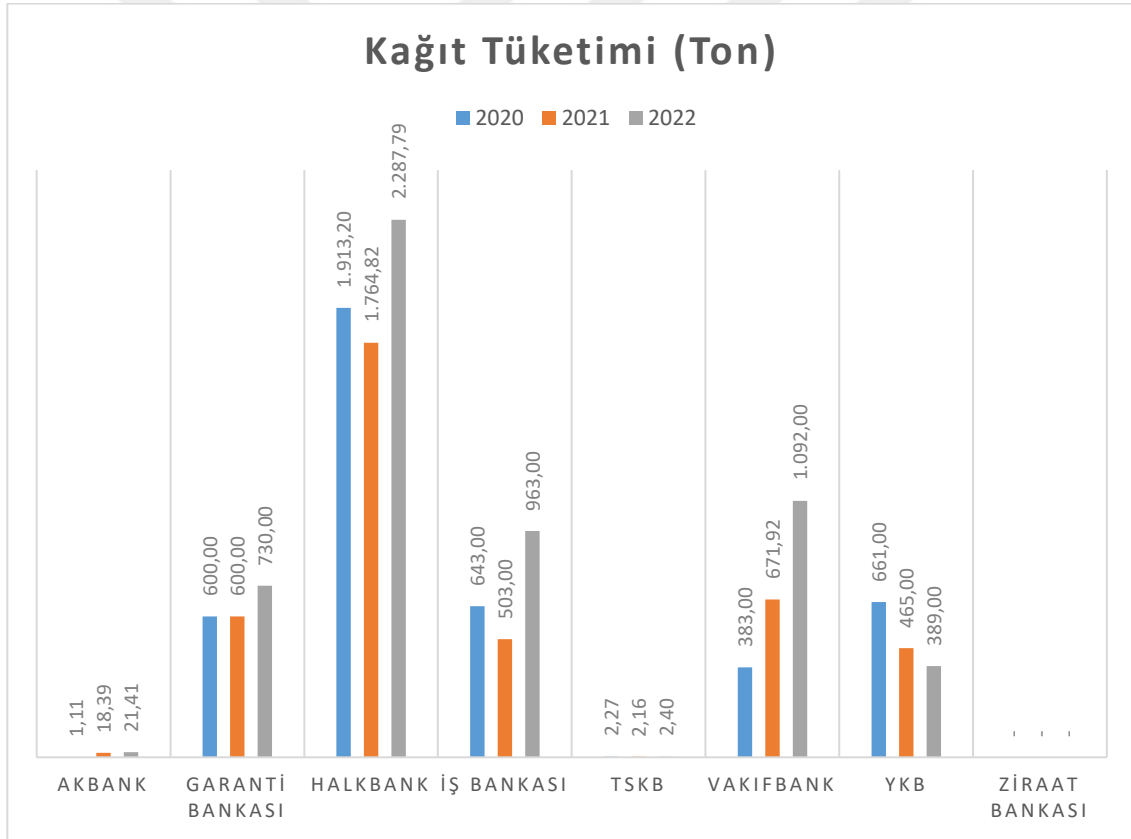
Grafik 10’da bankaların su tüketimlerine ait veriler yer almaktadır. Ziraat Bankası entegre faaliyet raporlarında su tüketimi verisini yayınlamamıştır. TSKB şube ve personel sayısı göz önüne

alındığında, diğer bankalara göre daha az tüketim gerçekleşmiştir. Su tüketimi verilerini yayınlayan 7 bankanın verileri incelendiğinde, azalma olmadığı görülmektedir. Bu husus sürdürülebilirlik bakımından oldukça kıymetli olup, bankaların su tüketimi hassasiyeti kazanması gerekmektedir.

3.3.5.5. Kağıt Tüketimi

Bankalar, doğal kaynakları korumak için sürekli olarak genellikle tüketimlerini indirmeye çalışmaktadır. Tüketimin azaltılması için, kağıt baskı sayısını azaltma, çalışanların bilinçli kağıt tüketimi, kağıtları yeniden kullanılmasını teşviki, çalışanlara konuyla ilgili eğitim ve kağıt tüketimini azaltmayı destekleyen teknolojiler önemlidir. Elektronik postaya geçiş, çok fonksiyonlu yazıcılar ve tablet kullanımının yaygınlaşması ile birlikte kağıt tüketiminde oldukça fazla düşüş yaşanmıştır.

Grafik 11: Kağıt Tüketimi

Grafikteki veriler bankalara ait 2020,2021 ve 2022 yılları entegre faaliyet raporlarından derlenmiştir. (Ek:4.4)

Grafik 11’de bankaların 2020, 2021 ve 2022 yıllarına ait kâğıt tüketim verileri ton cinsinden gösterilmektedir. İnceleme kapsamında olan Ziraat Bankası kâğıt tüketimi verisi A4 cinsinden yayınladığı için Grafik 11’de yer almamaktadır. TSKB en az tüketimi gerçekleştiren bankadır, bu durum personel ve şube sayısı ile ilişkilendirilebilir. Yapı ve Kredi Bankası’nın 3 yıl içerisinde

kademeli olarak kağıt tüketimini azaltma eğiliminde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Yapı ve Kredi Bankası'nın kağıt tüketiminde kaynakları etkin kullanma ve kağıt tüketimi konusunda farkındalık sahibi olduğu söylenebilir.

3.3.6. Genel Değerlendirme

2020, 2021 ve 2022 yıllarına ait Akbank, Garanti Bankası, Halkbank, İş Bankası, TSKB, Vakıflar Bankası, Yapı Kredi Bankası ve Ziraat Bankası'nın içerik analizi, kredi, tahvil-bono, ve çevresel performans düzeyleri olmak üzere dört kriter ile analiz edilmiştir. Kelime içerik analizinde ilgili üç yıl esnasında en az kelime skoruna sahip banka Ziraat Bankası olmuştur. En yüksek kelime skoru 2020 yılında Garanti Bankası; 2021 yılında Akbank; 2022 yılında ise İş Bankasına aittir.

Bankaların sürdürülebilir, yeşil finans çalışma sahasında bir standartlaştırılmamış, kural ve ölçüm sisteminin henüz kurulmamış olmasından ötürü raporlarda birlik söz konusu değildir. Bu sebepten ötürü tam anlamıyla sürdürülebilir finansman ve kredi ölçümü yapılamamış ve ikinci incelenen başlığın yenilenebilir enerji finansmanı olmasına karar verilmiştir. Bir diğer nedeni ise düşük karbon ekonomisine geçişinde önemli bir role sahip olan bankalar, yenilenebilir enerji projelerine finansman sağlayarak iklim değişikliğinin getirdiği risklerin ve etkilerin azaltılmasına da doğrudan katkı sağlamaktadır.(Kurbanova,2020: 178) Bu başlıkta 3 yıllık dönemde en çok kredi sağlayana banka Garanti Bankası olmuştur. Üç yılın toplam kredi kullandırmaları incelendiğinde; sırasıyla Garanti Bankası, TSKB, Akbank ilk üç sırada yer almaktadır. Toplam yenilenebilir enerji finansmanında en az kredi kullandırımı Halk Bankası'dır. Ziraat Bankası bu veriyi paylaşmamıştır.

Üçüncü inceleme konusu sürdürülebilirlik konulu tahvil ve bono ihraçlarıdır. Covid-19 pandemisinin etkisi ile hem küresel hem ulusal çapta yaygınlaşan sürdürülebilir, sosyal, yeşil tahvil ve bonolar önemli bir finansal araçtır. Tahvil/bono ihracında ilk sırayı toplam 24.537.500.000-TL ile Vakıfbank gelmekte ve ikinci sırada 13.250.250.000-TL ile TSKB yer almaktadır. Bu alanda 3 yıllık dönemin her yılında da tahvil/bono ihracı yapan tek banka Akbank, toplam ihraç tutarı ile üçüncü sıradadır.

Dördüncü inceleme konusu olan çevresel performans, bankaların söylemlerindeki sürdürülebilirlik hedeflerini uygulama alanı olarak düşünülmektedir. Elektrik enerji tüketimi alanında 3 dönemde azaltan bankalar şu şekilde sıralanabilir; Akbank, Garanti Bankası, Vakıfbank ile Yapı ve Kredi Bankası. Karbon salınımı kriterinde; Akbank, İş Bankası, Vakıfbank, Yapı ve Kredi Bankası her yıl azaltan seyrinde karbon salınımı yapmıştır. Su tüketimi alanında ise istikrarlı bir şekilde azalma eğilimi gözlemlenmemiştir. Kağıt tüketiminde ise yıllar bazında azalma eğiliminde olan tek banka Yapı ve Kredi Bankası olmuştur. Çevreye olan etkinin olumlu olması ve yapılan tahribatın azaltılma gayreti içerisinde olunması kıymetlidir. Kapsamlı bir değerlemenin sonucunda; bankaların 2020, 2021 ve 2022 yılları tüm verilerine bakıldığında, sürdürülebilirlik

kavramının öneminin farkında olduğu, finansal bakış açısına ek olarak çevresel ve sosyal bakımdan dikkate aldığı, uzun vadeli yaklaşımının farkında olduğu, ileriye dönük daha iyi performans için çaba içinde olduğu saptanmıştır.

Sürdürülebilir ürünler bankalar arasında rekabet unsuruna dönüştüğü görülmektedir. Sürdürülebilirlik kavramının bankacılık sektöründe bir karşılık bulduğu, ilerlemeler kaydedildiği görülmektedir. Üstelik söz konusu karşılık hem kamu hem de özel bankalarda mevcuttur. İncelenen entegre faaliyet raporlarında görülen bir husus, bankalar sürdürülebilirliği ele alırken, temiz enerji, israfın önlenmesi gibi somut eylemler içindedir. Bu faaliyetlerini yayınlayarak müşteri ve yatırımcıların bilgilendirme amacı gütmektedirler. Genel değerlendirmenin özünde bankacılık sektörünün sürdürülebilirlik faaliyetlerini desteklediği ve yıllar içerisinde gelişme kaydettiği gözlemlenmiştir.

3.4. Bankaların Geleceği

Bilişim sektöründeki gelişmeler, tüm sektörleri etkilediği gibi bankacılık finans alanında da etkili olmuştur. Bu gelişmeler geleneksel bankacılık faaliyetlerinin dijital ortamda bilişim sistemleri ürünleri üzerinden yürütülmesine neden olmuştur. Bankacılık endüstrisindeki son dijitalleşme dalgası bankalar için yeni fırsatlar yarattı. (Zachariadis, Özcan, 2017: 3) Finansal hizmetler pazarındaki teknolojik yenilik, yeni ürünlere, yeni dağıtım kanallarına ve en önemlisi büyük teknolojiler gibi yeni sağlayıcılara yol açtı. Banka ve finans alanlarında faaliyet gösteren şirketler için teknolojik gelişmeler, hem rekabet hem de maliyet avantajı sağlamıştır.

Teknolojinin günden güne insan hayatının her noktasına sirayet etmesi ve insan alışkanlıklarını değiştirdiği gerçeği ile bankacılık işlemlerinin online platformlara taşınma oranı artacaktır. Bankacılık ve finans sektörü olumlu gelişmeleri yakından takip ederek, öncü bir rol üstlenmekte ve bu durumun çevre üzerinde nasıl doğrudan etkiye sahip olduğunu gösterebilecek potansiyele sahiptir. Örneğin online bankacılık işlemleri, şubeye gitmeye gerek kalmadan işlem yapabilmeyi, zamandan tasarruf etmeyi, harcamaları kısmayı, banka şube maliyetlerini azalmaya vesile olabilmekte, dolayısıyla da bilinçli bir şekilde çevre korunabilecektir. Geleneksel bankacılık ve finansın değişimine katkıda bulunan uygulamalar fintech, açık bankacılık, blok zincir, yapay zekâ nesnelerin interneti olarak sıralanabilir.

Fintech'ler, teknolojiye dayalı finansal hizmetleri karşılamanın yanı sıra finansal hizmetleri geliştirmesini sağlayan, kullanıcıya kolaylık sağlayan, yenilikçi ve açık fikirler ile bu fikirlerin kullanıcılara erişimini sağlayan teknolojiler olarak tanımlanabilir. Gelişen mobil uygulamalar ve internet kullanımının yaygınlaşması ile Fintech'ler fiyat avantajı, erişim kolaylığı, çözüm odaklılık ve kişiselleştirilmiş hizmetleriyle büyük adımlarla gelişmektedir. Bankalar ve sigorta şirketleri tarafından yapılan yatırımların büyük çoğunluğu Fintech'lere yöneliktir, bu durumu karşılıklı

kazan-kazan fikri olarak görmektedir. Ek olarak bankalar kar amacı gütmemesinden ötürü başta kendilerini olmak üzere rakiplerini ve gelişen sektörü analiz ederek stratejiler belirlemesi gerekmektedir.

Açık bankacılık, bankaların müşterilerinden elde ettikleri veriyi yasal gereklilikler kapsamında paylaşımıdır. Bir başka ifade ile müşterilere ait finansal sistemde yer alan verilerin, düzenlemelere ve kısıtlamalara uygun bir şekilde Uygulama Programlama Arayüzleri (API- Application Programming Interface) aracılığı ile yetkilendirilmiş olan Üçüncü Taraf Hizmet Sağlayıcılarının(Third Party Service) erişimine açılması olarak ifade edilebilir. Açık bankacılık kapsamındaki yeni ürün ve hizmetlerin, inovasyona ivme katarak bankaların işlevinin platforma indirgenmesine yönelik büyük değişimi tetikleyeceği öngörülebilen bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır(Taştan, 2020, 3). Açık bankacılıkla birlikte sektöre giren API, PSD (Payment Service Directive- Ödeme Hizmetleri Kanunu) ve PSD2 kavramları ise bankacılık hizmetlerini fiziksel ortamdan dijital platformlara doğru dönüşümü sağlamaktadır. API'ler, yeni müşteri ihtiyaçlarına hitap eden, kişiye özgü yenilikler ve banka içi çalışmaları aktifleştiren uygulamaları oluşturmaktadır.

Açık bankacılık, yüksek teknoloji kullanmakta olan bankacılık sektöründe tüm zamanların en yenilikçi ve köklü değişiklikleri yapan gelişmedir. Açık bankacılığın bankacılık sektörüne yapmış olduğu katkıları şu şekilde sıralanabilir. Rekabet fırsatı, maliyetlerde azalma, bankacılık ürün ve hizmetlerine değer yaratma, küresel fırsatları, bir ekran ile gerçek zamanlı tüm varlıkların sunumu ve yönetimi, kullanıcı maliyetlerinin azalması, şeffaflık olarak sayılabilir. Bankalar tarafından üçüncü taraflar ile müşteri iznli veri paylaşımı daha hızlı ve kolay ödeme uygulama ve hizmet kurgusunu, daha geniş finansal şeffaflık olanakları gelişimini, yeni ve gelişmiş hesap hizmetlerini ve pazarlama ile çapraz satış fırsatlarını geliştirmiştir. (Basel, 2022)

API'lerin varlığı, bankacılık ve finans sektörlerindeki şirketlerin geleceğidir. API çözümleri, verimli ve uygun iletişim kurarak işletmelerin birbirleriyle yeni bir düzeyde etkileşim kurmasına yardımcı olur. Esasında API'ler uygulamaları bir araya getirerek dağınık bulunan iş ve süreçleri birleştirerek, süreçlerin hızlanmasını, çözümlenmesini sağlamış bu sayede verimlilik artışı meydana gelmiştir. Farkında olmadan günlük hayatımızda sıkça kullandığımız online market alışverişi esnasında haritalar bilgisine erişimi örnek bir API aracılık işlemidir.

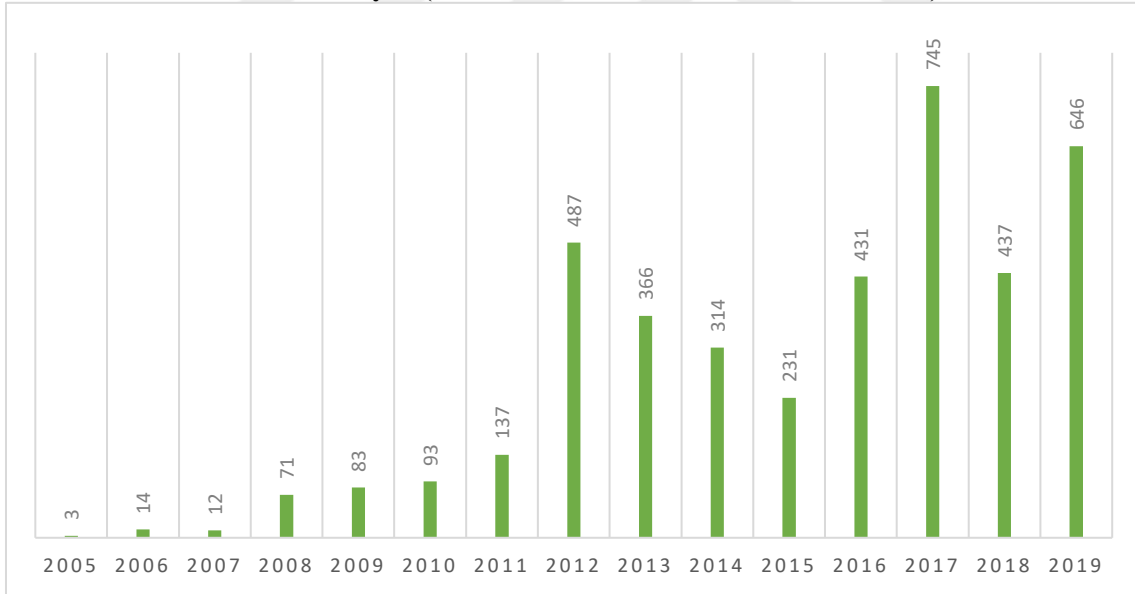
Çeşitli alanlarda farklı API türleri bulunmakta olup, ayrıca McKinsey tarafından yayınlanan modelde API çeşitleri üç sınıfta incelenmektedir. (McKinsey, 2017)

- Dâhili API Yapısı: Müdahale olmaksızın kullanılan API yapısı olup, dışarı ile bağlantı olmamasından ötürü veri güvenlik yüksektir. Kurum içi çözüm ve etkileşim hızını artırır. Ham veriyi işlemede aktif rol olmaktadır.

- B2B- İş Ortaklığı Yapısı: Kurum dışı ile etkileşimin sadece güvenilir ve karşılıklı hizmet alınan ya da verilen bir başka kurum ile yapıldığı modeldir. Güvenlik açısından riskleri olmakla birlikte, genellikle imzalanan çeşitli sözleşmelerle karşılıklı hassas bilgi ve hizmetler güvence altına alınmış olmaktadır. Kurum dışında iş geliştirmek ve dış kaynaktan hizmet almak için kullanılmaktadır.
- Açık API Yapısı: Kaynakların dış erişime bir kısıt olmadan açıldığı modeldir. Oluşturulan API kütüphaneleri ücretsiz ve tamamen serbest bir şekilde bu hizmeti vermektedir. Geliştiricilerin, kurumun iznine başvurmaksızın açık API'leri kullanması sonucunda geliştiricilerin ve inovatif ürün ve hizmetlerin çoğalması beklenmektedir.

Bankalar, müşteriler ve üçüncü taraf uygulamaların bir araya geldiği ekosistemde açık API'ler aracılığı ile veriler üçüncü taraf uygulamalarla yani finteklerle paylaşmakta ve fintekler tarafından da çeşitli geliştirmelerle değer zinciri genişletilerek müşterilere sunulmaktadır. Fintekler tarafından geliştirilen platformlar banka platformlarına göre daha kullanışlı bir ara yüz ile kullanıcı dostu ekranlar sağlanmakla birlikte, finansal olmayan hizmetleri de sunarak daha geniş kitlelere hitap etmektedir.

Grafik 13: API Sayısı (Finansal, Ödeme, Bankacılık ve Parasal)

(Kaynak: Programmableweb, 2022)

Grafik 13 incelendiğinde; finans, ödemeler, bankacılık, finans ve ödeme sistemleri olmak üzere ilgili alanları içeren eklenen API verilerini göstermektedir. 2010'u takip eden yıllarda API uygulamalarının sayısının arttığını ve 2017 yılında en fazla gelişim gösterilen yıl olmuştur. İlgili dört kategori arasında API sayılarında çarpıcı artış bankacılık alanındadır. Bu veriler ışığında, açık bankacılık eğiliminin artma yönünde olduğu görülmektedir. Söz konusu artışın nedeni rekabet başta olmak üzere, gerçek zamanlı piyasa bilgilerine duyulan ihtiyaç ve bağlantılı finansal

hizmetlere yönelik artan müşteri taleplerinin geliştirici faktörler olduğu saptanmıştır. 2014 yılından beri eklenen API verileri incelendiğinde, finans ve veri kategorilerinin en fazla API'lere sahip oldukları ve en hızlı büyüyen API kategorisi de finansal olduğu belirtilmiştir. (Santos, 2022)

Bankacılık sektörünün Fintech ve API'lere olan yoğun ilgisi yalnızca rekabet ya da kar amacı güdüsü değil aynı zamanda maliyet tasarrufu, daha çevik süreçler, büyüme fırsatı ve itibar avantajıdır. Dijitalleşme süreciyle birlikte bankalar daha az kağıt atık oluşturmaya katkı sağlar. Büyük miktarda veriyi elinde bulunduran bankaların, tüketicileri çevresel konularda bilinçli olması ve çevresel etkileri anlamalarına yardımcı olabilir, bu kapsamda yapacağı ürün ve hizmetleri de bu amaçla kullanabilirler. İklim değişikliği, küresel ısınma gibi sorunlarla bireysel mücadelenin yetersiz olduğu, toplumsal olarak harekete geçerek sonuç elde edileceğini bilinciyle bankalar, açık bankacılık uygulamaları vasıtasıyla örneğin karbon emisyonunda sürdürülebilir çözümleri alışkanlık haline getirmeye yardımcı olabilir. Örneğin, Commerzbank'ta API stratejisi, Açık Bankacılık ve Dijital ekosistemler İş uzmanı Heiko Dosch, sürdürülebilir tedarik zinciri platformu prototipi sayesinde, müşterileriyle işletmelerin alıcılar ve tedarikçilerle nakit akışını yönetmeleri sağlayacak bir tedarik zinciri finans platformu test edilmekte, tedarik zincirinin çevresel sosyal ve yönetim derecelendirmelerini izlenebilme imkânı sunmaktadır.(Axway,2022) Kaynakların etkin kullanılmaması, hem zaman kaybı hem de kaynak israfına neden olmaktadır. API'ler verimli ve etkinliği artmasıyla, yapılan hata sayısı, israf sayısı azalmaktadır. Örneğin, Norveç gümrük süreçlerini otomatikleştirerek yılda yaklaşık 4 milyon dolar tasarruf ettiğini açıklamıştır. (Horesnyi, 2022)

Blok zinciri, güvenli bir şekilde zincirlenmiş bir dizi bilgi bloğudur (Karaköse, 2017:33). Blok zincir, dijital verilerin halka açık, paylaşılan bir veri tabanında saklanması sağlayan bir teknolojidir. (Chowdhury, vd.,2021:300) Blok, eşten eşe ağ, dağıtık defter teknolojisi ve mutabakat mekanizmalarından oluşmakta ve böylece blok zincir veri saklama, sağlam, verimli ve güvenilir olmuştur. 1990'lı yıllarda ortaya çıkan blok zincir teknolojisi, Bitcoin'in ortaya çıkmasıyla yaygın kullanım alanı sunmuştur. Bu kullanımlarının bankacılık sistemlerinde olanları; kredi, havale, finansal enstrümanların transferi, sigorta, online veri saklama, vakıf ve bağış işlemleri, akıllı sözleşmeler, vergi ödemeleri ve dahası şeklindedir. Özellikle akıllı sözleşmeler sayesinde bankanın kağıt tüketimi olmaksızın işlemlerini gerçekleştirmesi bakımından önemlidir. Bankaların maliyetli, hantal ve basit olmayan mekanizmaları nedeniyle blok zincir kısa zaman içinde yaygın kullanımı ulaşmıştır. Gelişimine devam eden blok zincir teknolojisi, gün geçtikçe Amazon, Google gibi büyük firmalar başta olmak üzere küresel anlamda kullanım alanları ve şekilleri bakımından yaygınlaşmaktadır.

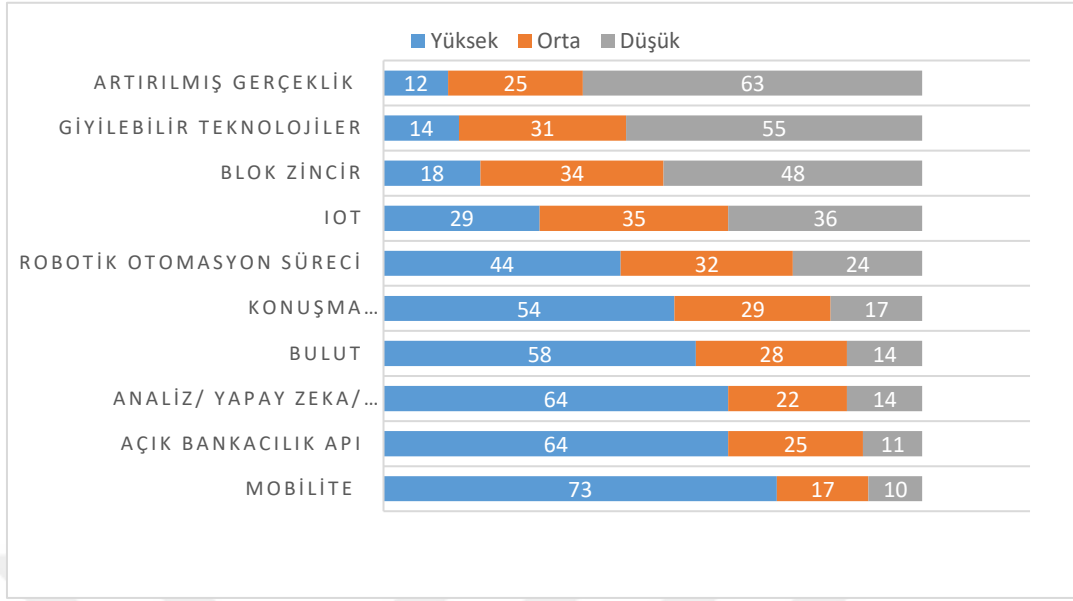
Blok zincir teknolojisinin faydalanılan bankacılık işlemlerinden biri de temassız ödemelerdir. Temassız ödeme satıcı ve müşterilerin birbiri ile fiziksel olarak temas kurmaksızın mal ve hizmetler için ödeme yapabilme yeteneğidir. (Dubey, Sonar & Mohanty, 2020: 3730)

Temassız ödeme, Blockchain teknolojisinin alt ürünü olan Nesnelerin İnterneti (Internet of Things -IoT) teknolojisi kullanılarak finansal hayata geçirilmiştir. Nesnelerin İnterneti, kullandığımız pek çok nesnenin internet aracılığı ile diğer nesnelerle etkileşim içinde olması ve böylece her bir nesnenin topladığı veri analiz edilerek ve anlamlandırılarak büyük veriye (Big Data) katkı sağlanmaktadır. Bankacılık alanında nesnelerin interneti teknolojisi banka kartları ve kredi kartlarının temassız ödemelerinde sık kullanılmaktadır. Temassız kartların kullanımı başta kullanım kolaylığı olmak üzere zaman tasarrufu, hijyen vb. kolaylıklar sunmaktadır.

Endüstri 4.0 ve IoT kavramları ile beraber mevcut data/veri ciddi miktarlara ulaşacaktır. IoT'nin bankacılık sektörüne entegrasyonu ile birlikte, müşteriler bankacılık işlemlerini şubeye gelmeye gerek kalmadan yapabildiği için banka şubelerine gelen müşteri sayısı azalmaktadır. Müşteriler işlemlerini daha kolay yapabilmesi için geliştirilen uygulamaların bankanın geleceği için kritik önemi vardır. Bankacılık uygulamalarında tasarrufu teşvik etmek için geliştirilen dijital para kutusu, mobil bankacılık uygulamaları ile entegre ve el hareketi ile Bluetooth üzerinden para transferi sağlayan bir uygulama mevcuttur. (Yalçınkaya, Cibaroğlu, 2019: 11)

Yapay zekâ uygulamaları, banka ve banka müşterilerinin birçok noktada etkisi mevcuttur. Yapay zekâ sayesinde bankacılık sektöründe yeniliklerin sayısı artmış böylece banka maliyetleri azalmış, azalan maliyetler de yeni girişimleri ve yatırımları tetiklemiştir. Yapay zekâ uygulamalarıyla kasasız ödeme, kart doğrulama kodu, kişisel robot asistan vb. işlemler kolaylıkla yapılabilmekte, zaman içerisinde güven de kazanmaktadır. Yapay zekâ teknolojileri için kişilerin alışkanlıklarını, hareketlerini, tüketim davranışları oldukça önemlidir, yapay zekâ bunları gözlem yapar ve öğrenir. Bankaların yapay zekâ teknolojilerini sistemlerine birleştirmesi sonucunda, müşterilerinin kişisel tercihlerine göre, alışkanlıklarına göre, kişiye özgü yaklaşımları ile müşteri memnuniyetini arttırmaktadır. Tüm bunlar hem bireyler hem de kurumlar için önemlidir, finansal işlemlerini kolaylıkla yapmak, hızlı işlemler yapmanın önemi aşîkârdır.

Grafik 14: Gelecek 12 Ay İçin En Önemli Teknolojiler

Kaynak: (EFMA, 2021)

Grafik 14'te gösterilmekte olan EFMA, Dijital Bankacılık Raporu, 2020 yılında finans kurumlarına gelecek 12 ay için en önemli teknolojileri; mobilite, açık bankacılık API'ler, gelişmiş analitik ve bulut bilişim yer almaktadır. Pandemi etkisiyle söz konusu teknolojiler daha çok gelişmiş ve dijital yeteneklerini destekleme alanında önemli adımlardır. (EFMA, 2021)

Nesnelerin interneti, yapay zeka, API, blok zincir, fintek vb. göz önünde bulundurulduğunda; teknolojik gelişmelerin bankacılık sektöründe görülmemiş bir değişimin eşliğinde olduğu anlaşılmıştır. Teknolojide yaşanan değişim ve dijitalleşme serüveni farklı bir boyuta taşınarak yer ve zaman kavramlarından bağımsız olarak veriye, bilgiye, hizmete ulaşma imkânı sunmaktadır.

3.4.1. Bankacılığın Geleceği ve Türkiye

19.yüzyıla kadar uzanan geçmişi ile Türk bankacılık sektörü, gerçek anlamda gelişmesini son yirmi yıl içerisinde gerçekleştirmiştir. 1980 yılı sonrasında Türkiye'de meydana gelen değişikliklerden biri dışa açık ekonomi politikasına geçiş yaşanmış ve ekonomi alanında meydana gelen gelişmeler ışığında bankacılık sektöründe önemli değişimler meydana gelmiştir. Liberalleşme adımlarının atıldığı dönemde, esnek döviz kuru ve pozitif reel faiz uygulanmaya başlamıştır. Ekonomi politikaları, teknoloji ve müşteri talepleri doğrultusunda sektörde gelişmeler kat etmiştir. Müşteri-Banka etkileşimi çerçevesinde yapılan banka işlemleri, ATM'lerin dâhil olması ile birlikte zamandan bağımsız hale gelerek 7/24 yapılabilir olmuştur. Telefon uygulamaları ve internet şubelerinin oluşması ile banka işlemleri mekândan bağımsız hale gelmiştir.

Türkiye'de fintek alanındaki çalışmaların başlangıcı 2010 yılı sonrasıdır. 2012 yılında yeni nesil ödeme cihazlarının zorunlu olmasıyla fintek girişim süreci hızlanmış ve bankaların dijitalleşmesinde önemli rol oynamıştır. Türkiye'de girişim ekosistemindeki toplam fintek sayısı

aktif 520, pasif 84 olmak üzere toplam 604 sayısına ulaşmıştır. Toplam fintek girişiminin, 216 ödeme, 70 bankacılık, 64 blok zinciri-kripto varlık oluşturmakta, bankaların üst düzey ilgisi görülmektedir. (TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2022)

Türkiye’de açık bankacılık uygulamaları yasal düzenlemeler ile düzenlenmiş olup, bankaların API’ler aracılığıyla üçüncü taraf geliştiricilerle sağlanmaktadır. Fintech girişimlerine yönelik 2013 yılında uygulama giren “6493 Sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun” ile yasal zemin hazırlanmıştır. İkinci düzenlemeyle dijital alanların hukuki alt yapısı oluşturulmuştur. Gözden geçirilen yasa, 1 Ocak 2020’de yürürlüğe girmiştir. BDDK, “Bankalar Ve Elektronik Bankacılık Hizmetleri Bilgi Sistemleri Yönetmeliğini” yayınlamıştır. Bu yönetmelik ile bankaları, denetim firmalarını, bankalara dış kaynak hizmeti sunan teknoloji firmalarını ve açık bankacılık çözümlerini sunan tüm şirketleri etkilemektedir. Bu yönetmelik; bankaların bilgi sistemlerinin kurulması ve yönetimi, bankaların bilgi güvenliği, elektronik bankacılık hizmetleri konu başlıklarını içermektedir. (Sezal, 2021: 1521)

BDDK tarafından Aralık, 2021 tarihinde yayımlanan “Dijital Bankların Faaliyet Esasları İle Servis Modeli Bankacılığı Hakkında Yönetmelik” ile bankacılık sektöründe finansal inovasyonu teşvik etmek, finansal kapsayıcılığı artırmak ve bankacılık hizmetlerine erişimi kolaylaştırmak için sadece dijital kaynaklar üzerinden hizmet veren şubesiz bankaların faaliyet esaslarının ve bankacılık hizmetlerinin talep eden işletme ve yenilikçi girişimlere bir servis modeli olarak sunulabilme şartlarının belirlenmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamda TBB’nin yayınladığı Dijital, İnternet ve Mobil Bankacılık İstatistikleri Temmuz-Eylül 2022 dönemi içinde toplam (bireysel ve kurumsal) aktif dijital bankacılık müşteri sayısı 90 milyon 579 bin kişiye ulaşmıştır. Bu sayının 2 milyon 845 bin kişisi “sadece internet bankacılığı” işlemi yaparken, 78 milyon 294 bin kişisi “sadece mobil bankacılık” işlemi yapmıştır. Hem internet hem mobil bankacılık işlemi yapan kullanıcı sayısı ise 9 milyon 440 bin kişidir. (TBB, 2022)

Tablo 8: API Sayısı

Banka	API sayısı
Denizbank	483
Aktif Bank	232
Albaraka Türk Bank	106
Kuveyt Türk Bank	94
Vakıfbank	82
Türkiye İş Bankası	56
Yapı Kredi Bankası	56
Akbank	29
Fiba Banka	25
QNB Finansbank	20
Garanti BBVA	16
Ziraat Katılım	11
Vakıf Katılım	7
Ziraat Bankası	5

BirAPI Açık Bankacılık Çözümleri'nin Temmuz 2022'de yayınladığı verilere göre Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların API sayısı Tablo 8'te gösterilmektedir. Toplam API sayısında ilk sırada 483 API sayısı ile Denizbank olup, Aktif Bank 232 API ile ikinci sırada yer almaktadır. Tablo Türk bankacılık sektörünün inovasyonları ve gelişmeleri takip ettiği ve gerekli altyapıyı hazırlayarak açık bankacılık, API alanlarında ilerleme niyetinde olduklarını göstermektedir. (BirAPI, 2022)

Türkiye girişim ekosisteminin büyümesi, başarılı çıkışların sayısının artması, yeni girişim fonlarının artmasını sağlamıştır. 2018-2021 yılları arasında Türkiye'deki fonlar 774 milyon dolar toplanmış ve toplam fon büyüklüğü anlamında rekor kırılmıştır.(Hürriyet) Türkiye'de faaliyet gösteren birçok banka yeni uygulamalar geliştirerek, finansal teknolojileri yakından takip ederek, kuluçka merkezleri kurarak, girişim ekosistemini destekleyerek, inovasyon yaparak yenilikleri yakalamak, rekabet avantajı sağlamak istemektedir. Örneğin; Türkiye'de bankalar, fintek girişimlerine yatırım yapma konusunda isteklidir. Başlıca fintek yatırımları: Akaunting, United Payment, Bizim Hesap, Compay, Figopara, Invstr, Midas, PCI Checklist ve Vomsis olarak sayılabilir.

Sustainanlytics'in yaptığı çalışmalar ESG risk değerlemeleri incelendiğinde; Toplam 52 bankanın faaliyet gösterdiği Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların 13 tanesi yer almaktadır. Sürdürülebilirlik notunun 0-10 arasında olması önemsiz, 10-20 arasında olması alçak, 20-30 arasında olması orta, 30-40 arasında olması yüksek ve 40+ olması durumunda şiddetli olarak değerlendirilmektedir. 13 banka arasında şiddetli olarak değerlendirilen banka bulunmamaktadır. İlgili 13 banka arasında en düşük risk notu 7,9 ile TSKB'dir. (Sustainanlytics,2023)

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Kaynakların tükeneceği düşüncesi; yaşanan çevre sorunları, doğal afetler, insanlığın yarattığı tahribatın boyutunun büyümesiyle birlikte oldukça yaygın bir fikir haline gelmiştir. Çevresel farkındalığın oluşmasıyla birlikte çevre dostu ürünler, hizmetler ve yatırımlar vb. meydana gelmeye başlamıştır. Bankaların da konuya olan hassasiyetiyle bankacılık ürün ve hizmetlerine çevresel ve sosyal özellik ya da nitelikler eklenmiştir.

Bankaların sürdürülebilirlik çalışmalarının raporlanmaya başlaması, hem rekabet hem imaj hem de itibar bakımından önemlidir. Paydaşların, yatırımcıların vb. bankaların kurumsal performansını ölçebilmesi ve değerlendirmesi, geleceğe ilişkin risk analizini yapabilmesi için finansal verilerinin yanısıra finansal olmayan bilgileri de ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle, bankalar sürdürülebilirlik raporları ile finansal raporlarının entegre bir şekilde raporlanmayı tercih etmektedir. Tasarrufları yatırımlara yönlendiren, sürdürülebilir kalkınmada belirgin bir etki alanına sahip olan, bankalardır. Sürdürülebilir bakış açısı ile bankaların yönetilmesi, güvenilir olması reel sektörün sağlıklı ve doğa dostu bir şekilde büyümesinin de temel güvencesidir. Raporlamalar temelde bankalara şeffaflık, hesap verilebilirlik, karşılaştırılabilirlik imkânları sunmaktadır. Entegre faaliyet raporlarını yayınlayan banka sayısının artması ile sürdürülebilir kalkınmaya olan desteğin büyümesi, çevreye duyarlı ürün, hizmet ve fonların geliştirilmesini tetiklemektedir.

Bankalar, tıpkı ekonomi de olduğu gibi sürdürülebilirlik alanında da piyasa yapıcı rolünü yerine getirmeye çalışmaktadır. Bankalar, işletmelerin temelde para ve kredi kaynağıdır. Bankaların işletmelere sağlamış olduğu krediler vasıtasıyla işletmelerin para yönetimi ve paraya dair tasarruf etme süreçlerine müdahil olabilmektedir. Söz konusu gücün farkındalığı ile bankalar vermiş oldukları krediler ile geleceği ve toplumu şekillendirebilme imkânına sahip olmaktadır. Bankalar bu imkânlarını iklim değişikliği, çevresel değerler, sosyal konulara vb. yöneltmesi halinde sürdürülebilirliğin benimsenmesini sağlayabilecektir.

Bu çalışmanın amacı, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların, sürdürülebilir bankacılık alanındaki çalışmalarının ölçülmesidir. 2020, 2021 ve 2022 yıllarında bankaların yayınladığı entegre faaliyet raporları incelenmiştir. Bankaların raporları hem içerik analizi ile raporların sürdürülebilirlik söz öbeklerine verdikleri yoğunluk saplanmış hem bankanın faaliyet olanı olan kredi, tahvil ve bono alanlarında gösterdiği performans değerlendirilmiş hem de bankaların faaliyetleri sonucu ortaya çıkan çevresel etkileri ölçülmüştür. Böylece bankaların sürdürülebilirlik çalışmaları dört farklı boyutta analiz edilmiştir.

İncelenen bankaların entegre faaliyet raporlarında içerik analizi kapsamında; yeşil projelere yer verildiği, kağıt-su-elektrik enerjisi tüketiminde azaltma çabasının bulunduğu, sera gazı salınımında azaltma gayreti içinde olduğu, sosyal sorumluluk projelere yer verildiği, iklim

değişikliğine odaklanıldığı, temiz enerji tercihinin olduğu, kadın girişimci ve girişimcilere desteklerin verildiği, inovasyonu ön plana çıkarıldığı, kurumsal sürdürülebilirlik çalışmalarına yer verildiği gözlemlenmiştir.

İçerik analizi ekonomik, sosyal ve çevresel kriterleri kapsamında değerlendirilmiştir. Üç yıl boyunca sosyal kriter diğer iki kritere göre baskın olmakla birlikte; her yıl her üç kriterde artış gözlemlenmiştir. Böylece total verisinde de artışı desteklemekte olup, bankaların sürdürülebilir içerik analizinde ilerleme söz konusudur. İlave olarak söz konusu sekiz bankanın ekonomik, sosyal ve çevresel boyutta yıllık toplamında yayınlanan içeriklerinde her geçen yıl artış eğiliminde olduğu saptanmıştır.

Bankacılık sistemi kredi mekanizmasının önemli aktörüdür, bankalar kanalıyla piyasaya fon temin edilir. Bu mekanizmanın çevre dostu olması, sürdürülebilirlik değerlerini gözetmesi olması hem insan geleceği hem de bankaların geleceği için kritiktir. Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankalarda sürdürülebilirliğin farkında olduğu, kredi çalışmaları yürüttüğü görülmüştür. Bu kapsamda söz konusu sekiz bankanın yenilenebilir enerji alanında kullandırılan kredileri incelendiğinde, Garanti Bankası'nın ilk sırada olduğu tespit edilmiştir. Halk Bankası ve Garanti Bankası'nın 3 yıllık dönemin her yılında yenilenebilir enerji konulu finansmanda artış eğiliminde olduğu görülmektedir. 2020 ve 2021 yılında en az yenilenebilir enerji finansmanı sağlayan banka Halk Bankası olurken, 2022 yılında Yapı ve Kredi Bankası olmuştur. Yenilenebilir enerji konulu kredilerle yıllık ortalama finansman tutarının arttığı dolayısıyla bu alanda farkındalığın olduğu , desteklendiği ve geliştiği tespit edilmiştir.

Gelişmiş ikinci piyasa ürünü olan tahviller, vadesi uzun ve likiditesi fazladır. İncelenen sekiz bankanın yedisi sürdürülebilir tahvil ihraç ettiği önemli bir gösterge niteliğindedir, bu durum bankaların konunun ehemmiyetinin farkında olduğu ve bu alanda faal olma gayreti içerisinde oldukları, çevresel değerleri gözettiği, sürdürülebilir banka olma yolunda ilerleme kararlılığında olduğunun işaretidir. Toplam 1.250.000 milyon Amerikan Doları tahvil ihracı ile Vakıfbank en fazla sürdürülebilirlik konulu tahvil ihraç eden bankadır. En fazla sürdürülebilirlik temalı tahvil ihraç eden ikinci banka ise TSKB olmuştur. Üç yıllık dönemde, Akbank tahvil ihracında her yıl aktif rol alan tek bankadır.

Yüzlerce doğal afet ve çevre sorunu neticesinde, bankalar yaratmış olduğu ya da yaratabileceği çevresel tahribatı minimize etme gayreti içindedir. Tüketim alışkanlıklarını değiştirerek, kâğıt tüketimi, su tüketimi, elektrik enerjisi tüketiminde tasarruf ederek çevresel etkilerini azaltmak istemektedirler. Söz konusu üç yıl içerisinde bankalar en az tüketim yapmış olarak değil, eğilim olarak azaltma gayreti içinde olması dolayısıyla tasarruf politikası kritiktir. Elektrik enerjisi tüketiminde tasarruf politikası aktif olan bankalar şu şekilde sıralanabilir: Akbank, Garanti Bankası, Vakıfbank ile Yapı ve Kredi Bankası. Karbon salınımı konusunda özen göstererek

azalma eğiliminde olan bankalar ise Akbank, İş Bankası, Vakıfbank, Yapı ve Kredi Bankası olmuştur. Kağıt tüketiminde ise yıllar bazında azalma eğiliminde olan tek banka Yapı ve Kredi Bankası olmuştur. Çevresel değerlendirmede bankaların sürdürülebilirlik alanında yalnızca kredi kanalı, içerik analizi değil aynı zamanda işletme olarak kendi çevresel etkilerinin de üzerine çalışıldığının ve geliştirme gayretinde oldukları görülmüştür. Çevresel performans alanında Yapı ve Kredi Bankası, karbon emisyonu, elektrik ve kağıt tüketimi alanlarında azalma eğilimindeki tek banka olması sebebiyle öne çıkmaktadır. Bankaların çevreye olan etkinin olumsuz yönde olmaması ve yapılan tahribatın azaltılma çabası geleceğimiz ve sürdürülebilir bankacılık için önem taşımaktadır.

Dijitalleşme adımları atan bankacılık sektörü, bilhassa 2020 yılında başlayan pandemi ile dönüşüm süreci hızlanmıştır. Yaşam şekillerinde meydana gelen değişim ile nakit kullanımındaki azalış, ödeme hizmetlerinde banka dışı rakiplerin varoluşu önemli etkenler arasındadır. Gelişen teknoloji bankacılık sektörünü açık bankacılık, fintek, IoT, API'lerin gelişmesiyle sürdürülebilirlik alanında dönüşümü desteklemektedir. Dönüşüm aniden değil, zaman içerisinde teknolojik ilerlemelerle bankaları daha verimli ve sürdürülebilir hale getirecektir.

Sürdürülebilirlik kavramının her boyutuyla daha iyi anlaşılabilmesi için bankalar çalışanlarına konuyla ilgili eğitim, seminer vb. düzenlemesi böylece banka bünyesinde çalışanların bilincinin artması ile sürdürülebilir ürün ve hizmet kalitesinin ve uygulanması artabilecektir. Çalışanlara yönelik eğitim aynı zamanda kaynak tüketiminde azaltma eğilimini destekleyici niteliktedir. Bankaların sürdürülebilirlik gayreti içerisinde olması, geleceğe dönük hazırlıklı olması, çevresel politikaları benimsemesi, adil ve şeffaf bir toplum olma yolunda katkısının bulunması, bireyleri toplumu ve daha nicelerini etkileyebilecek olan etki alanını sürdürülebilirlik alanında kullanması, güven ve umut vaat etmesi, duyarlı davranması hem bankacılığın geleceği hem de dünyanın geleceği için kritik derecede önemlidir. Düzenleyici ve denetleyici kurumlar sürdürülebilirlik konusunda tavsiye niteliğinde faydalı raporlar, kılavuzlar yayınlamış olup; sürdürülebilirliğin gelişmesi, yaygınlaşması ve bilincin artması adına daha yapıcı ve kuralcı olması gerektiği düşünülmektedir. Sürdürülebilirlik alanındaki yasal düzenlemelerin yıllar içerisinde arttığı ancak toplumun sürdürülebilirlik alanındaki bilincinde yeterli düzeyde etki henüz sağlayamamıştır.

Türk bankacılık sektöründeki sürdürülebilirlik uygulamaları incelendiğinde, bankaların çevresel, ekonomik ve sosyal faaliyetlerinin olması, tek bir odakla değil geniş perspektifli bir yaklaşımla hareket ettikleri gözlemlenmiş ve sürdürülebilirliğin önemi anlaşılmıştır. Bankaların sürdürülebilirlik bankacılık ve finans için gerekli olan çabayı göstermeye çalıştığı ve sürdürülebilirlik patikasında uyumlu bir şekilde ilerleme olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Makale

- Akdoğan, Gülhan, Aktaş. (2017), “The Relationship Between Corporate Social Responsibility Reporting and Corporate Governance: Evidence from Turkish Banking Sector”, *Journal of Modern Accounting and Auditing*, 13/5, 181-195. doi: 10.17265/1548-6583/2017.05.001
- Aracı, H., Yüksel, F. (2016), “Şeffaflık Ve Hesap Verilebilirliğin Sağlanmasında Sürdürülebilirlik Raporları: Bist Sürdürülebilirlik Endeksindeki Şirketlerin Sürdürülebilirlik Raporlarının İncelenmesi”, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 18/1, 103-131.
- Beybur, M. (2022), “Şubesiz Dijital Bankacılık ve Türk Bankacılık Sektörü için Öneriler”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24/1, 286-303, doi: 10.26745/ahbvuibfd.997689
- Çamlıca, Z., & Akar, G. S. (2014), “Lojistik Sektöründe Sürdürülebilirlik Uygulamaları”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 5/11, 101-119.
- Chowdhury, M.U., Suchana, K., Alam, S.E., Khan, M.M. (2021), “Blockchain Application in Banking System”, *Journal of Software Engineering and Applications*, 14, 298-311, doi: 10.4236/jsea.2021.147018
- Doğan, M., Kevser, M. (2021), “Relationship Between Sustainability Report, Financial Performance, and Ownership Structure: Research on The Turkish Banking Sector”, *Istanbul Business Research*, 50/1, 77-102, DOI: 10.26650/ibr.2021.51.0115
- Duran, M.S., Acar, M. (2020), “Bir Virüsün Dünyaya Ettikleri: Covid-19 Pandemisinin Makroekonomik Etkileri”, *International Journal of Social and Economic Sciences*, 10/1, 54-67.
- Durrani, A., Volz, U., Rosmin, M. (2020), “The Role Of Central Banks In Scaling Up Sustainable Finance- What Do Monetary Authorities In The Asia-Pacific Region Think?”, *ADB Working Paper Series*, 10/2, 92-112, doi: 10.1080/20430795.2020.1715095
- Dubey, V., Sonar, R., Mohanty, A. (2020), “FinTech, RegTech and Contactless Payments Through the Lens of COVID-19 Times”, *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29/6, 3727-3734.

- Gao, Y. (2011), “CSR İn An Emerging Country: A Content Analysis Of CSR Reports Of Listed Companies” , Baltic Journal of Management, 6/2, 263-291, doi:10.1108/17465261111131848
- Giovannoni, E., & Fabietti, G. (2013), “What Is Sustainability? A Review Of The Concept And Its Applications”, Integrated Reporting,: Concepts And Cases That Redefine Corporate Accuntability, 21-40, DOI:10.1007/978-3-319-02168-3_2
- Güler, O., & Tufan, E. (2015), “Yeşil Bankacılık ve Yeşil Krediler: Antalya’daki 4-5 Yıldızlı Otel İşletmelerinin Bakış Açıları Üzerine Bir Araştırma”, Anatolia: Turizm Araştırma Dergisi, 26/1, 80-86, DOI: 10.17123/atad.vol26iss196140
- Gündoğdu, A. (2018), “Etik Bankacılık Ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Dergisi, 11/2, 255-268.
- Jo, H., Kim, H., & Park, K. (2014), “Corporate Environmental Responsibility And Firm Performance İn The Financial Services Sector”, Journal of Business Ethics, 131, 1-28, doi: 10.2139/ssrn.2470872
- Koellner, T., Weber, O., Fenchel, M., & Scholz, R. W. (2005), “Principles For Sustainability Rating Of Investment Funds”, Business Strategy and the Environment, 14/1, 54-70, Doi: 10.1002/bse.423
- Kolk, A. (2004), “A Decade of Sustainability Reporting: Developments and Significance”, International Journal of environment and Sustainable Development, 3/1, 51-64, doi: 10.1504/IJESD.2004.004688
- Kuloğlu, E., & Öncel, M. (2015), “Yeşil Finans Uygulaması Ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2/2, 2-19.
- Laugel, J. F., Laszlo, C. (2009), “Financial Crisis The Oppurtunitiy For Sustainable Value Creation İn Banking And Insurance”, The Journal of Corporate Citizenship, 2009/35, 1-24, doi: 10.9774/GLEAF.4700.2009.au.00004
- Mahmud, M. S., Biswas, T., Islam, M. N. (2017), “Sustainability Reporting Practices and Implications of Banking Sector of Bangladesh according to Global Reporting Initiative (GRI) Reporting Framework:An Emprical Evaluation”, International Journal Of Business And Management Invention, 6/3, 2-13.

- Parlakkaya, R., Akmeşe, H., Akmeşe, K. (2016), “Türk Bankacılık Sektöründe Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlaması Farkındalık Düzeyi”, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 18/ 1, 881-896.
- Plassman, K., Edward-Jones, G. (2010), “Carbon Footprinting And Carbon Labelling Of Food Products. In Environmental Assessment And Management İn The Food Industry”, Woodhead Publishing, 272-296, doi: 10.1016/B978-1-84569-552-1.50015-1
- Öner Kaya, E. (2010), “The Role of Banks İn Process Of Sustainable Development and Sustainable Banking Practices in Turkey”, İşletme Araştırmaları Dergisi, 2/3, 75-94.
- Özmehmet, E. (2008), “Dünyada ve Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları”, Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, 3/12, 4-12, doi: 1853 - 1876, 01.06.2008
- Özçelik, Ö., Barut, A.(2017), “Uluslararası Çevre Hukukunun Gelişimi Ve Türkiye’deki Atık Yönetimi Düzenlemeleri Ve Türkiye’nin Avrupa Birliği Mevzuatına Uyum Süreci”, Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi, 2017-2, 1-32
- Ozili, P. K., Arun, T. (2020), “Spillover of Covid-19: Impact on the Global Economy”, *MPRA Paper*, doi: 10.2139/ssrn.3562570
- Schoenmaker, D.(2017),”From Risk To Oppurtunity: A Framework For Sustainable Finance”, Rotterdam School Of Managemnet Erasmus University.
- Searcy, C., Elkhawas, D. (2012),”Corporate Sustainability Ratings: An Investigation into how Corporations Use to Dow Jones Sustainability Index”, Journal of Cleaner Production, 35, 79-92.
- Sezal, L. (2021), “Dünyada Ve Türkiye’de Açık Bankacılık Uygulamaları Ve Yasal Düzenlemeler”, International Journal Of Social Humanities Sciences Research (JSHSR), 8/71, 1512-1525, doi: 10.26450/jshsr.2327
- Stephens, C., Skinner, C. (2013), “ Banks For A Better Pllanet? The Challenge of Sustainable Social and Environmental Development and the Emerging Response of the Banking Sector” Environmental Development, 5-1, 175-179, doi: 10.1016/j.envdev.2012.11.011
- Şendurur, U., Karacaer. (2017), “Üçlü Sorumluluk Raporlaması: BIST 100 Endeksi Üzerinde Bir Araştırma”, Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi, 5/12, 897-930, doi: 10.7816/ulakbilge-05-12-09

- Taştan, F. G., Saruhan, U. (2020), “Açık Bankacılık: Kişisel Verilerin Korunmasına Bir Tehdit Mi?” *Academia.edu*, 1-39, https://www.academia.edu/44430062/A%C3%A7%C4%B1k_Bankac%C4%B1l%C4%B1k_Ki%C5%9Fisel_Verilerin_Korunmas%C4%B1na_Bir_Tehdit_Mi.
- Wallage, P. (2000), “Assurance On Sustainability Reporting: An Auditor's View”, *Auditing A Journal of Practice & Theory*, 19, 53-65, doi: 10.2308/aud.2000.19.supplement.53.
- Weber, O. (2012), “Sustainable Banking – History and Current Developments”, *SSRN Elektronik Journal*, 1-17, doi: 10.2139/ssrn.2159947
- Yalçinkaya, B., Cıbaroğlu, M. O. (2019). “Bilgi Yönetiminde Nesnelerin İnterneti: Literatür Bağlamında Bir İnceleme”, *The Archival World*, 6/1, 1-15.
- Yeni, O. (2014), “Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma: Bir Yazın Taraması”, *Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16/3, 181-208.
- Zachariadis, M., Özcan, P. (2017), “The API Economy And Digital Transformation İn Financial Services: The Case Of Open Banking”, *Swift Institute Working Paper*, 1-20, doi: 10.2139/ssrn.2975199

Kitap-Kitap Bölümü

- Altınay, A. T. (2019), “Sürdürülebilir Raporlama”, A.Gündoğdu içinde, *Türkiye’de Sürdürülebilir Finans Uygulamaları*: Ankara: Gazi Kitabevi:250
- Arens, Alvin A, Elder, Randal J and Beasley, Mark S, (2010), *Auditing And Assurance Services: An Integrated Approach*, Thirteenth Edition, Upper Saddle: Pearson.
- Barlas, N. (2013), *Küresel Krizlerden Sürdürülebilir Topluma Çağımızın Çevre Sorunları*,. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Bergius, S. (2020), “Central Banks İn Europe: On The Road To More Sustainability”, *The European Central Bank As a Sustainability Role Model: Philosophical, Ethical and Economic Perspectives*. Europe: Springer.
- Bolsinger, H., Hoffmann, J., & Villhauer, B. (2021). *The European Central Bank As a Sustainability Role Model: Philosophical, Ethical and Economic Perspectives*. Europe: Springer.
- Carson, R.,(2003), “Silent Spring”, Houghton Middlin(Trade);40th anniversary

- Çağlı, G. (2019), “Sürdürülebilirlik ve Sigorta”, A. Gündoğdu içinde, *Türkiye’de Sürdürülebilir Finans Uygulamaları*, Ankara: Gazi Kitabevi:195
- Çimen, A. (2019), *Sürdürülebilir Finans*, (1.Baskı), Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- Gutner, T.L. (2002), *Banking on the Environment Multilateral Development Banks and Their Environmental Performance in Central and Eastern Europe*, MIT Press.
- Gündoğdu, A. (2019), *Türkiye’de Sürdürülebilir Finans Uygulamaları*, Ankara, Gazi Kitabevi.
- Herzig, C., & Schaltegger, S. (2006), “Corporate Sustainability Reporting An Overwiev”, *Sustainability Accounting and Repoting*. Netheralnd: Springer.
- Jeucken, M. (2001), *Sustainable Finance And Banking, The Finance Sector And The Future Of The Planet*, (1.Baskı), London: Earthscan.
- Kocabaş, A. (1996), *Ekoloji Çevre Biyolojisi*, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Kuşat, N. (2019), “Bir Kalkınma Anlayışı Olarak Sürdürülebilirlik”, A. Gündoğdu içinde, *Türkiye’de Sürdürülebilir Fİnans Uygulamaları*, Ankara: Gazi Kitabevi:28.
- Schoenmaker, D., Schramade, W. (2019), *Principles Of Sustainable Finance*, Oxford University Press.
- Thompson, S. (2017). *Green and Sustainable Fİnance Principles and Practice in Banking, INvestment and Insurance* (2. Baskı), London:Kogan Page

Web Sitesi

- Anadolu Ajansı. (2022, 20 Aralık), “Akbank API’nı Uygulama Geliştiricilerin Kullanımına Açtı” <https://www.aa.com.tr/tr/sirkethaberleri/finans/akbank-apini-uygulama-gelistiricilerin-kullanimina-acti/634038> adresinden alındı.
- Akbank(2023,3 Mayıs), <https://www.akbankinvestorrelations.com/tr/surdurulebilirlik/yil-liste/Surdurulebilirlik-Raporlari/323/0/0>
- Axway. (2022, 17 Aralık), “How Open Banking Apis Can Enable A More Sustainable Digital Transformation”, <https://blog.axway.com/industry-insights/banking-finance/sustainable-digital-transformation-part-2> adresinden alındı.

- BBVA(2023, 3 Nisan), “BBVA, Europe's most sustainable bank for the third year in a row in the Dow Jones Sustainability Index”, <https://www.bbva.com/en/sustainability/bbva-europes-most-sustainable-bank-for-the-third-year-in-a-row-according-to-sp/>
- Basel. (2022, 20 Temmuz), “*Big Tech Regulation: In Search Of A New Framework*”, <https://www.bis.org/Fsi/Fsipapers20.Htm> adresinden alındı.
- Basel. (2022-2, 12 Eylül), “Bank for International Settlements-History” <https://www.bis.org/About/History.Htm?M=1004> adresinden alındı.
- Basel. (2022-1, 15 Eylül), “*Sustainable Finance: Trends, Valuations And Exposures*”, https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt2109v.htm adresinden alındı.
- BIS(2022-3,28 Ekim), “BIS Innovation Hub And Hong Kong Monetary Authority Conclude First Green Finance Project”, <https://www.bis.org/press/p211104.htm> adresinden alındı.
- BIST. (2023, 16 Nisan), “Sürdürülebilirlik Platformu”, <https://www.borsaistanbul.com/tr/sayfa/84/surdurulebilirlik-platformu>
- BDDK-2. (2022, 15 Aralık), “BDDK Verileri”, <https://www.bddk.org.tr/Duyuru/Detay/1984> adresinden alındı.
- BDDK-1. (2022, 15 Aralık),”Sürdürülebilir Bankacılık Eylem Planı”, <https://www.bddk.org.tr/KurumHakkinda/EkGetir/18?ekId=122> adresinden alındı.
- BirAPI. (2022, 13 Aralık). “*Open Banking Türkiye Monitor Public API's.*” <https://fintechistanbul.org/2022/08/08/birapi-open-banking-turkiye-public-apis/> adresinden alındı.
- BİST İstanbul. (2022, 20 Ekim). “Tarihsel Gelişmeler. Borsa İstanbul” <https://www.borsaistanbul.com/tr/sayfa/27/tarihsel-gelismeler> adresinden alındı.
- BKM. (2022, 15 Ekim). <https://bkm.com.tr/> adresinden alındı
- Case Solutions. (2022, 22 Ekim), “Bank Leus Prima Cat Bond Fund Harvard Case Solution & Analysis”, <https://www.thecasesolutions.com/bank-leus-prima-cat-bond-fund-10452> adresinden alındı.
- DÖS Faz-7. (2023,6 Nisan). “Dsö Avrupa Sağlıklı Şehirler Ağı Faz V11 (2019-2024) İçin Uygulama Çerçevesi: Hedefler, Gereksinimler Ve Stratejik Yaklaşımlar Nihai”, <https://www.skb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/05/DSO-7.Faz-Rehberi-1.pdf> adresinden alındı.

- ECB.(2022, 5 Kasım). “ECB Announces €750 Billion Pandemic Emergency Purchase Programme(PEPP)”.
https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2020/html/ecb.pr200318_1~3949d6f266.en.html adresinden alındı.
- ESG Turkey Danışmanlık. (2022, 15 Ekim), “Karbon Dengeleme”,
<https://www.esgturkey.com/karbon-ayak-izi-dengeleme/> adresinden alındı.
- EY Türkiye Kamu Sektörü Danışmanlık Hizmetleri. (2022, 22 Aralık), “Hükümetlerin Büyük Sınavı: 19 Ülkede COVID-19 Destek Paketleri”, https://www.ey.com/tr_tr/covid-19/yayinlar-ve-raporlar/19-ulkede-covid-19-destek-paketleri adresinden alındı.
- FTSE (2022, 8 Aralık), “FTSE4Good Index Series: Pioneering Global ESG Indexes”,
<https://research.ftserussell.com/products/downloads/FTSE4Good-brochure.pdf> adresinden alındı.
- GABV. (2022, 25 Aralık), “*Global Alliance for Banking on Values*”,
<https://www.gabv.org/> adresinden alındı.
- Garanti Bankası(2023, 19 Mayıs),
<https://www.garantibbvainvestorrelations.com/tr/kutuphane/faaliyet-raporlari/Entegre-Faaliyet-Raporlari/666/0/0> adresinden alındı.
- GGEI. (2022, 27 Kasım), “Dual Citizen. Results from the 2022 Global Green Economy Index”,
<https://dualcitizeninc.com/results-from-the-2022-global-green-economy-index-ggei/> adresinden alındı
- GRI-1, (2023,16 Nisan), “Our mission and History”,
<https://www.globalreporting.org/about-gri/mission-history/>adresinden alındı.
- GRI. (2022,25 Kasım), “Consolidated Set of GRI Sustainability Reporting Standards”,
<https://www.globalreporting.org/how-to-use-the-gri-standards/gri-standards-english-language/> adresinden alındı.
- Halkbank(2023, 19 Mayıs),
<https://www.halkbank.com.tr/tr/bankamiz/surdurulebilirlik/surdurulebilirlik/raporlar-ve-etkinlikler.html> adresinden alındı.
- Horesnyi, E. (2022,18 Kasım). “*Open Banking APIs Can Make Digital Transformation More Sustainable*” SpiceWork: <https://www.spiceworks.com/tech/innovation/guest-article/open-banking-apis-can-make-digital-transformation-more-sustainable/> adresinden alındı

- Hürriyet(2022, 26 Kasım), “Türkiye Girişimcilik Ekosistemine Yönelik Düşüncelerim”
<https://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/yazarlar/ergi-sener/turkiye-girisimcilik-ekosistemine-yonelik-dusuncelerim-42095447> adresinden alındı.
- IFAC. (2022, 17 Aralık), “Materialty in IR Guidance for the Preparation of Instegrated Reports”,
https://www.integratedreporting.org/wp-content/uploads/2015/11/1315_MaterialityinIR_Doc_4a_Interactive.pdf adresinden alındı.
- IFC (2022, 17 Aralık),
https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/corp_ext_content/ifc_external_corporate_site/about+ifc_new/accountability adresinden alındı.
- IFC-WB-SBN. (2022, 21 Kasım), “Greening the Banking System - Experiences from the Sustainable Banking Network. <https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/413da3f3-f306-4e99-8eee-679768463130> adresinden alındı.
- İHA(2022, 16 Ekim), “AB'den Dünya Sağlık Örgütü'ne 114 Milyon Euro Destek”,
<https://www.ihha.com.tr/haber-abden-dunya-saglik-orgutune-114-milyon-euro-destek-839557/>
- IIRC (2022, 16 Kasım), “Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi”,
<https://www.integratedreporting.org/resource/international-ir-framework/> adresinden alındı.
- İş Bankası(2023, 19 Mayıs) <https://www.isbank.com.tr/bankamizi-taniyin/raporlarimiz> adresinden alındı.
- İMKB. (2012, 15 Ekim), “Sürdürülebilirlikle İlgili Özet Bilgiler”,
Http://Www.Borsaistanbul.Com/Datum/Surdurulebilirlik/Surdurulebilirlik_Ozet_Bilgiler.Pdf adresinden alındı.
- KPMG(2022,15 Aralık), “KPMG Küresel Sürdürülebilirlik Araştırması 2022”,
<https://kpmg.com.tr/tr/home/gorusler/2022/11/kuresel-surdurulebilirlik-arastirmasi.html> adresinden alındı.
- MAS Business. (2022, 12 Ekim), “The Global Compact Its Nine Principles”,
<http://www.mas-business.com/docs/global%20compact%20guide.pdf> adresinden alındı.
- Programmableweb. (2022,16 Ekim), “Added APIs”,
<https://www.programmableweb.com/category/all/apis> adresinden alındı.

- TIS (2022, 25 Ekim), “Reasons Why Sustainability is Important. 2022”, (Sandesh, K.) <https://theimportantsite.com/reasons-why-sustainability-is-important/> adresinden alındı
- Santos, W. (2022,16 Kasım). <https://programmableweb> adresinden alındı
- SBB. (2022, 18 Kasım), “Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Değerlendirme Raporu” https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/03/Surdurulebilir-Kalkinma-Amaclari-Değerlendirme-Raporu_13_12_2019-WEB.pdf adresinden alındı.
- SPK. (2022, 11 Kasım), “Yeşil Borçlanma Aracı, Sürdürülebilir Borçlanma Aracı, Yeşil Kira Sertifikası, Sürdürülebilir Kira Sertifikası Rehberi Basın Duyurusu”, <https://www.spk.gov.tr/surdurulebilirlik/yesil-borclanma-araci-surdurulebilir-borclanma-araci-yesil-kira-sertifikasi-surdurulebilir-kira-sertifikasi-rehberi-basin-duyurusu> adresinden alındı.
- Sustainanltycs. (2023, 19 Mayıs) : <https://www.sustainalytics.com/esg-ratings> adresinden alındı
- Sürdürülebilirlik Akademisi.(2023, 16 Nisan), “Paydaşlarımız”, <https://surdurulebilirlik.com.tr/paydaslarimiz/>
- Şekerbank. (2023, 3 Mayıs), “Faaliyet Raporları”, <https://www.sekerbank.com.tr/hakimizda/yatirimci-iliskileri/faaliyet-raporlari>
- TBB. (2022, 29 Aralık), “Dijital, İnternet ve Mobil Bankacılık İstatistikleri Eylül 2022” TBB-2 Dijital-İnternet-Mobil_Bankacilik_Istatistikleri-Eylul_2022.pdf adresinden alındı.
- TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2022, 20 Aralık). “Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Değerlendirme Raporu” https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/03/Surdurulebilir-Kalkinma-Amaclari-Değerlendirme-Raporu_13_12_2019-Web.Pdf adresinden alındı.
- TC Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2022, 15 Aralık), “Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi”, <https://iklim.gov.tr/bm-iklim-degisikligi-cerceve-sozlesmesi-i-33> adresinden alındı.
- TC Dışişleri Bakanlığı-4. (2022, 15 Aralık), “BM İnsan Yerleşimleri Programı” <https://www.mfa.gov.tr/bm-insan-yerlesimleri-programi.tr.mfa> adresinden alındı.
- TC Dışişleri Bakanlığı-3. (2022, 15 Ekim), “Paris Anlaşması”, <https://www.mfa.gov.tr/paris-anlasmasi.tr.mfa> adresinden alındı.

- TC Dışışleri Bakanlığı-2 (2022,15 Ekim), “Kyoto Protokolü”, <https://www.mfa.gov.tr/kyoto-protokolu.tr.mfa> adresinden alındı
- TC Dışışleri Bakanlığı-1. (2023, 16 Nisan), “Çevre, İklim Değışikliği ve Suya Dair Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri”, <https://www.mfa.gov.tr/surdurulebilir-kalkinma.tr.mfa#:~:text=5%2D16%20Haziran%201972%20tarihleri,%C4%B0nsan%20%C3%87evresi%20Bildirisi%20kabul%20edilmi%C5%9Ftir.> adresinden alındı.
- TC Kùltür ve Turizm Bakanlığı. (2022, 15 Aralık), “Dünya Kùltürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi” <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263665/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html> adresinden alındı.
- TC Ziraat Bankası.(2023, 19 Mayıs), “Raporlar”, <https://www.ziraatbank.com.tr/tr/bankamiz/surdurulebilirlik/raporlarimiz> adresinden alındı.
- TSKB.(2023,19 Mayıs), “Raporlar”, <https://www.tskb.com.tr/hizmetler/surdurulebilir-bankacilik/raporlarimiz/entegre-ve-surdurulebilirlik-raporlari> adresinden alındı.
- TÜİK. (2022, 19 Kasım), “Sera Gazı Emisyon İstatistikleri, 1990-2020”, <https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Sera-Gazi-Emisyon-Istatistikleri-1990-2020-45862> adresinden alındı
- Türkiye Vakıflar Bankası(2023, 19 Mayıs), <https://www.vakifbank.com.tr/surdurulebilirlik-raporlari.aspx?pageID=1254> adresinden alındı.
- UNDP. (2022, 12 Aralık), “Herkes İçin Onurlu Bir Yaşam: Binyıl Kalkınma Hedeflerinde İlerlemenin Hızlandırılması Ve 2015 Sonrası Birleşmiş Milletler Kalkınma Gündeminin Geliştirilmesi”, <https://www.undp.org/tr/turkiye/publications/herkes-icin-onurlu-bir-yasam-binyil-kalkinma-hedeflerinde-ilerlemenin-hizlandirilmesi-ve-2015-sonrasi-birlesmis-milletler-0> adresinden alındı.
- UN-Habitat. (2022, 18 Ekim), “United Nations Conference on Human Settlements” <https://www.un.org/en/conferences/habitat/vancouver1976> adresinden alındı.
- World Bank-2. (2022,19 Kasım), The Global Program on Sustainability”, <https://pubdocs.worldbank.org/en/607021572911236975/GPS-Brochure-2019.pdf> adresinden alındı.
- World Bank-1 (2022, 19 Kasım), <https://www.worldbank.org/en/who-we-are> adresinden alındı.

- World Bank-3. (2023, 16 Nisan), “Explore History-The World Bank Confronts Poverty” <https://www.worldbank.org/en/archive/history#>
- Yapı ve Kredi Bankası(2023, 19 Mayıs) <https://www.yapikredi.com.tr/yapi-kredi-hakkinda/surdurulebilirlik/raporlar-ve-oduller/surdurulebilirlik-raporlari> adresinden alındı.

Tez

- Bai, Y. (2011), Financing A Green Future An Examination Of China’s Banking Sector For Green Finance, Master Thesis, Beijing, Lund University, Master of Science in Environmental Sciences Policy & Management.
- Berberoğlu, V. (2019), Entegre Raporlama Uygulamalarının Çoklu Sermaye Öğeleri ve Kılavuz İlkeler Çerçevesinde Analizi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ceylan, Ö. (2010), Tüketicilerin Çevresel Sürdürülebilirlik Ve Ekolojik Moda Konusunda Bilgi Düzeyi, Tutum Ve Davranışlarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kahraman Ak, S. (2022), Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlarının Değerlendirilmesi:'Türk Bankacılık Sektöründe Sürdürülebilirlik Araştırması', İstanbul, Doktora Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaköse, İ. S. (2017), Elektronik Ödemelerde Blok Zincir Sistematiği ve Uygulamaları, Kayseri, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurbonova, M. (2020), Bankalarda Çevresel Sürdürülebilirlik Farkındalığı: Uluslararası İnceleme, Edirne, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oruç, M. (2020), Entegre Raporlama ve Sürdürülebilirlik Raporlaması: Karşılaştırmalı Analiz, Nevşehir, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaşî Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oyegunle, A. (2016), An Assessment of Sustainable Banking Regulations in Emerging Economies, Waterloo, Yüksek Lisans Tezi, University of Waterloo, Sustainability Management.
- Seyidova, N. (2021), Türk Bankacılık Sisteminde Çevreye Duyarlı Yapılanma ve Karşılaştırmalı Sürdürülebilirlik Uygulamaları, İstanbul, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.

- Suzuki, S. (2021), Regulating Sustainable Finance in Indonesia: An Interpretive Perspective, Monash, Doktora Tezi, Monash University, Department of Business Law and Taxation.

Rapor-Rapor Bölümü

- Alfsen, H. K. (2013), “*EBRD Second Opinion*”, Oslo: CICERO Center For International Climate And Environmental Research.
<https://www.ebrd.com/downloads/capital/CICERO.pdf>
- BIS-4 (Bankque De France Eurosysteme)(2020), “The Green Swan- Central Banking And Financial Stability İn The Age Of Climate Change”
<https://www.bis.org/publ/othp31.pdf>
- Büyümenin Sınırları(1972), “The Limits to Growth”,
<https://www.clubofrome.org/publication/the-limits-to-growth/>
- EFMA. (2021) “Innovation in Retail Banking Beyond the Pandemic. EFMA”
<https://www.edgeverve.com/finacle/research-reports/efma-innovation-in-retail-banking/>
adresinden alındı.
- Escarus TSKB Sürdürülebilirlik Danışmanlığı. (2020), “Bir Eko-sosyal Kriz Olarak COVID-19 Salgını Ve Sürdürülebilirlik”,
https://www.escarus.com/i/content/512_2_Escarus_Bir_Eko-Sosyal_Kriz_Olarak_Covid-19_Salgini_ve_Surdurulebilirlik_052020.pdf
- G20(2015), “The Financial Crisis and Information Gaps”,
<https://imf.org/external/np/g20/pdf/2015/6thprogressrep.pdf>
- G20 Yeşil Finans Çalışma Grubu(2016), “G20 Green Finance Synthesis Report”
<http://www.g20.utoronto.ca/2016/green-finance-synthesis.pdf>
- Kern, A. (2014), “Stability And Sustainability İn Banking Reform: Environmental Risks Missing İn Basel III?”
<https://www.unepfi.org/fileadmin/documents/StabilitySustainability.pdf>
- McKinsey. (2017), What It Really Takes To Capture The Value Of APIs,
<https://www.mckinsey.com/capabilities/mckinsey-digital/our-insights/what-it-really-takes-to-capture-the-value-of-apis>
- RobeccoSam.(2016), “The Sustainability Yearbook 2016”,
<https://www.goldfields.com/pdf/sustainability/awards-achievements/robecosam-yearbook-2016.pdf>

- World Bank-4.(2022), “ The World Bank Impact Report”, <https://treasury.worldbank.org/en/about/unit/treasury/impact/impact-report>
- UNEP-FI. (2007), Birleşmiş Milletler Çevre Programı Finans Girişimi Sigortacılık Çalışma Grubu Başlangıç Raporu, Sürdürülebilirlik İçin Sigorta. https://www.unepfi.org/fileadmin/documents/insuring_for_sustainability_tr.pdf
- UNEP Finance Initiative Innovative Financing for Sustainability (2007), “Green Financial Products and Services Report:Current Trends And Future Opportunities in North America, https://www.unepfi.org/fileadmin/documents/greenprods_01.pdf

Faydalanılan Kaynaklar

- Bruegel Essay and Lecture Series, (2017), Investing for the Common Good: A Sustainable Finance Framework, Schoenmaker, D. https://www.bruegel.org/sites/default/files/wp_attachments/From-traditional-to-sustainable-finance_ONLINE.pdf
- Dual Citizen. (2022, 22 Aralık), “Dual Citizen. What is the Global Green Economy Index” <https://dualcitizeninc.com/blog/> adresinden alındı.
- Gutterman, A. S. (2021), *Sustainable Finance And Impact Investing*, New York: Business Expert Press.
- Henderson, R., Gulati, R., & Tushman, M. (2015), *Leading Sustainable Change An Organizational Perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- Kabir, M. A., Chowdhury,S.S. (2022), “Empirical Analysis Of The Corporate Social Responsibility And Financial Performance Causal Nexus: Evidence From The Banking Sector Of Bangladesh”, *Asia Pacific Management Review*,28, 1-12, Doi: 10.1016/j.apmr.2022.01.003
- Kaeufer, K. (2010), “*Banking As A Vehicle For Socio-Economic Development And Change: Case Studies Of Socially Responsible And Green Banks*”. Presencing Institute And the MIT Green Hub Research Paper.
- Öner Kaya, E. (2010), “The Role of Banks In Process Of Sustainable Development and Sustainable Banking Practices in Turkey”, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2/3, 75-94.
- UNEP. (2011), *Towards a Green Economy Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication*,

<https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?page=view&type=400&nr=126&menu=35>

- UNEP Inquiry Desing Of A Sustainable Financial System(2016), Green Finance For Developing Countires Report: Needs, Concerns and Innovations, <https://www.cbd.int/financial/gcf/unep-greendevolving2016.pdf>
- Weber O., Oyegunle, A. (2015), “Development Of Sustainability and Green Banking Regulations Existing Codes and Praxctices”, CIGI Papers, 65, 2-4.
- Wendt, K. (2015). *Responsible Investment Banking . Risk Management Frameworks, Sustainable Financial Innovation and Softlaw Standards*, Switzerland: Springer.

EKLER

Ek.1: Kelime İçerik Analizi

	2020										2021										2022															
	halk	ak	vakıf	yılb	ış	garanti	ziraat	tişb	max	min	av	st.dev.	halk	ak	vakıf	yılb	ış	garanti	ziraat	tişb	max	min	av	st.dev.	halk	ak	vakıf	yılb	ış	garanti	ziraat	tişb	max	min	av	st.dev.
dağıtımajarılar	0	0	2	2	0	7	0	0	7	0	14	2,4	2	2	2	6	2	1	0	2	6	1	2,1	1,7	2	2	2	2	2	0	2	0	1,75	0,707106781		
ülleekonomisinekatı	8	3	15	11	7	4	7	2	15	2	71	4,3	10	4	15	1	13	1	7	4	15	1	6,9	5,3	8	5	14	3	17	1	10	2	17	1	7,5	5,830951895
semaievrapsı	3	3	12	8	2	10	4	9	12	2	64	3,8	9	22	12	9	7	5	4	10	22	5	9,8	5,6	7	19	14	8	7	5	6	3	19	3	8,625	5,26739645
sürdürülebilir finans	5	51	6	16	14	43	2	19	51	2	195	18,1	9	80	8	47	19	72	3	31	80	8	33,6	29,8	14	117	5	46	14	74	6	29	117	5	38,125	39,5454079
finansal performans	0	5	9	5	91	26	2	23	91	0	20,1	30,2	4	5	7	9	26	15	2	10	26	4	9,8	7,7	7	4	7	23	9	2	12	23	2	8,875	6,446205972	
finansmanaeişim	0	1	10	8	5	1	0	10	10	0	44	4,4	5	14	6	9	5	1	2	14	14	1	7,0	5,0	6	5	4	8	4	3	1	8	8	1	4,875	2,416461403
kredi portföyü	1	13	14	41	3	22	12	49	49	1	19,4	17,2	1	51	22	83	20	10	11	21	83	1	27,4	26,8	1	54	15	91	23	22	12	44	91	1	32,75	29,1932131
ekonomik	17	76	68	91	122	113	27	112	122	17	78,3	39,5	40	178	72	164	92	105	29	92	178	40	96,5	53,0	45	206	61	165	90	116	37	100	206	37	102,5	58,89700453
enerji tüketimi	13	14	15	17	11	8	3	4	17	3	10,6	5,2	23	15	14	15	15	4	3	4	23	4	11,6	7,2	23	12	20	14	22	15	7	3	23	3	14,5	7,111355123
yenilenir enerji	28	67	19	54	52	57	3	82	82	3	45,3	26,3	40	78	22	73	73	31	3	93	93	22	51,6	31,9	39	49	33	66	58	39	22	76	76	22	47,75	18,03388553
çere politikaları	1	1	12	0	0	6	0	3	12	0	2,9	4,2	2	1	11	0	1	1	0	4	11	0	2,5	3,7	4	7	10	1	1	3	0	2	10	0	3,5	3,422613872
geçirdönüşüm	5	16	2	11	4	7	15	9	16	2	8,6	5,1	7	27	9	22	24	4	11	10	27	4	14,3	8,7	6	10	11	24	33	22	14	13	33	6	16,625	8,94327361
yeşil projeler	0	3	0	2	0	1	0	0	3	0	0,8	1,2	0	1	0	2	2	1	0	0	2	0	0,8	0,9	0	1	0	1	1	0	0	0	1	0	0,375	0,5754917
sukttüketimi	9	13	3	9	8	4	0	10	13	0	7,0	4,3	11	16	7	11	11	3	1	12	16	3	9,0	5,0	10	22	9	14	8	10	0	9	22	0	10,25	6,158617656
kğıttüketimi	8	11	10	5	9	2	3	6	11	2	6,8	3,3	10	6	11	6	6	1	5	5	11	1	6,3	3,1	7	7	8	5	7	1	1	4	8	1	5	2,77460299
sera gazsalımı	22	54	18	63	19	19	6	26	63	6	28,4	18,6	22	55	43	77	22	6	7	26	77	6	32,3	24,5	28	32	39	48	27	40	13	44	48	13	33,875	11,2595081
biyoçeşitlilik	1	4	0	7	1	1	0	10	10	0	3,0	3,7	1	5	0	8	4	2	0	24	24	0	5,5	8,0	1	12	1	6	14	9	0	20	20	0	7,875	7,19950397
iklimdeğişikliği	25	113	86	31	67	94	1	123	123	1	67,5	44,3	27	149	93	75	123	102	6	141	149	27	88,5	51,5	42	160	95	102	140	111	10	105	160	10	95,625	48,82311367
tedarik zinciri	1	3	11	5	13	9	5	13	1	7,0	4,1	4,1	1	7	14	10	31	3	17	3	31	1	10,8	9,9	4	4	15	13	29	5	7	10	29	4	10,875	8,408116827
karbon ayak izi	3	1	11	2	0	2	1	16	16	0	4,5	5,8	5	2	9	9	0	2	1	14	14	0	5,3	4,9	7	6	4	7	4	17	6	12	17	4	7,875	4,45413309
çevesel	116	300	187	206	184	210	41	294	300	41	192,3	85,6	149	362	233	308	312	160	54	336	362	149	139,3	109,0	171	322	245	301	344	272	80	298	344	80	254,125	88,18719943
elik	28	45	91	80	31	112	17	30	112	17	54,3	35,1	84	104	166	100	83	41	21	41	166	41	80,0	46,2	72	74	165	197	127	79	18	30	197	18	95,25	62,91434086
grışimci	12	65	3	14	67	86	37	16	86	3	37,5	31,2	117	70	6	15	104	157	25	18	157	6	64,0	56,7	153	41	62	17	128	84	16	44	153	16	68,125	50,32306344
kadinerkek çalışan	5	4	18	9	9	6	2	4	18	2	7,1	5,0	5	3	19	10	21	1	2	6	21	1	8,4	7,7	4	5	19	16	6	11	2	3	19	2	8,25	6,36396031
çalışan memnuniyeti	4	4	2	5	8	13	1	17	17	1	6,8	5,6	4	7	4	5	7	13	2	9	13	4	6,4	3,5	3	7	5	9	7	7	1	10	10	1	6,125	2,997022332
müşteri memnuniyeti	23	8	30	27	20	24	12	6	30	6	18,8	9,0	22	22	26	35	22	20	14	5	35	20	20,8	8,7	20	18	27	33	23	14	16	1	33	1	19	9,53190324
kuumsal sürdürülebilirlik	2	0	0	1	2	0	2	1	2	0	1,0	0,9	2	1	1	1	6	0	0	17	17	0	3,5	5,8	2	0	2	2	4	0	0	2	4	0	1,5	1,44213562
soşyal sorumluluk	21	8	46	14	14	15	18	21	46	8	19,6	11,5	29	22	48	26	70	6	14	22	70	6	29,6	20,4	47	20	50	23	55	18	12	16	55	12	30,125	17,43098637
kadın grışimci	7	8	1	6	23	47	0	0	47	0	11,5	16,2	76	12	1	10	36	47	0	2	76	1	23,0	27,5	88	4	2	12	34	53	0	0	88	0	24,125	32,10891065
sürdürülebilir kalkma	10	31	49	22	45	73	6	53	73	6	36,1	23,0	18	28	71	25	39	111	7	67	111	18	45,8	34,7	24	19	64	33	41	75	9	49	75	9	39,25	22,62121519
inovasyon	1	38	9	11	31	14	10	14	38	1	16,0	12,3	6	72	14	27	42	6	5	14	72	6	23,3	23,4	8	37	34	45	23	5	5	9	45	5	20,75	16,1656394
firat çeşitliği	3	18	38	14	33	19	7	43	43	3	21,9	14,6	9	19	48	12	42	13	7	47	48	9	24,6	17,8	12	11	49	10	34	24	7	36	49	7	22,875	15,3894162
dijital dönüşüm	25	11	33	11	25	18	1	1	33	1	15,6	11,7	22	24	30	16	16	19	3	2	30	16	16,5	9,8	30	17	42	16	8	22	2	11	42	2	18,5	12,78931847
sorumlubarbacılık	10	3	2	53	98	48	9	72	98	2	36,9	36,3	10	34	5	70	23	21	13	59	70	5	29,4	23,6	8	25	4	68	32	59	12	41	68	4	31,125	23,63071548
geçerlilik	3	6	35	19	29	72	0	27	72	0	23,9	23,4	6	8	34	28	37	41	0	29	41	6	22,9	15,8	5	5	31	10	37	37	1	39	39	1	20,625	16,76678264
temiz enerji	2	5	4	0	9	2	0	0	9	0	2,8	3,2	2	2	2	11	8	5	1	1	11	2	40	3,7	4	4	3	1	7	6	0	0	7	0	3,5	2,976095237
soşyal semayee	0	0	0	3	0	2	0	21	21	0	3,3	7,3	0	0	1	3	0	48	0	27	48	0	9,9	18,0	0	0	0	0	0	2	0	29	29	0	3,875	10,1761753
kuumsal gelişim	0	1	9	3	0	0	1	0	9	0	1,8	3,1	0	0	9	2	0	0	1	0	9	0	1,5	3,1	0	0	10	7	0	0	0	0	10	0	2,125	4,015594601
soyal	156	255	370	292	444	551	123	326	754	123	314,6	142,3	412	428	485	396	556	549	115	366	556	115	413,4	135,2	480	286	567	505	566	496	101	320	923	101	415,125	164,3397504
TOTAL	289	631	625	589	750	874	191	732					601	968	790	868	960	814	198	794					696	814	873	971	1000	884	218	718				

Ek 2: Kredi Analizi

	TL(1 USD=19,63 15 Mayıs 2023 TCMB Kur)		
	2020	2021	2022
Akbank	30.956.510.000,00	25.931.230.000,00	21.435.960.000,00
Garanti Bankası	110.791.720.000,00	118.820.390.000,00	122.864.170.000,00
Halkbank	332.954.510,00	653.517.000,00	2.515.724.620,00
İş Bankası	6.988.280.000,00	4.563.975.000,00	10.678.720.000,00
TSKB	79.697.800.000,00	79.697.800.000,00	90.298.000.000,00
Vakıfbank	2.071.376.866,00	4.409.623.245,00	3.633.977.641,00
YKB	2.508.714.000,00	3.362.619.000,00	2.118.077.000,00
max	110.791.720.000,00	118.820.390.000,00	122.864.170.000,00
min	332.954.510,00	653.517.000,00	2.118.077.000,00
average	33.335.336.482,29	33.919.879.177,86	36.220.661.323,00
st.dev.	44.470.343.324,11	46.798.423.416,81	49.435.707.882,49

Ek 3: Tahvil-Bono Analizi

1USD: 19,63 TL	2020	2021	2022	toplam
Akbank	981.500.000,00	10.155.000.000,00	785.200.000,00	11.921.700.000,00
Garanti Bankası	981.500.000,00	-	-	981.500.000,00
Halkbank	-	-	-	-
İş Bankası	981.500.000,00	255.190.000,00	-	1.236.690.000,00
TSKB	5.889.000.000,00	7.361.250.000,00	-	13.250.250.000,00
Vakıfbank	14.722.500.000,00	9.815.000.000,00	-	24.537.500.000,00
YKB	981.500.000,00	-	-	981.500.000,00
Ziraat Bankası	-	11.778.000.000,00	-	11.778.000.000,00

Ek 4.1: Çevresel Performans Göstergeleri: Elektrik Tüketimi

Enerji Tüketimi GJ Elektrik Enerjisi	2020	2021	2022
Akbank	360.563,26	342.382,56	338.239,77
Garanti Bankası	90.075,60	52.063,00	50.601,00
Halkbank	235.899,26	242.622,96	245.947,02
İş Bankası	588.942,00	630.216,00	607.022,00
TSKB	3.179,43	2.869,00	3.596,55
Vakıfbank	247.136,00	241.550,00	236.305,00
YKB	325.455,00	323.132,00	286.178,00
Ziraat Bankası	292.197,00	303.852,00	406.406,47

Ek 4. 2: Çevresel Performans Göstergeleri: Karbon Salım

Karbon Salımları (ton CO2e)	2020	2021	2022
Akbank	58.068,00	52.656,00	41.860,12
Garanti Bankası	22.442,00	18.643,00	18.981,00
Halkbank	44.548,98	47.201,71	47.083,66
İş Bankası	77.822,00	31.312,00	22.119,00
TSKB	0,58	2.748,90	2.633,83
Vakıfbank	36.726,00	18.202,00	12.937,00
YKB	48.877,00	39.547,00	14.555,00
Ziraat Bankası	39.110,00	38.564,00	59.535,90

Ek 4. 3: Çevresel Performans Göstergeleri: Su Tüketimi

Su Tüketimi (mega litre)	2020	2021	2022
Akbank	180.592,00	144.450,00	184.583,00
Garanti Bankası	260.000,00	186.000,00	233.000,00
Halkbank	202.292,45	206.234,59	215.088,10
İş Bankası	282.477,00	270.182,00	291.739,00
TSKB	4,36	3,40	5,03
Vakıfbank	204.479,00	188.366,00	217.176,00
YKB	216.975,00	232.822,00	225.327,00
Ziraat Bankası	-	-	-

Ek 4. 4: Çevresel Performans Göstergeleri: Kağıt Tüketimi

Kağıt Tüketimi (ton)	2020	2021	2022
Akbank	1,11	18,39	21,41
Garanti Bankası	600,00	600,00	730,00
Halkbank	1.913,20	1.764,82	2.287,79
İş Bankası	643,00	503,00	963,00
TSKB	2,27	2,16	2,40
Vakıfbank	383,00	671,92	1.092,00
YKB	661,00	465,00	389,00
Ziraat Bankası	-	-	-